

Pražák, Richard

Dokumenty

In: Pražák, Richard. *Maďarská reformovaná inteligence v českém obrození*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, pp. 156-228

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119352>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

1781, 1. květen, Vídeň.

István Vay Imre Péchymu st. Píše o rozhovoru deputace uherských kalvinů s císařem ve Vídni 29. dubna 1781, v němž jí císař sdělil své rozhodnutí povolit svobodné vykonávání náboženství českým i moravským „husitům“, jež učinil pod dojmem rozmluvy se dvěma lidmi pro náboženství násilně vystěhovanými z Moravy do Uher, kteří odhadovali počet „husitů“ na Moravě na osmdesát tisíc. Oběma těmto lidem udělil císař pas k návratu domů a povolení volně vyznávat jejich náboženství, což zaručí všem českým nekatolíkům patentem, který vydá v nejbližší době.

... Biztathat minket még az-is, hogy már Cseh országban és Morvában is bizonyosan meg fogja engedni a' huszitáknak az exercitiumot, mellyre adott alkalmatosságot ez előtt egy nehány esztendőkkel a' vallásokért Magyar országra Morvából relegált két ember, kik is most fel jöttek ő Felségéhez és instáltak a' vissza hazájokba való mentelést; kiktől kérdezvén ő Felsége, hogy Morvában mint egy mennyin lehetnek hussziták, azok meg mondották, hogy 80 ezeren. Azután ezeknek passust adott 's haza küldötte, úgy hogy azon a' valláson legyenek, a' mellyen akarnak. Már most pedig a' mint beszellik minden órán fog publicáltatni a' parantsolat, a' inelly mellett szabad leszen kinek kinek magát ki adni...

Úryvek z listu Istvána Vaye Imre Péchymu st. z Vídne 1. května 1781, jak jej přepsal Imre Péchy ml. v dopise generálnímu notáři zátiské superintendence z Pešti 21. srpna 1836. Originál listu Imre Péchyho ml. je v TREKL Debrecín, fond Püspökök hátrahagyott írásai, sign. Vu 197.

1781, 22. prosinec, Bratislava.

János Mihályfalvi Gedeonu Rádayovi. Po vyhlášení tolerančního patentu se v Čechách a na Moravě vyslovil velký počet pro nekatolické náboženství a od obou protestantských vyznání k němu odtud chodí mnoho lidí s žádostmi o kazatele. Snad by tam bylo možno poslat Blažka, o němž však pisatel neví jistě, zda umí slovensky. Prosi Rádaye o radu, co má ve věci českých protestantů podniknout.

... Cseh és Morva országokban is publicaltatván a resolutio. Szantalan sokan declaralták magokat pro reformatis és aligha ezek többen nem fognak talaltatni mint az evangelicusok. A Cseh országbeliek azzal akarják őket el vetni, hogy őket nem illeti, majd meg válik, mit resolval Ő Felsége nekik, mert már recursáltak. A morvaiaknak ilyen exceptiot nem tettek, és már az instalashoz, pro oratorio, ministris et ludi magistris hozzá fogtak. Egy hét sincsen azomba [!], hogy mind a két rendbeliek itten meg ne forduljanak, előre is tudakozvan, hol lehetne predikátort találni, aki leg alább tothul tudna. Ha a Tekintetes Ur ugy tettzene, Tisztelendő Blasek uramat je volna ide invitálni;¹ de bizonyosann nem tudom, ha tud-e tothul. Kérem azért alazatosann a Tekintetes Urat, hogy e reszben is Uri tanaçsával igazgatni, és azokhoz a szomszéd attyafiakhoz ebbeli gratiajait meg mutatni méltotzassék . . .

Úryvek z listu bratislavského agenta Jánoše Mihályfalviho baronu Gedeonu Rádayovi z Bratislavy 22. prosince 1781. Originál v RKK Budapest, sign. 1224.

1782, 19. leden, Bratislava.

János Mihályfalvi Gedeonu Rádayovi. Naléhá na odpověď v záležitosti Čechů a Moravanů, kteří již předložili své vokace s vyznačením platu ke schválení brněnskému guberniu. Nabízejí kazateli 300 zlatých ročně. Nemohou se obracet s prosbami o pastory jinam než do Uher, a nedostanou-li reformované, stanou se luterány. Žádají proto o urychlenou pomoc.

Remenyilem, hogy méltotzatott venni a Tekintetes Úr az el mult esztendő végevel küldött leveleimet. Most is alazatosann instálok, kivált a szegény Csehek és Morvaiak dolgába, a kik ma is meg fordultanak nállam; meltoztassek kérésem szerint is, mi tevők legyünk véllek tudositani. Már a sumptusokat pro oratorio aedificando ministro introducendo et ludi magistro adhibendo legitimaltak a Brunnai officium előtt, és minden oran várják a királyi resolutiot. A predikátornak offerálnak 300 Rf. annuatim in paratarum. Mashoz nem folyamodhatnak Magyar orszagon kívül, mert vallásokon levő ministereket sehol egyebütt nem találhatnak. Külömben talám kentelemttenének inkább lutheranusokká lenni. Meg hoztak in typis a resolutiojok publicatioját; mind a nemeth, mind a cseh nyelven, hogy annyival inkább hihessünk nekik . . .

Úryvek z dopisu Jánoše Mihályfalviho Gedeonu Rádayovi z Bratislavy 19. ledna 1782. Originál v RKK Budapest, sign. 1238.

¹ V té době byl Blažek ještě v studiích v Zenevě ve Svýcarsku. Na pokyn náměstka zátiského superintendenta Istvána Szathmáriho Paksiho se vrátil počátkem roku 1782 do Uher. V červnu 1782 byl v Debrecíně ordinován na reformovaného kazatele a 26. srpna 1782 odešel jako pastor do Nosislavi na Moravě. (K tomu srov. Viktor Segešváry, *Blasek Mihály levelei Ráday Gedeonhoz, Református Egyház* 1954, č. 11, str. 8—17 a literaturu uvedenou zde kap. I., pozn. 26, kap. II., pozn. 44 a kap. IV., pozn. 50.)

János Mihályfalvi Gedeonu Rádayovi. Zasilá mu v příloze dopis Blažkův o situaci českých reformovaných. Aby se odpomohlo nedostatku pastora, byli vysláni na přání debrecínských na studia do Debrecína tři mladíci z Čech a čtyři z Moravy. Mihályfalvi je již vypravil do Pešti. Prosi Rádaye, aby je vřídne přijal, a žádá jej, vzhledem k tomu, že se na studia do uherských kalvínských škol chystají i další mladíci z českých zemí, aby některé z nich doporučil také do Šarišského Potoka. Vše ukazuje na to, že v českých zemích dojde reformované náboženství velkého rozšíření. Závěrem se zmiňuje o chvále, již zahrnuli před ním Češi Blažka.

... Cseh és Morva országotka hogy folyanak már a mi hitünk sorsosinak a dolgai a Tisztelendő Blasek uramnak hozzám küldött és in praesenti ide adnectalt leveleből meltoztatik Nagyságod meg látni.² Ebből ki tettvén[!] az, hogy a mi vallásunk terjedésére és terjesztésére predikátorok nélkül szükölködünk: ezen végre a Debreczeni ekklesia kívánságra leg közeleb három cseh és négy morva ifjakat expedialtam hozzam, hogy azokat Pestig küldenem le; hogy innét osztan³ Debreczenbe mehetvén, ottan azon szent hivatalra annak idejebe el keszittessenek.⁴ Már én őket hajon el küldöttem, kerven alazatosann Nagyságodat mind azon, hogy a midőn Nagyságodnak udvarolnak, erantok gratiaval lenni és szegényeket biztatni és vigasztalni méltóztassék. Mind pedig ezért instálok, hogy mivel még többen is keszülnek, pro futuro, ezek közzül Patakra is recommendalni ne terheltessék. Minden circumstantiák azt mutattyák, hogy ezekbe az országokba legnagyobb és talám legelsőbb terjedése a mi vallásunknak. Tisztelendő Blasek Ur kedvessegével magok a lakosok is dicsekedtek, tsudalkozva beszélven előttem, hogy magok az uraságok tisztjei is sokszor hívjak ebédre.

Úryvek z listu Jánose Mihályfalviho Gedeonu Rádayovi z 6. listopadu 1782. Originál v RKK Budapešť, sign. 1338.

1782, 7. listopad, Komárno.

Seznam studentů z Čech a Moravy zadržaných v komárenské župě při cestě na studie do Debrecína bez svolení českých úřadů.

² Tento dopis se nedochoval.

³ Aztán.

⁴ Tito mladíci byli cestou zadrženi 6. listopadu 1782 v Komárně, neboť neměli žádné doklady a vzbudili podezření, že uprchli před vojenskou konskripcí. Komárenský podžupan Imre Bossányi to ohlásil 8. listopadu toho roku uherskému místodržitelství, jež 14. listopadu předalo celou záležitost k rozhodnutí přímo císaři. Z pověření císařova zaslal nejvyšší dvorní kancléř hrabě Leopold Kolovrat všechna akta tohoto případu, jež obdržel od uherského místodržitelství, českému guberniu s příkazem, aby celou věc prošetřilo. Tato akta se dochovala ve spisech českého gubernia v SÚA Praha, CG Publ. 1774—1783 G 1, č. 161.

Anno 1782. Die 7ma mensis Novembris nomina et cognomina adolescentum ex Bohemia et Moravia studiorum gratis Debreczinum inviatorum et comaromium appellatum.⁵

*Bohemi ex oppido Lus Ex-Jesuitarum.*⁶

Joannes Robinek annorum 13.

Josephus Szalesek annorum 16.

Venceslaus Schnopel annorum 14 ex oppido Jienesovich, infirmus Comaromii permansurus ad festum usque sancti Josephi anni proxime-venturi 1789 (Deo ita volente).

*Moravi*⁷ ex Nosseslau oppido domini territorialis principis a Dietrichstein in castro Nickelburgensi resident.

Laurentius Necsák annorum 19, } fratruales
Matosch Necsak annorum 18, }
Jacobus Luckel annorum 16,
Tobias Szolnieska annorum 16.

Exercitium actuale helveticae confessionis in hocce oppido habent ministro neo-inducto et confirmato Michaelae Blaesek collegii Debreczinensis et exterarum provinciarum academicarum alumno.

Originál SÚA Praha, Č G Publ. 1774—1783, G 1, č. 161.

1782, 8. listopadu, Komárno.

Výslech Václava Šnopl, jednoho ze sedmi mladíků z Čech a Moravy zadržaných v Komárně komárenskou župou při cestě na studie do Debrecína, o tom, jak došlo k jejich odchodu z českých zemí.

Anno 1782 die vero 8va mensis Novembris in libera regiaeque civitate Comaromiensi inclyto comitatu nominis eiusdem adjacent pones gratiosam inclyte deputationis praelibati. Inclyti comitatus exmissionem praesens examen per nos infrascriptos peractum est.

Interrogatio.

Mi neved? Hany esztendős vagy?
Holl születettél? Az atyad kinek
heják? Elé? Ugy az anyad is —s—
holl laknak?

Responsum.

Schoppel Venczel 14 esztendős vagyok,
Viesovich névo helységben Cseh országban
születtettem, az atyanot Schopel Janosnak,
az anyamot pedig Eörsibetnek
héjak, de vezeték nevét nem tudom,
mind a ketten élnek, s nevezet helységben
laknak.

⁵ Jména studentů a jejich bydlišť jsou zde zkomolena. Jde o Jana Robenka a Josefa Saláška z Luže ve východních Čechách, o Václava Šnopl z Jenšovic u Luže, Vavřince a Matouše Nečákovy, Jakuba Lukla a Tobiáše Solníčku z Nosislavi na jižní Moravě.

⁶ Podtrženo v originále.

⁷ Podtrženo v originále.

Ésmeredé azon iffiakat, mellyek
vélléd ide jöttek s tudodé a neve-
ket?

Hogyan esmérhettél vélek?

Hova akartatok tehat menni? Mi
végre indultatok Magyar országban?
S kinek javaslasabul?

Mitsoda hiten valo az atyad és
anyad?

Hát a többé iffiaknak az atyank
mitsoda vallason a vagy hiten van-
nak?

Holl vannak a tarsaid? Volté ma
nalad vallamellyik?

Mit igittek, hogy ide Magyar or-
zagban idesül(?) Döbreczenben le
jőnni batorhatattok.

Ésmérem őket, egyiket Robinek János-
nak, masikat Szulesek Josefnek héjak,
Luss névo Cseh országban fekvő hely-
sigbül valok, Necsak Lőrinczet, Matos
Necsakot, Lueskel Jakabot és Szolnicska
Tobiast is ésmérem, a kik Noszlan névo
méző városbul Morva országbul valok.

Az atyané Cseh országbul harmunkat
Morvaban Noszlanban hozott onam pe-
diglen Necsak Lőrincznek az apja maga
kokjan(!?) Posonyban hozott, a' hollott-
mint egy kétt hétig voltunk az agensnél,
onaid Komaromban hajon jöttünk és
ezen idő alatt ésmérhettem meg vélek.

Robinek Janosnak az atya eljött az aty-
ankhoz és mondotta, hogy Döbröczeu-
ben akarnanak valami három gyermek
köldeni, azért az atyam engemet és Szu-
lesek Josefel Morvaban hozott.

Az atyam és anyam ez ellőtt papista volt,
de miolta az engedelem eljött, az anya-
mall együtt reformatus valasra alott.

Robinek Janosnak az atya reformatus,
Szulesek Josefnek pediglen az atya meg
hőlt, a többi ifiaknak, a kik Morvabul
valok, nem tudom, mitsoda hiten vagy
vallason valok.

Itt való iskolaban vannak, teghnap ketto
volt nalom, de migh ma edgyet sem
lattam.

Azt igitte, s mondotta az attyam, hogy
ha le megyek Döbreczenben ingyen fog-
nak tartani és tanítani, azon kívül ruha-
zattom esztendenként(!) tizenhat forin-
tokat adnak.⁸

⁸ Přešná jména studentů a jejich bydliště jsou uvedena v první poznámce Seznamu studentů z Čech a Moravy zadržovaných v Komárenské župě při cestě na studie do Debrecína bez svolení českých úřadů. Text originálu ponechávám ponejvíce bez běžných změn a komentářů, neboť je psán unikátní řečí plnou dialektismů a odchylek od obvyklého usu.

Sigillatum anno, die, mense, locoque supra notatis.

Antonius Urbinyi, inelyti comitatus Comaromiensis scriptor et deputationaliter exmissus impl. Adamus Levany inelyti comitatus Comaromiensis scriptor et deputationaliter exmissus impl.

Originál v SÚA Praha, Č G Publ. 1774—1783, G 1, č. 161.

1782, 14. listopad, Bratislava.

Uherské místodržitelství císaři. Předkládá mu k rozhodnutí případ sedmi mladíků z Čech a Moravy, kteří přišli do Uher na studia do kalvínských škol a u nichž je podezření, že uprchli před povinným vojenským soupisem.

Ordinarius comitatus Comaromiensis vicecomes quedemnam respectu 7 iuvenum partim e Bohemia, partim e Moravia oriundorum, ac Posonio Comaromium inviatorum, abinde vero Pestinum, Debreczinum versus pro adeundis ibidem Helvetiae Confessioni addictorum scholis promovendorum ac respective iam effective ultro promotorum relationem isthuc praestiterit Majestas Vestra Sacratissima ex hic perdemissi advolutis antelati vicecomitis literis⁹ harumque provocatis clementer perspicere dignabitur. Cum proinde isthic minus constet, an praespecificati iuvenes cum indultu potestatis politicae, aut ne fors pro eo, quo solitam conscriptionem effugiant,¹⁰ e loco originis ultro promoti extiterint? Casum huncce e praemisso etiam incidenti ulteriori clementissime dispositioni caesareo-regiae homagiali in submissione substernendum esse duxit. Consilium hoc Regium Locumtenentiale quod semel in reliquo altissimis devovet gratiis. Posonii die 14a mensis Novembris anno 1782.

Majestatis Vestrae Sacratissimae Caesarae etc. Regio-apostolicae humillimi perpetuoque fideles subditi, et Capellanus Praeses et reliqui Majestatis Vestrae Sacratissimae Caesarae et Regio-apostolicae Consilii Regii Locumtenentialis Hungarici Consilarii

Comes Georg Fekete

Michael Pretzeler

Originál v SÚA Praha, Č G Publ. 1774—1783, G 1, č. 161.

1782, 16. listopad, (Krouna).

Ferenc Kovács Samuéli Szilágyimu. Píše o přijetí na Rychmburku u hraběte Kinského a o návštěvě u hradeckého biskupa Haje. Líčí své kázání na nádvoří rychmburského hradu a zmiňuje se o velkém množství

⁹ Jde o dopis komárenského podžupana uherskému místodržitelství z Komárna 8. listopadu 1782, SÚA Praha, Č G Publ. 1774—1783, G 1, č. 161.

¹⁰ Tato záležitost vzbudila značný rozruch i v nejvyšších vládních kruzích a přiměla nejvyššího dvorského kancléře Kolovrata k tomu, že 16. června 1783 nařídil guberniu dbát o to, aby studenti odcházející do Uher měli povolení vojenské komise. Srov. tamtéž.

českých reformovaných, kteří jej odevšad, dokonce až od saských hranic, přicházejí prosit o kazatele. Mezi evangeliky se najdou také fanatikové. Jedna sekta např. popírá zmrtvýchvslání, existenci duše a vykoupení. Mnozí mu říkali, že by chtěli poslat své syny do Uher, a žádali, aby je mohli umístit v alumnátu. Bylo by velmi dobré a užitečné, kdyby maďarští reformovaní tomuto přání vyhověli a poskytli alespoň dvěma nebo třem mladíkům ke studiu také nějakou hmotnou podporu. Závěrem píše, že se přestěhoval z Rychmburku do Krouny, neboť v Rychmburku je reformovaných jen málo.

Richenburgba erkezvén 4a Octobris a gróf¹¹ dispositiójából három szoba rende(l)tetett szállásunkra. Más nap a gróf oda érkezvén repraesentaltam magamat, ugyan a' kor ebédjére is meltoztatott. Harmad nap múlva a gróf hagyásából a hradetzi püspökhöz mentem, a hol a gróf is más meltóságokkal együtt és a circulus capitánya is jelen volt.¹³A püspök igen nagy emberséggel látszott fogadni, valami egy fertaly is beszélgetett velem. October 13dik napján Richenburgban a kastély udvarán mondtam el az első praedication nagy sokaság előtt.¹⁴A' kastély udvarának három kapuján katonak állottak strasat. A melly könyörgést mondtam a praedication után, azt a gróf prelum alá meltoztatta adni. Azon időtől fogva nyugodalمام nintsen, szüntelen vagy keresztelek, vagy temetek, vagy esketek, vagy communiot administralok, vagy catechisalok külömb külömb helyeken, de a stola mind a plebanus uraké. A richenburgi dominiumban több vagyon 7000 leleknél, de még a semmi sem volna, ha tsak ezek szükölködnének szolgallatom nélkül. Ezeken kívül a körül belől levő dominiumokban is felette sokan vagynak. Körül belől (a mint be hozták) tsak a Crudimi circulusban több vagyon húsz ezer léleknél. Ezek most mind reám néznek és szolgálatomat kívannák. Ugyan ezek mindnyájjan praedikatorokat kívannak. Biztatom s' vigasztalom őket, hogy egy s két esztendő múlva lesznek nekik is praedicatoraik. De vagynak olyanok is, a kiknek a varakozás terhes lévén, nem bánnák, ha cseh nyelvet nem

¹¹ Hrabě Filip Kinský z Vchynic († 1827) vlastnil rychmburské panství v letech 1763—1823.

¹² Jan Leopold Hay (1735—1794), známý osvícenec a stoupenec tolerance, od roku 1781 až do své smrti biskup královéhradecký.

¹³ Přítomným krajským hejtnanem (circulus capitánya) byl patrně chrudimský Josef Duchet, neboť z Kovácsova dopisu lze usuzovat, že jeho setkání s Hayem se uskutečnilo na Rychmburku. Duchet byl hejtnanem kraje chrudimského od roku 1782 do roku 1790, své nastoupení tohoto úřadu oznámil oběžníkem z 12. dubna 1782 (K. V. A d á m e k, *Listiny k dějinám lidového hnutí náboženského na českém východě v XVIII. a XIX. věku*, díl I, Praha 1912, str. 231).

¹⁴ Toto české kázání vyšlo tiskem s latinským titulem *Oratio habita in Richenburg, cum primo sermonem sacrum dixisset ad populum helveticae confessioni addictum V. D. Minister helveticae confessioni Franciscus Kovarz (!) Hungarus* už v roce 1782 bez udání jména tiskaře i místa a roku vydání. Datum vydání Kovácsova kázání uvedl Josef Dobiáš v *Časopise historickém* 1881, str. 315—316, kde také otiskl jeho text. Po druhé uveřejnil Kovácsovo kázání A d á m e k l. c. II. díl, Praha 1924, str. 15—16.

túdó jönne is, tsak jönne, ők meg tanítanak; addig is pedig míg meg tanulhatna és illendő szolgálatot tehetne, meg fizetnének néki. Ezek nevezetesen a litomisli, neohradi, politskai és rositzi dominiumokban laknak. Ezek az Isten nevére kértnek, hogy írjak irántok, had (!) tudhassák mennél hamarább mire vetni szemeket. Ha valaha, most egyszer mutathatna meg a magyar országi református ecclesia az Isten ditsóségehez való buzgoságát, midőn ezeknek az Isten beszedenek tiszta tejét kívánó lelkeknek illendő subjectumokat rendelne. A saxoniai határ felől is egy nehany helyekről vóltak hozzám expressus emberek tudakozodni, hogy és mi képpén kaphatnanak praedicatorokat. Egy szóval az aratásra való gabona sok, de az arató kevés. Bizvast lehetne harmintz ifiakat ki rendelni a cseh nyelvnek tanulására, kiknek mindnyájoknak helyek és illendő tartások lenne. A kik mostanában kívannak, ugymint a litomisli, neohradi, politskai és rositzi dominiumokban levők, azok azt mondották, hogy annyi fizetést adnának, a mennyi nekem lészen, nekem pedig 400 rhenes van rendelve, ehez egyebb is lenne, kenyerek való, fa, és egyebb is, az uti költséget is meg adnák. Az a rész, a mellyen én vagyok, igen hegyes, völgyes és köves, ahoz kepest sovany is, de a nép többire jó, Isten féltő, egymast szerető, ha mi rosz indulat vagon benne, az egyedül a papista papok ellen vagon, kiktől lett üdözteleseket nehezen felejtetik. A mennyire lehet mind az által oltani kívánom benne. Vagynak fanaticizmusra hajlandok is. Vagon egy bizonyos secta is, mellynek követői a fel támadást, a lelkek letelét tagadják, a váltság munkajáról való tudományt imposturanak tartják, a szombatot meg ülők.¹⁵ Nemelylek az iránt is megkerestek, mitsoda módot tudnék nekik mutatni, hogy ők fiaikat Magyarországra küldhetnék tanulni, a mellyre azt feleltem, hogy az iránt a mi elől járóinkat keresném meg, és tudósítást fogok várni. Mert a mint eszré vettem, ők nem lévén egész módjok a taníttatasra, alumniumot kívánnanak. Ez, ha lehetséges volna, a magyarországi református publicumnak nagy ditsóságére, a cseheknek pedig lelki hasznokra szolgálna. Nem lenné talám méltó praejudiciumára senkinek, ha annyit el vonnanak a hazafiaktúl, a mennyit két vagy három cseh ifjunak adnának valamelly beneficiumból. Minthogy Richenburgba kevés számmal vagnak mieink, azért egy Krauna nevű faluban költözötöm által, ahol száz és hat familia vagon miénk. E faluban lészén egyik templomunk, a mellyre is a gróf mindenféle materialét ingyen fog adni.

D. 16a Novembris 1782.

Kovács Ferencz

a richenburgi reformata communitasnak praedikatora

Originál listu Ference Kovácse zátiskému superintendentovi Samuelu Szilágyimu z 16. listopadu 1782. TREKL Debrecín, Püspöki iroda iratai, sign. 1782/33.

¹⁵ Kovács tu má patrně na myslí deisty a izraelity, kteří byli v chrudinském kraji značně rozšíření a jejichž učení mělo aktivní protifeudální ráz se živelným sklonem k ateizmu. Srov. o nich blíže zejména u Markéty Machovcové a Milana Machovce, *Utopie sektářů a blouznivců*, Praha 1960, str. 216 n. a 251 n.

Deník superintendenta Samuela Szalaye z roku 1782. Obsahuje vlastnoruční zápisy předtiského kalvínského superintendenta Samuela Szalaye a kopie dopisů, které psal sám nebo které mu byly adresovány; týkají se příprav odchodu maďarských reformovaných pastorů a učitelů do českých zemí. Deník zachycuje jednání superintendenta Szalaye s jednotlivými kandidáty, s profesory šarišskopotockého kolegia, s agenty uherské reformované církve ve Vídni a Bratislavě i se zástupci českých evangeliků helvetského vyznání. Časově shrnuje vlastní zápisy Szalayovy i přepisy jeho korespondence v období od 13. července do 16. prosince 1782.¹⁶

Copia datarum ad Perillustrimum Dominum Agentem Viennensem Dominum Samuelem Nagy.

Anno 1782 die 13. Julii. Bétsbül 11a Junii hozzám irott levelét az urnak vettem 21a Junii. Erre elébb nem válaszolhattam, hanem 3a Julii keresni kellett-vén az alatt ki kértt subjectumokat. Abban a levélben meg irtam, hogy gróff Kinszky Filep ur ő excellentiaja kivánsága és parantsolattya szerint¹⁷ a rechenburgi (!) communitashoz rendeltük Tiszteletes Kováts Ferentz uramat a prédikátori hivatalra és Vinczentz Mihály uramat ludi rectornak;¹⁸ a kit examinalván és approbalván ordinaltuk is prédikátori hivatalra; a ki most qualitate ludi rector is fog szolgálni, de ha a szükség azt hozza magával, ebben az hivatalban is szolgálatot tehessen. Akori levelemben kértem vala az urat agens uramat, hogy ő excellentiájának méltóztatna ezeket meg irni, és parantsolattját ki kérni, mikor indúlyanak és melly felé: Azt magunk is által láttuk, hogy Béts felé leg alkalmasabb leszen menniek, hogy az urtúl agens uramtúl tellyes informatiot vehessenek. De igen szükség lett vólna, ha úti költségürül is provisio tétettetett vólna. mert szegény emberek, és mind ruházattjokra és egyebb szükséges dolgaikra nézve, állapottjokhoz képest feles költségben estenek, noha amint minapi levelemben meg irtam, a publicum valamelly segittséggel vólt hozzájuk. Ezek tsak a méltóságos gróff parantsolattját várjak, vagy a rechenburgi (!) communitasnak rendelését, és azonnal indúlhatnak.

Második levelét az urnak, melly 21a Junii dataltatott vettem 4ta Julii, mikor

¹⁶ Za upozornění na Szalayův deník vděčím knihovníku šarišskopotockého reformovaného kolegia Imre Czeglému, který z něho uveřejnil vybrané části také ve své citované rukopisné práci (viz kap. I, pozn. 50).

¹⁷ Hrabě Filip Kinský požádal superintendenta Szalaye dopisem z Prahy 2. června 1782 o reformovaného kazatele a učitele pro své rychmburské panství. (Originál listu Kinského Szalayovi je v TIREKL Šarišský Potok A XVIII 6637; je znám také v literatuře, a to na základě Véghovy *Nachricht* . . ., str. 42–43 pod chybným datem 2. ledna 1782. Soudobý opis pořídil Véghovi na jeho vlastní žádost hlavní notář předtiské reformované superintendence József Szathmári, v Miskolci 19. března 1819.)

¹⁸ Rozhodnutí poslat na rychmburské panství hraběte Kinského Kováče a Vincencze padlo na konferenci předtiské kalvínské superintendence v Miskolci 30. června 1782. (Srov. akta této konference v TIREKL Šarišský Potok A XVIII 6694.)

szinte a pataki examenre induló félben voltam. Igen oportune esett a levelnek vétele, mert Patakon a chwalatitzi (!) és azzal együtt magokat öszve foglalt communitasok kívánsága szerint is prédikatori hivatalra rendeltük Tiszteletes Jessenius Joel uramat, a ki ab origine maga is Cseh országból származott attyára nézve. Olvastatott a tekintetes curatoratus által az oda való petsétes invitatoria level, és helyben hagyattatott a salarium a pénzbeli fizetésre nézve; de kenyérnek való élet, miképen fog administratlatni azt abból a levélből nem lehetett egész(b)en ki tanulni, vagy meg érteni. Ha a mérték, mellyet strich-nek nevez, ha kilát tészen, és az minden gazdátúl fogé adattatni? Ugy tsak fel lehet tenni, hogy a prédikátor meg nem éhezik, amint magok is írják azon levelekben. Errül világos tudósítást várna mind a publicum, mind az oda rendeltetett prédikátor. Mert ha kenyeret és egyéb házi szükségre való dolgokat azon 301 rhénes forintokból és 45 xrokából kell szerezni a prédikátornak; ugy nem láttyuk, hogy azon a földön tsak gyengeképen is subsistalhasson.

Azért a venerabile publicum velem együtt arra kérjük az urat agens uramat, hogy a Chwalatitzban (!) lévő és azzal egyesült communitasnak írja meg az ur, hogy ha azon meg irt pénzbeli fizetésen kívül, kenyere elegendő leszen a predikátornak, mihellyen leg első tudósítást vészi, mindjárt fog indulni ez is Béts felé, hogy az urtúl agens uramtúl ez is informatiót vehessen. De ennek is szükséges, hogy úti költnégrül rendelés tévődjönó Ezt is irhatom az urnak, hogy ez a Jessenius ur, September előtt nem indulhat, felesége várandóssága miatt, és akkora ezen teher alól fog fel szabadulni. Azon communitasok oskola mester felől semmit sem irnak. Nem tudjuk, ha kellé nékiek oskola mester, vagy talám magok közül is azt rendelhetnek. Ha ez is szükséges (amint hogy tudjuk igen szükségesnek lenni), abban is fogunk munkálodni, hogy oskola mestert is küldhessünk, tsak hogy ennek is fizetésérül illendő provisiót tegyenek. Errül való tudósító válaszát az urnak nagy betsülettel ki kérem, hogy a dolgot tudhassuk a szerint rendelni, de ennek is szükség, hogy úti költségrül rendelés tévődjön.

Valamint nagy buzgó indulattal örvend a mi publicumunk több keresztyénekkal együtt a cseh országi és morva országi eklésiáknak fel allításán, olly nagy szomorúságot vett abból, hogy azok pataki deákok, a kik felől tudósítást vettünk még in Januario, hogy tóth nyelven szólhassanak, most midőn examen alkalmatosságával 8va Julii in publicum elő hivattanak, majd mindnyájjan tagadást tettek, hogy ők azon nyelvhez nem értenek. Azért látván a publicum azoknak reversatiojokat auctoritással fogott hozzájok, mellytül meg ijedvén, ígértek magokat, ki egy esztendőre, ki fél esztendőre, hogy a nyelvet meg tanulván ezen eklésiák szolgálattýára fogják magokat resolvalni.⁴⁹ Most azért már egyebet nem

⁴⁹ Seznam tčcho studentů z 10. července 1782 je tamtéž A XVIII 6700. Přihlásili se tito zájemci: Mihály Dobokai, István M. Kovács, Imre Csider, Sándor Komjáti, István Ladányi Gaál, Máté Bacsa, István Balla, István N. Gaál a János Breznai. Z nich nakonec skutečně odešli do českých zemí pouze Csider, Bacsa, Balla, Breznai a Ladányi Gaál.

tehattunk, hanem ezeken az említett Cseh országban menendő két prédikátorokon és egy iskola mesteren kívül a mervai eklésiákban négy prédikátorokat lehetett csak kirendelnünk. De ebben az a nagy bajunk vagy on, hogy noha még májusnak 21-dik napján meg irtam a Morvaiaknak,²⁰ hogy sub finem Junii vagy initium Julii a vocatiót adják meg a prédikátoroknak és iskola mestereknek salariumok felől is tudósítást tegyenek, de még eddig semmi tudósítást egyik felől sem vettem. Már amint írom a prédikátorok ki vagynak rendeltetve négyen és várják a felölök való rendelkezéseket.

Arra kérem azért a részben is az urat agens uramat, méltóztasson ezeket levele által serkentgetni, hogy amit akarnak, azt tselekedjék haladék nélkül, hogy a ki rendelt prédikátorok is tudhassák magokat mihez tartani, és mi is tudjuk a szükséges rendelkezéseket meg tenni, a ki magamat kegyes favoriban ajánlván maradok Miskóltz, die 13a Julii 1782.

Die 15a Julii vettem Tiszteletes Jessenius Joel ur levelét²¹ az anya által, mellyben írja, hogy a felesége (fél) idegen Cseh országban való meneteltül, és maga is tart attúl, hogy azon a földön egészsége nem fog szolgálni, azért kért azon, hogy inkább Morvában botsáttassék. Kinek levelet ugyan nem irtam, de meg izentem az anyátúl, hogy amint Patakon a venerabile publicum előtt magát kézben adással kötelezte a Cseh országban Chwalatizban (!) való menetelre, úgy én a publicum hire nélkül ő kegyelmének az oda való menetel felől dispensatiót nem adhatok, hanem tartsa előtte fogadott köteleességét. De ugyan csak az oda való hivatalt és salariuma felől iratott petsétes levelet deák nyelvre fordittatván meg küldöttem ő kegyelmének.

Die 19a Julii irtam levelet Tisztelendő esperest Petrahay János uramnak az eránt minthogy az alsó kementzei prédikátor Tiszteletes Kováts Ferencz ur már ajánlotta magát méltóságos gróff Kinsky Filep ur ő excellentiaja tseh országi dominiumjában richenburgi communitashoz prédikátorságra és csak a gróff rendelésétül várnak azonnal indúlni kelletik ő kegyelmének Tiszteletes Vintzentz (!) Mihály urammal együtt, ezért hogy az alsó kementzei eklésia improvite ne maradjon és tekintetes Kátyándy Lászlóné asszonyom és tekintetes Bárczay Kata asszony consolaltassék, ezért azon eklésiában prédikátor rendelésében munkálkodjon.

Emellett irtam azt is, hogy Tiszteletes Jessenius uramat disponállya, hogy a maga kézbe adással erősítettett fogadását meg állja, hogy magának is kárt ne tegyen és azokat a szegeny éhező és szomjúhozó cseh országi lelkeket meg ne tsallya. Azomban a restei eklésiát is arra vegye, hogy fizetésében kárt ne vallyon azért, hogy medio tempore azon eklésiát el kellenék hagyni a publicum rendelésé

²⁰ Tento dopis koncipovaný Szalayem podepsal český usedlík v Miskolci Jan Novák a odeslal Janu Bartuškoví do Nosislavi 21. května 1782 (tamtéž A XVIII 6626).

²¹ List Joela Jessenia superintendentu Szalayovi z Reste 14. července 1782, tamtéž A XVIII 6703.

szerint, hanem ami ő kegyelmét illeti, azt igazán ki adják, mert in casu renitentiae abban a dologban a publicum is bele tekint. Hadd mehessen békével azon eklésziából és oda Tisztelendő esperest ur más prédikátor rendelésében munkálkodjon. Ezen levelemet vitte el tőlem báji prédikátor Tiszteletes Bánhorvati János Szerentsre, hogy a szerentsi iskola mester haladék nélkül küldje meg Tállyán Tisztelendő esperest uramnak.

Die 24a Julii irtam bétsi agens uramnak ilyen forma tenorú levelet: Pataki examenrül lett vissza érkezésemmel mindjárt 13a Julii meg irtam az urnak Agens Uramnak, mitsoda rendelések tétettek a Cseh országban lévő richenburgi és chwalatitzi communitasok prédikátorai felől. Arrúl már nem szükség az Urat több írásommal terhelnem, tsak hogy azoknak dolgaikrúl, indulásoknak módjokrúl és úti költségekrúl való tudósító válaszát az urnak, amint akori levelemben kértem, mostan is arrúl az urat bizodalmasan emlékeztetém, hogy a szerint tudhassam azokat a betsületes embereket invialni.

Irtam azon levelemben a morvai prédikátorokat váró communitasok dolgairúl is. De az alatt, ma egy héte, meg fordúlt előttem egy betsületes öreg ember Oborny Mátvás nevű,²² aki ezeket beszéllette előttem, hogy ő maga személye szerint vólt Bétsben az Urnál Agens Uramnál, amint az időt emlegette, talám szinte 29a Junii Péter Pál napján. És azt említette, hogy ő előtte irt vólna az Ur Agens Ur énnékem levelet, mellyben a morvai communitasok vocatoria levelét accludálta vólna, az Ur Agens Ur úti költségekre való hat aranyakkal együtt, az oda menő prédikátorok számára. En az időtül fogva azt a levelet várom, minden nap az ólta a postán kerestettem és ma is kerestettem, de semmi nyomában nem akadok. Azért arra kérem az Urat Agens Uramat, keresztyeni szeretettel, ha ugyan tsak postára adta az Ur azt a levelet, méltóztasson az Ur a bétsi fő postai administrationál jelenteni, vagy jelentetni ennek a levélnek és abban accludalt dolgoknak eltévelyedését és annak investigatioját. Az ordinaria postai administratiokon nem annyira lehet kételkedni, akik erős számadás alatt vagynak és az illy leveleket recepissék mellett veszik kezekhez. De ahol tsak hajdúk szokták az ordinaria postakrúl a leveleket bizonyos helyekre hordani, olly helyeken az illy hiba hamarabb meg eshetik. Akar mint légyen ennek a levélnek dolga, méltóztasson az Ur Agens Ur engemet havi hamarabb tudósítani, hadd tudhassak én is az itt már ki rendeltetett prédikátorok dolgairúl végső rendeléseket tenni, és azokat meg indítani, akik minthogy szegenyek úti költség nélkül sem Cseh országban sem Morvában nem indulhatnak. Itt olyan hir is jött némellyeknek fülökhöz, hogy talám Brinben fogna eklesia fel állittatni és egy az oda kirendeltetett prédikátorok közzül, a publicum előtt is ugy beszéllett, hogy ő ha tsak

²² Matěj Oborník, český poddaný, který uprchl z Moravy do Uher, usadil se v Tiszakeszi a po vydání tolerančního patentu se i se svou manželkou Marií Prokšovou vrátil do vlasti. (Srov. latinské osvědčení Szalayovo pro Oborníka a Prokšovou z 4. června 1782, tamtéž A XVIII 6642 a Szalayovy poznámky z roku 1782, tamtéž A XX 7417.)

Brinben nem mehet, Morvába más helyyre is nem megyen. Azért arrúl is tudósítást az Urnak el várom. Kellé oda prédikátort és oskola mestert rendelünk, mert már a val az emberrel majd ujjab hajunk is lészen, ha Brinben nem mehet. Irhatom az Urnak, hogy el vagyok fáradva ezeknek az illy nehezen folyó dolgoknak munkájokban. A ki rendeltetett némelly atyafiakkal is sok bajon vagyon, a kik ujjab-ujabb difficultasokat tesznek előmbe, mellyekre mind addig nem tudok egyenesen felelni, míg már mind a csehországi mind a morvai communitasoktól végső rendeléseket nem vehetek. Bánom azt is, hogy az Urat Agens Uramat olly sok dolgai között illy gyakran kell terhelnem. De minthogy ez nevezetesen Isten ditsósságát illető dolog, ebben tsak örömet kell munkálkodnunk míg valami effectusát láthattuk. Az idő is mulik és majd őszre kél az idő, addig kellene az elmenőknek utra indúlni, míg az utazás nem terhesedik, hogy az elmenők is, azokat vevők is consolaltathassanak. Azért már én olly levelét várom az Urnak, hogy annál fogva, kit kit az atyafiak közzül azonnal utra indithassam. Már Cseh országban tudom hová kell indítani, de Morvábúl semmi bizonyos eklesiát nem tudván nevezni, a közhiren kívül, azokban az ő Felsége kegyelmes rendelése szerint egy személyt sem tudok, helyes attestummal meg indítani. Hallottam a felyebb említett Obornyi Mátyástúl, hogy már Noszislóban vagyon prédikátor Tiszteletes Blasek uram.²³ El hiszem méltóságos báró Ráday Gedeon ur ő nagysága rendelésibül, ezen kívül nem tudok többet bizonyosan, hanem Klobuk és Javornyik nevü helységeket, de ezeknek is sem vocatiojok, sem fizetések felől, sem úti költségek felől semmi tudósítást nem vettem. Ezek felől való bizonyos és végső tudósítását az Urnak ujjabban (!) is nagy bizodalommal ki kérem a kinek szives Uri affectióiban magamat nagy bizodalommal ajánlván maradok álhatatosan az Urnak. Miskoltz 24. Julii 1782. Sz. S.

Die 25. Julii vettem Tiszteletes Jessenius ur 23a ejusdem hozzám irott levelét,²⁴ mellyben engedelmet kér, hogy 15. Julii tölle vett levelében felesége nyughatatlanságára nézve a Tseh országban való menetelt deprecaltá vala. Most már mind maga ő kegyelme, mind felesége meg nyugodtak rajta, hogy Tseh országban menjenek és örömmel is mennek. Melly magok meg határozását, hogy továbbra is állhatatosan meg tartásák, Tiszteletes Jessenius ur édes annya által küldött levelemben ő kegyelmeknek ismét ajánlottam.

Die 25. Julii tettem fel a Morvában és Tseh országban menő Tiszteletes prédikátorok eránt a felséges királytúl való parantsolat szerint a szükséges testimonialis leveleknek fragmentumát.²⁵ Ismét méltóságos gróff Kinsky Filep ur

²³ Tato zpráva neodpovídala skutečnosti, neboť Blažek přišel do Nosislavi až 26. srpna 1782. Datum Blažkova příchodu do Nosislavi známe z jeho dopisu Lajosi Domokosovi z 10. října 1782, který uveřejnil Károly Vasváry v Sárospataki Füzetek 1862, str. 196.

²⁴ Psaňí Jessenia Szalayovi z Reste 23. července 1782 je v TIREKL Šarišský Potok A XVIII 6707.

²⁵ Šlo o superintendentovo osvědčení, jímž musili být podle císařova reskriptu z 25. dub-

ő nagyságának szőlő levelemnek is fragmentumát, mellyet tisztábban fogom leírni, a mikor az oda rendeltetett Tiszteletes atyafiak Tiszteletes Kováts Ferencz és Vincentz (!) Mihály uram úgy Tiszteletes Jessenius uram is meg fognak indulni.²⁶

Die 3tia Augusti . . . irtam ezen kívül a Tseh országban és Morvában ki rendeltetett prédikátorok dolgában is, hogy némellyik még consecratio nélkül lévén. Maga is Tisztelendő esperes uram ne sajnállyon ide jönni, ezen szent munkának végben vitelében való cooperatióra.²⁷

Die 4ta Augusti irtam ezen lossontzi levél hozó ember által Rimaszombatba Tiszteletes Breznai István uramnak, hogy siessen ide Miskoltzra jönni a szent ministeriumra való consecratiot fel venni, hogy mentül hamarabb a morvai eklésiákba ki rendeltetett prédikátorokkal együtt útra indulhasson.

Die 4ta Augusti vettem levelét pataki deák Beke Pál uramnak testvér bátyja ura által, a ki Péderben lakozik, mellyben írja, hogy a tóth nyelvet nem érti, azért a morvai tóth nyelven való prédikátorságot nem is vállalhattya, és ez éránt engedelmet kér, hogy oda ne rendeltessék. A bátyja hasonlóképen (!) kért, hogy ötsét oda ne rendellyük. Kinek levelet ugyan nem irtam, de battyanak meg mondtam, hogy fogok írni Patakra Tisztelendő professor uraiméknak, hogy a mennyire lehet, ennek az iffjúnak maga mentségét be kell venni.

Die 7a Augusti vettem Sz. Péterről tekintetes Onody András uram két rendbeli levelét egyszersmind,²⁸ mellyben igen kér, hogy Tiszteletes Jessenius Joel uramat ne küldjük ki Morvában vagy Tseh országban az ő kegyelme erköltstelensége miatt, mellyeket tizen egy punctumokban nagyhosszason (!) előmben ád. Én ezen levelekre irtam választ ő kegyelmének, hogy talám az Isten meg szenteli az embert és azon szent munkára alkalmatossá teszi.

na 1782 opatřeni všichni kazatelé a učitelé odcházejíci z Uher do českých zemí. Tento reskript byl jednotlivým superintendencím reformované církve v Uhrách oznámen připísem uherského místopředsedství ze 7. května 1782 (RKK Budapest, sign. 1277). Szalay o tom věděl už v polovině května t. r. (Srov. zápisky Szalayovy ze 17. května 1782, TIREKL Šarišský Potok A XVIII 6633.)

²⁶ Konečnou podobu dal Szalay tomuto dopísu až 12. září 1782 a poslal jej Kinskému pravděpodobně po Kovácsovi a Vincenzovi, kteří byli ten den ordinováni pro jeho rychmburské panství. Latinská kopie Szalayova listu Kinskému je v TIREKL Šarišský Potok A XVIII 6730. Jeho maďarský překlad uveřejnil László Földváry, *Adalékok a csehországi ev. ref. egyházak történetéhez*, Szárospataki Lapok, 1896, str. 754–758.

²⁷ Úryvek ze Szalayova dopísu senioru Abrahamu Szathmári Paksimu ze 3. srpna 1782, jehož obsah si zapsal Szalay týž den do svého deníku. Abrahám Szathmári Paksi (1725 až 1799) se stal v roce 1782 seniorem distriktu boršodsko-gömörsko-malohontského a v roce 1792 byl zvolen reformovaným biskupem v předtiské superintendenci. (Viz Jenő Zoványi, *Cikkei a „Theologiai lexikon“ részére a magyarországi protestantizmus történetéből*, Budapest 1940, str. 433.)

²⁸ V TIREKL Šarišský Potok se dochoval pod sign. A XVIII 6714 Onodyho dopis Szalayovi z 1. srpna 1782.

... *Die 7a Augusti* tettem fel magyar nyelven egy levelet és ifjú Novák Jánossal fordítottam tóth nyelvre és ugyan Novák János is subscriptioja alatt Kakbúl való Zdenko Tamás által küldöttük a morvai communitasoknak.²⁹ A levélnek rövid summája tsak ez: A melly időtül fogva felséges királyunknak az eránt való rendelése, hogy Morvában és Tseh országban is megengedetett a helvetica confessio szerint a közönséges isteni tiszteletnek szabados gyakorlása és mind agens urak levelébül. mind a köz hírbül hallottuk, hogy azon tartományokban is Magyar országrúl kellene a felső rendelések szerint prédikátorokat hívni és küldeni. Mindaz időtül fogva igyekeztenek a mi eklésiai előljáróink azokban prédikátorokat küldeni, sőt Májusnak 21 dik napján irtunk is levelet Nosziszlóban lakozó Bartus János nevü betsületes embernek,³⁰ hogy ezekrül bennünket tudósítsion, ha szabadosé már a prédikátoroknak Morvában való bemenetelek és hány helységben kellene prédikátorokat rendelni? De mind ezekrül valamely helységnek közönséges levelét nem vettük, hanem tsak köz hírbül hallottuk, hogy nemelly helységek innen várnak prédikátorokat. De illy bizonytalan hirre a prédikátorokat nem vólt eddig tanátsos meg indítani. Azért már most azt adjuk Kegyelmeteknek értésére, hogy a melly helységek akarnak magoknak prédikátorokat kérni, azoknak ezeket a dolgokat jelentse meg Kegyelmetek 1. Hogy minden helység különös papirosra tegye fel, hogy prédikátort kíván hívni. Abban a levelben jegyezze fel minemü fizetést kíván esztendőnkent a prédikátornak rendelni és ezt a levelet vagy a helység petsettyével vagy ha azzal nem bírúnak, avagy tsak az eklésia előljáró tagjai ketten vagy hárman subscriballyak és petsetellyek meg. 2. Ha több helységek akarnak egy prédikátort tartani, azok is jegyeztesse fel azon levelre a prédikátornak el szánt fizetéssel együtt. 3. Ha az helységek akar magok szekereket akarnak küldeni, akar kész pénzt a prédikátorok úti költségére, azok vagy Augustus vége felé, vagy September elejin itt legyenek, hogy a prédikátorok az utazásra alkalmas időben helyekben bé mehessenek. 4. A melly helységek iskola mestereket akarnak kérni, azok is e szerint írják meg a magok akarattyokat. Ezekrül pedig tudósítsa Kegyelmetek Miskoltz városában lakozó Tisztelendő superintendens Szalay Samuel uramat. Ezeket kívántam Kegyelmeteknek Tisztelendő superintendens ur rendelésibül tudósítani, kívánván, hogy az Ur Isten adjon boldog előmenetelt a Kegyelmetek szent igyekezetének, a ki is maradok Nagy Jó Uraméknak Kegyelmeteknek igaz szolgája Novák János.³¹

Miskólczon *7a Augusti 1782* . . . Halván pedig hogy már Tiszteletes Blásek (!) Mihály uram benn vagon Nosziszlóban, tsak nem ezen tenorral irtam ő kegyel-

²⁹ Tomáš Zdeněk (v pomadařstělé formě Tamás Zdenko), český poddaný, který uprel z Moravy do Uher, usadil se tam v Kaku u Miškovece a po vydání tolerančního patentu se vrátil zpět do vlasti. Viz zápisky superintendenta Szalaye z roku 1782, tamtéž A XX 7417.

³⁰ Soudobý opis tohoto dopisu odeslaného Janem Novákem z Miškovece Janu Bartuškovii do Noszislavi 21. května 1782 je tamtéž A XVIII 6626.

³¹ Úplný koncept listu psaný rukou superintendenta Szalaye je tamtéž A XVIII 6716.

mének levelet, kérvén, ő kegyelmét azon, hogy mint hogy e féle dolgokban még szokatlanok a morvai communitások, azért ő kegyelme ne sajnálja azokat ezek szerint tanátsolni, és a prédikátor dolgában ezek szerint dirigálni.

Ezen két leveleket adtam fellyebb irtt Zdenko Tamás expressus embernek és az városi notariustúl számára passust vévén, ezel indúlt Morvában. Aki azt az útát meg járván vissza érkezett Miskólczra a javornyiki szekerral és a klobuki expressussal die 28a Augusti. Lásd alább.

... Copia datarum ad Perillustrimum Dominum Agentem Viennensem Domino Samuelem Nagy.

Die 10a Augusti 1782. A mi az én különös Agens Uramhoz tett requisitionat illeti, irtam én az Urnak levelet ismet 13a Julii és azután 24ta ejusdem, melyre szívem szerint várom az Urnak tudósító válaszát. Mellyekből által láthattya az Úr, melly nagy nyughatatlanságban legyek ezen Tseh országban és Morvában ki rendeltett prédikátorok dolgában és a naponként annyira nevedeknek a miatt való szorongattatásaim, hogy ejjeli nyugodalma sints elmémnek miatta. — Azért hogy hosszas levelemmel most az Urat ne terheljem, ezekre kérem keresztyéni szeretettel az Urat, tudósítson engem ezekről 1. Meg irtaé az Ur a méltóságos gróff Kinsky Fülep urnak ő nagyságának, hogy már a richenburgi dominiumjában vagyon prédikátor és oskola mester ki rendeltetve és ha nem talált irni az Ur, méltóztasson méntül hamarabb irni, hogy tudhassa meg, hogy kegyes requisitionját kívánnyuk teljesíteni. Én irtam volna eddig a gróffnak, ha meg tudhattam volna, hogy az Ur nem irt. 2. Adtaé az Ur tudtára a chwaletitzi communitasnak, hogy oda is vagyon prédikátor ki rendelve és hogy ezeknek mind két rendbelicknek úti költségürül valamelly provisiót kellett volna tenni, mert különben alig találhatom fel módját mitsoda költséggel indúlyanak, mert szegények. 3. A morvai communitások még eddig nem jelentették magokat valamelly hiteles vocatoria levellel, hanem, tsak a köz hirbül tudjuk, hogy azok is prédikátorokat várnak, de olly bizonytalanságra, hogy bontakozik ki valamelly prédikátor a maga eklésiájából és hazájából idegen földre és én is hogy tudnék nékie attestatumot adni, az Ő Felsége kegyelmes parantsolattya és rendelése szerint, holott azt sem tudom, hová kellessék nékiek menni. Azért 6ta Augusti expressus embert küldöttem hozzájok, hogy a melly helységek akarják a prédikátornak közikben való rendelését, azok különös vocatoria levelekkel jelentsék magokat nállam, hogy tudhassam, kiket hová kellyen küldenem. Irtam Tiszteletes Blásek Mihály uramnak is, mint hogy hallom, hogy már benn vagyon Nosziszlóban. Talám ez az értelmes ember fogja tanátsolni őket, mit kellyen nékiek tselekedni, és mihelyt onnan veszek bizonyos tudósítást, azonnal meg meginditom a prédikátorokat. 4. A melly morvai leveleknek hat aranyakkal együtt való eltévedelyésürül emlékeztem 24ta Julia az Urnak Agens Uramnak irtott levelemben, ambár már azokat a közelebb való postákon tudakoztattam, de semmi nyomában nem akadtam. Ezekürül való tudósítását, ha vagyon valami a dologban, mostan is kérem az Urat

vagy talám csak valamely bizonytalan hír vólt, a melly a felől fülemben jött. 5. A Tseh országban menendőknek el hiszem Béts felé kell menniek, hogy ott az Urtúl Agens Uramtúl bővebb informatiót vegyenek. De a Morvaiaknak kellő Béts felé menni, vagy Szakólcza felé is ki mehetnek, ebben is az Urnak tudósítását³² várok. — Kérem azért ezekre, mentül hamarabb lehet, válaszoló levelét az Urnak, hogy sem azok a külső országiak, se a prédikátorok sok ideig bizonytalanságban ne legyenek és én is valamennyire tsendesedjem meg sok törődéseim után, maradván Miskólcz 10a Augusti 1782.

Die 13a Augusti vettem bétsi agens Nagy Sámuel ur 6ta Augusti Bétsből írott levelét, mellyben három leveleimre felel, ugy mint 2da Junii 13a és 24ta Julii írott leveleimre. Ezek a levelek irattattanak a tseh országi és morvai eklésiák dolgaiban, mellyekre ezeket válaszollya. 1. Hogy azon eklésiáktúl nem mehetett végére a búzabeli fizetésnek nem tudására nézve; sem azokat a viaticumra szükséges költség felől nem tudósithatta, mint hogy szellyel laknak azon országokban és a postai directiot is hozzájok nem tudhattya. De szóval ígérték ott létekb³³, hogy az oda menendő prédikátorok közöttük betsületesen el fognak élni és hogy az uti költségeket is meg térítik. De a klobukiaknál többen közölők úti költségre nem küldöttek agens ur kezéhez, hanem a klobukiak e végre agens ur kezéhez küldöttek 6 aranyakat, mellyeket azon Tiszteletes férfiúnak kezében ad, a ki oda rendeltetik és Bétsben megyen. 2. A kiknek conventiojok már agens ur kezénél vagynak ezek:

1. A klobukiaké Morvábúl mintegy 300 forintra megyen.

2. A chwaleticzikaké megyen 301 forintra.

3. A wanowiczikaké megyen 266 forintra.

4. A prosetiniaké megyen 253 forintra. Ezek 24 öl fát is ígértek. 3. Ezen conventioikat nem kívánta leküldeni agens ur postán, hogy el ne tévelyedjenek és ha Bétsben mennek, a kik hová magokat resolvállyák, a hoz képest kinek-kinek azokat a conventioikat kezekhez resignallya.

... *Die 14ta Augusti.* Agens urnak ezen levelére válaszoltam illyen formán. Tittl. Bétsből 6ta Augusti írott levelét az Urnak vettem 13a ejusdem illendő tisztelettel. Most közelebb való postával 10a Augusti egyéb publicumot illető dologban requisitus közzé. Azt el hiszem eddig vette az Ur. Abban a levélben ujjonnan irtam a tseh országi és morvai dolgokban, mellyre semmi szükség nem lett vólna, ha ezen mostani levelét az Urnak elébb vehettem vólna, mert ezzel az előttem kedves tudósító levelével valamelyek engemet ebben a dologban szorongattak. A melly öt punctumokat abban a levelemben fel tettem, mind ki tanúlhattam az Urnak ezen mostani levelébül. Már tudom, hogy az Ur irt méltóságos gróff Kinsky Fülep urnak és dominiumjabeli communitasnak, azért tudják már ott, hogy vagyon közikben prédikátor rendelve, de az Urnak mostani

³² V originále tudósításátul.

³³ V originále zní tento úsek takto: De szóval ígérték szóval ott létekb³³.

túdósítása szerint, már az indulása halad addig, míg a felől újabb tudósítását nem veszem az Urnak. A felől is már nyugodt szívvel vagyok, hogy azok a 6 aranyak el nem tévelyedtenek, hanem jó kéznél vagynak, és hogy a klobukiakhoz tartoznak. Klobukot és Prosetint tudom, hogy Morvában vagynak. Chwalatitz [!] nevű helységet, mellynek petsétes levelét az Ur még 21a Junii hozzám meg küldötte, abbúl a levélbül ugy gondoltam, hogy Tseh országban vagyok.³⁴ De mostani levelében az Ur minthogy a morvai communitasok seriesében tette, gyanúságban estem, ha nem Morvában vagyoké, mert a geographica chartakban reá sem akadhattam. Wanowitz [!] nevü helység is hová tartozik nem tudhatom. Ezeket azért szükséges tudnom, hogy az attestatumban tudhassam bizonyosan fel tennem. Azért kérem az Urat, ezekrül bizonyos tudósítást tenni méltóztasson az Ur. E szerint még csak négy helység vagyon tudtomra az Ur Agens Ur levelébül, az hová prédikátorokat kell küldeni, 5dik a rechenburgi [!]. Már hallottam, hogy Noszislóban benn vagyon Tiszteletes Blasek Mihály ur. Még ezeken kívül hallottam, Javornyik nevezetü helységet Morvában, de még errül sem az Urtúl, sem más közönséges tudósításbül, a köz híren kívül, semmi bizonyost nem tudok.³⁵

Már ilyen bizonytalanságok között lévén eddig minthogy Morvábül ide és innen oda járkáló emberek szorgalmaztattak a prédikátorok oda való küldésében: ez az oka, amint az Urhoz közelebb küldött levelemnek 3dik punctumában fel tettem, hogy hozzájok küldött expressus által kivántam meg tudni, hová kellyen küldenem hozzájok prédikátorokat. Azt is mondották az onnan jött emberek, hogy magok fognak alkalmatosságot, szekeret küldeni a prédikátorok vitelére. Már most látom az Ur Agens Ur levelébül, hogy az oda menendőknek mind Béts felé kellett vólna menni, hogy az Urtúl vehessenek informatiokat, mellyek szerint alkalmaztathassák dolgaikat s utazásokat. A kik Tseh országban menendők bizonyosan Béts felé is útasitom. Ha Morvábül szekerek nem jönnek (!) az oda menendőket is Béts felé igazitom. De ha szekerek találnek jöni (!), már nem tudom, ha Béts felé kellyené nékiek szükséges képen menni, kiváltképen ha az attestatumot ott kell ponealni, vagy más felé is mehetnek. Még errül egy tudósítását várom az Urnak. Adja lsten, hogy ebben a dologban többször (!) ne kellyen az Urat terhelnem. Én pedig a ki rendeltetett prédikátoroknak meg írom, hogy circa Ima Septembris mindnyájjan meg indullyanak. Addig talám a morvai ex-

³⁴ Jde o dopis agenta Nagyve superintendentu Szalayovi z Vídně 25. června 1782 (Szalay v deníku mylně uvádí 21. června), kde Nagy píše, že Chvaletice jsou jednou z nejlidnatějších reformovaných obcí v Čechách a proto tam má být zřízen kostel a ustanoven kazatel. Kazatelí chvaletičtí nabízejí 301 zlatých a 45 krejcarů. (Tento dopis je v TIREKL Šarišský Potok A XVIII 6656.)

³⁵ Z předchozích zmínek v Szalayově deníku lze soudit, že se doslechl o přání javornických přivést reformovaného kazatele z Uher od Matěje Oborníka, který jej navštívil v polovině července, a od Tomáše Zdeňka, s nímž hovořil počátkem srpna. (O Oborníkovi a Zdeňkovi viz pozn. 22 a 29.)

pressus is vissza térvén, hoz valamelly bizonyos tudósítást. Magamat továbbra is szives favoriban ajánlván maradok. 14ta Augusti 1782. Miskólcz.

Die 15a Augusti. Copia datarum ad Dominum Reverendum Bunyitai Joannem. Tiszteletes és Bizodalmas Jó Uram! Miólta Patakon együtt vóltunk és Kegyelmed is a' venerabile publicum előtt magát a' morvai ujonnan fel állítádo ekklesiáknak egyikében való szolgálatra kegyesen ajánlotta, mind az időtől fogva kívántam vólna elébb is Tiszteletes Uramat Kegyelmedet ebben a' dologban tudósítani, de minthogy azoknak a' morvai communitásoknak közönséges vocatoria levelek, melly(ek)ben a' predikátorok esztendősz fizetések felől való rendelések is fel vólt vólna jegyeztetve, hozzám nem érkezett vala, sem bétsi agens urtól, sem a' morvai communitásoktól, azért eddig semmi bizonyos dolgot e' felől Tiszteletes Uramnak Kegyelmednek nem is irhattam. Szinte ezen folyó hónapnak 13dik napján érkezett hozzám bétsi agens urnak 6ta Augusti irott levele, mellyben írja, hogy már némelly communitások agens urnak kezéhez küldötték a vocatoriakat; de azoknak postán nem ítélte bátorságosnak hozzánk való küldését, hogy ne talám el ne tévedjenek, hanem mikor a Tiszteletes atyafiak Bétsben érkeznek mindeniknek kezekben adja azon ekklesiának közönséges levelét, a mellyben fog a szolgálatra menni. Summásan irt négy ekklesia felől, ki mit rendelt a' predikátorának fizetésére. Azok között leg betsületesebb conditionak látom a klobuki ekklesiában lejendő szolgálatot, ezek az accessoriumokon kívül tettek fel 300 rhénes forintokat a közikbe menendő predikátor fizetésére. Ezt én különös respectussal offeráлом Tiszteletes Uramnak Kegyelmednek. Emlékszem ugyan, hogy Tiszteletes Uram Patakon is említette, hogy Brunno városában szeretne inkább menni, azért én bétsi agens urnak még 13a Julii meg irtam, hogy menjen végére, ha Brunnban leszszé ekklesia és oda kívánnaké predikátort? Mellyre ezt írja, hogy azoknak még e' féle dologban semmi mozdulások nints. Nem is lehet azt még most reményleni, mert tudja azt maga is Tiszteletes Uram, hogy az olyan királyi városokon Magyar országon is nehezebben foly az ekklesiák dolga, és a predikátoroknak is bátorságosabb mező városokon lakni (a' minémü Klobuk városa is) mint királyi városon. Idővel, ha ott valók is magokat kijelentik, elérheti Tiszteletes Uram a brunni predikátorságot is, de úgy tartom, hogy ha egyszer Klobukban figálja, onnan másuvá nem vágyakodik. Ezek a klobukikak 6 aranyakat le tettek Bétsben agens úr kezénél úti költségre az oda menendő predikátor részére, és ha többbe kerül az úti költség, azt is bonifikálják. De azokat is agens uram nem tartotta bátorságosnak postára adni, mert a' féle pénzről Bétsbe nem szoktak recognitiót adni, a' nélkül pedig a' pénz könnyen el tévelyedhetik. Ott agens urnál meg találja, a' ki oda megyen. Ezeket így értvén, kérem Tiszteletes Uramat Kegyelmedet az Urnak nevében, tekintvén az Isten ditsőségét, és azok között az éhező és szomjúhozó lelkek között a' Kristus Jesus országának terjedését, resolválja Kegyelmed magát, erre a' klobuki ekklesiában való szolgálatra, ha még valamelly hijja vólna fizetéseknek, ott lévén Kegyelmed közöttök. maga

kivánságát jelentheti, és azok mint buzgó lelkek valamit tehetnek, mindent meg tselekesznek. Irja bétsi agens ur, hogy már tsak induljon meg, kiváltképen a' ki Béts felé mégyen, minthogy már a' klobukiak mind conventionalis levelek, mind uti költségre tartozó 6 aranyak kezénél vagynak. Ezeket ott találja Tiszteletes Uram Kegyelmed. Addig pedig a' melly költségre szüksége lészen Tiszteletes Uramnak, itt Miskóltzon kezéhez veheti, a' királyi kegyelmes parantsolat szerint tőlem ki adatando attestatummal együtt, melly nélkül senki ki nem mehet. Egyőb dolgokról, ha Isten ide hozza Tiszteletes Uramat Kegyelmedet, együtt fogunk beszélteni. (!) El hiszem, mogy Tisztelendő esperest uramnak vagyon tudtára, hogy a' Kegyelmed el hagyandó ekklesiájában más predikátor eránt kell gondot viselni, és tekintetes Bernáth Ferentz ur is nem fogja Kegyelmedet tartóztatni, melly eránt irtam a' tekintetes urnak. Igyekezzen Tiszteletes Uram circa Imam Septembris meg indúlni, hogy ugyan abban a' hónapban bé mehessen Klobukban; melly szent igyekezetét az Ur Isten segítse elől, és a' maga ditsőséges munkáját vigye végben Kegyelmedben a maga Kegyelme által. Melly szives ohajtasaim között maradok Tiszteletes Nagy Jó Uramnak Kegyelmednek

tökélletes igaz szolgálja
és az Urban szerető attyafia.

Miskóltz 15. Augusti 1782.

Die 15a Augusti. Copia datarum ad Dominum Reverendum Stephanum Bents Senioremem venerabilis tractus ungvariensis.

Tisztelendő Senior Uram, tellyes bizodalommal való Nagy Jó Uram!

Patakról lett haza érkezésemtől fogva, sem bétsi agens urtól, sem a' Morvaiaktól, semmi bizonyos tudósítást nem vehetvén, miképen légyenek az ott való communitások dolgaik a predikátorok hivatalokra és fizetéseknek kirendelésére nézve. Azért hogy valami bizonyos tudósítást vehessek, 6ta Augusti expressus ember menvén Morvában,³⁶ az által requiráltam az oda való nemelly communitásokat, hogy jelentsék nálam magokat, a' kik predikátorokat akarnak hívni, mert bizonytalanságra egy predikátor is ki nem bontakozhatik a' maga hazájából, és rend szerint való ekklesiájából, és én is az Ő Felsége kegyelmes parantsolatja szerint attestatumot nem adhatok, ha nem tudom ki? és hová? mégyen. Ezen expressust várom ezen hónapnak vége felé, a' kitől mihelyt meg hallom mitsoda rendelések vagyon azon morvai communitásoknak, mindjárt igyekezem meg indítani az oda menendő Tiszteletes predikátorokat. Az alatt 13a Augusti vettem a bétsi agens ur levelét, mellyben írja, hogy négy ekklesiák már oda az urhoz küldötték a' vocatoria leveleket, a' fizetéseknek feljegyzésekkel együtt. Egyik sints alább 300 magyar forintnál³⁷ az accessoriumokon kívül, a' hová tartozik

³⁶ Správně má být 7. srpna (srov. již dříve příslušný zápis v Szalayově deníku).

³⁷ 1 magyar forint — doslova 1 uherský zlatý. Byl to dukát kremnický, který měl

a' tűzi fa is 24 ölből álló, mely szép positio. Ezek közzül már egyiket offeráltam Tiszteletes Bunyitai János uramnak. És írja agens ur, hogy a' kirendeltetett Tiszteletes predikátorok induljanak Béts felé. De minthogy attól tartok, hogy az említett Morvába ment expressus, vagy több ekklesiák felől való requisitoria levelet is fog hozni, vagy más rendelkezéseket fognak tenni, azért már bé kell várnom azon expressust, és mihelyt el érkezik, azonnal újra tudósítom mind Tiszteletes esperest uramat, mind az oda menendő Tiszteletes predikátorokat. Addig is Tiszteletes Esperest Uram viseljen gondot azon ekklesiákról, a' melyekből elmenendők a' predikátorok, a' kiknek, ha lehetne, még Septemberben a' magok morvai statiojokra bé kellene szállaniok. El hiszem vagynak ad manum Tisztelendő Senior Uramnak, a' kiket az elmenendőknek helyekre bé szállíthat. De ha szinte nem vólnának is most mindjárt olytán subjectumok, tsak hamarabb találunk mi itt predikátort, mint a' Morvaiak. Azért keresztyéni szeretettel kérem Tisztelendő Senior Uramat Kegyelmedet az elmenendő Tiszteletes predikátorokat Tiszteletes Slakta Pál és Szentmártoni Pál uraimékat atyaiképen tanátsolni, inteni, miképen viseljék magokat abban az Isten uj plántalásában, tartsa Kegyelmed keresztyéni kötelességének. Ha az az említett Morvába menő expressus több ekklesiáknál is találja hozni a' vocatoriájokat, el nem kerülhetjük azt is, hogy az a' betsületes ifjú predikátor (a' kinek neve nem jut eszembe) a' ki Tiszteletes Esperest Uramnak a' parochián előttem vólt és Kegyelmed örömet kívánta maga mellett tartóztatni, Morvába kirendeltessék. Irtam ebben a' dologban tekintetes Tussay Márton urnak is, hogy ezekben a' dolgokban, Tisztelendő Esperest Urammal munkálódjon. El hiszem, szokott buzgósága szerént megis tselekszi, tsak Tiszteletes Uram is adja tudtára az Urnak. Ezek után jó Istenem kegyelmében ajánlom Tisztelendő Esperest Uramat szerelmeseivel együtt, maradván állandó szeretettel

Tisztelendő Senior Uramnak Kegyelmednek

igaz kötelességgel való hiv szolgálja
és az Urban szerető attyafia.

Miskóltz die 15. Augusti 1782.

Ezeket a Tiszteletes Slakta Pál és Szentmártoni Pál uramhoz írott leveleket, Bánotzra és Lutskára, mentül hamarébb küldje el Tisztelendő Esperest Uram, és parantsolja meg, hogy nékem választ küldjenek ez alkalmatossággal, vagy magához hivatván ő kegyelmeket, adja tudtokra, miben légyen dolgok. Ugy tekintetes Tussay Márton urhoz írott levelemet is adassa meg Tisztelendő Uram Kegyelmed az urnak.³⁸

v roce 1771 hodnotu 4 zl. 18 kr. (Jaroslav Pošvář, *Vývoj měny českých zemí, Sborník Matice moravské* 1959, str. 240.)

³⁸ István Bencs byl seniorem užhorodského distriktu v letech 1767–1793. (Jenő Zován yi l. c., str. 504.)

Ugyan ezen alkalmatossággal ezen morvai ekklesiák dolgában irtam tekintetes Bernáthfalusi Bernáth Ferentz urnak, hogy Tiszteletes Bunyitai János uramat és feleségét méltóztasson úgy tanátsolni és disponálni, hogy ha valamely idegenség volna is benne a Klobukban való kimenetelre, azokat elmejekről elharitván, facilitálná szándékokat az el menetelre és hogy ő kegyelme helyében a Migletzi eklésiában mást prédikátornak illocatioja erant Tiszteletes esperest urammal munkálódjon.

Die 16. Augusti irtam ugyan ezen alkalmatossággal tekintetes Tussaujfalusi Tussay Márton urnak, hogy szokott buzgósága szerint, a ki Patakon is, mind in deputatione, mind in publico hiven munkálódott a Tseh országban és Morvában ki rendeltetendő prédikátorok dolgában, most is hasonló buzgósággal munkálódjon Tiszteletes esperest Bents István urammal Tiszteletes Slakta Pál és Szent Mártoni Pál uraimék ki küldtetésében.

Irtam ezeken kívül Slakta Pál uramnak Bánótzra és Szent Mártoni Pál uramnak Lutskára, hogy mihelyt vagy agens urtól Bétsbül vagy Morvaiaktúl végső tudósítást veszek, úgy el készítsék magokat, hogy azonnal indulhassanak. Addig pedig a portékáikat distrahályák, a mellyek nélkül el lehetnek, és csak a szükségeseket vigyék magokkal, hogy könnyebb teherrel mehessenek. Az alatt pedig német ruhát és palástotskát szerezzenek magoknak.

Ezen hat rendbeli leveleimet vitte el Patakra miskólczi deák Tsik György.

Irtam Pataki Senior Tiszteletes Nádaskai Sámuel uramnak, hogy ezeket a leveleket bizonyos expressus által küldje Migletzre, Tussára, Abarára, Lutskára, Bánótzra, és hogy a Morvában ki menendő deákok készültekrül is tudósítsion, hogy ha onnat több prédikátorok felől requisitus leszek tudhassak hová gondolkodni.

Copia datarum ad Perillustrimum Dominum Samuelem Nagy agentem Vienne in negotio ecclesiastico Ujhelyiensis anno 1782 die 16. Augusti.

... Ugyan ezen levelemben a végén emlékeztettem agens uramat, hogy szinte múlt postával 14a Augusti irtam vala az urnak, a tsehországi és morvai communitasok közzé ki menendő subjectumok dolgában. Minthogy az idő múlik, és majd az útazásra alkalmatlanabb őszi napok is elérkeznek, kivált gyermekes emberekre nézve, ismét kérem, hogy az urtól utolsó tudósítást vehessek, hogy vagy September havában, vagy Octobernek elején ki ki az el menők közzül helyre verekedhessen. És ha Morvábúl találnak jöni szekerek a prédikátorok alá, és nem akarnának Béts felé kerülni, tudósítsion az ur addig is, ha más felé akadály nélkül el mehetnének?

Ezt a levelet adtam die 17a Augusti postára franco tutto szerint, a mint Ujhelyi uraimék rendelték.

Die 19a Augusti jött haza Tsik György miskólczi deák, a kit die 16. Augusti hat rendbeli levelekkél Patakra küldöttem vala, és hozta a pataki collegium seniora Tisztelendő Nádaskai Samuel ur levelét, mellyben írja, hogy azon levele-

ket expressus deákok által el küldötte Ujhelybe, Migletzre, Abarára és Tusára.

Die 20a Augusti volt nállam Breznai István uram jöven ide Rimaszombatból, kinek meg mondtam, hogy 26ta Augusti ide jöjjön és Tiszteletes esperest Szathmáry Abraham uramat ide várván akorra, fog consecraltatni, amint el is jött.

Die 23. Augusti jött hozzám Vincentz (!) Mihály ur Alsó Kementzérül, Tiszteletes Kováts Ferentz uram izenetivel, tudakozván, mikor kellessék indulniok Tseh országba. A bétsi agens ur levelét ő kegyelmének meg mutatván, mellyben írja, hogy az oda Rechenburgban menendők még egy kevéssé halaszszák az indulást, mint hogy még azok intuitu salarii a projectumot magok között még ki nem tsinálták, de ahoz tellyes reménység lévén, meg mondtam Vintzentz uramnak, hogy eo non obstantes, tsak indulljanak meg 2do Septembris és Miskólcz felé jöjjenek. Innen osztán mehetnek Lossontzra is, a mint igyekezetek tartya.

Die 24ta Augusti ide érkezett tekintetes Kátsándy Lászlóné aszszonyom, tekintetes Barczay Kata aszszony, kívül kívántam szólani a kementzei prédikátor Tiszteletes Kováts Ferentz uram el meneteléről, mitsoda gondolattal és indúlattal légyen az aszszony, minthogy igen kedves prédikátora vala, de azon nap mint-hogy szombat volt communio felett való prédikálláshoz készültem akor, az aszszonyhoz nem mehettem tekintetes Barczai József ur hazához, ahol az aszszony szálláson volt, hanem más nap 25ta Augusti, ahogy a communio körül való munkámat el végezvén, hozzája le mentem, de nem hogy ellenezte volna kedves papjának tülle való el menetelét, sőt nagy buzgósággal jelentette, hogy az Isten ditsősségére azt ami az életben leg kedvesebb előtte, azt is kész azon szent végre fel áldozni. És maga projectalta az aszszony, hogy a tóth nyelvet gyakorló pataki deákok közzül valamellyiket fogja hívni a kementzei prédikátorságra.

Die 25ta Augusti vettem Tiszteletes lossontzi prédikátor és palánki venerabile tractus esperestyének (!) Tiszteletes Széplaki Pál uramnak hozzam 22. Augusti írott levelét a fia pataki deák Széplaki Pál által (aki más fél napig hazamnál mulatott), mellyben írja . . . 3. A melly két pataki deákok Ladányi Gál István és Batsa Máté Selymetzre mentek tóth nyelvnek tanulása végett, azokat az ott való superintendens Tisztelendő Csernyanszky uram, maga dirigalta olly szállásokra, ahol inkább módjok vagyon a tóth nyelvnek tanulására és hozzájok különös jó akarattyát mutattya. A besztertzei prédikátor is irt Lossontzra, hogy beneficiumra is készek lésznek bé venni a mi deákjainkat, tsak mennyenek hozzájok tóth nyelvet tanulni, melly hely még alkalmasabb a tóth nyelv tanulására mint Selymetz.

4. Nevezett selymetzi superintendens ur egy levelében ilyen clausulát téssen: Dum modo habeatis subjecta, ego meos, quos mihi statim revocabo. Mert a melly lutheranus predikatorokat ki küldött Morvában és Csehországban,

azok között olly rendelést tett, hogy semmi nemű fejr inges ceremoniakkal ne éllyenek azok között. És így meg tettzik, hogy azon tartományokban reformatus nép közzé is mentek lutheranus prédikátorok. Die 22. Augusti 1782. Széplaki Pál.³⁹

. . . *Die eod. 26ta Augusti.* Tiszteletes esperest uramat a végre ide Miskólczra bé hivatván, Tiszteletes Baksay Sigmond urammal együtt, Breznai István uramat (aki a morvai eklésiáknak egyikében való szent szolgálatra magát meg la Julii a superintendentialis conferentián és ezutan is 7a Julii Patakon le kötelezte a publicum előtt (az oskolában együtt le ülvén examináltak a theologián által és approbalván, consecraltuk és ordinaltuk; és ugyan azon nap Tiszteletes esperest urammal, mint superintendentialis notariussal, a formatat⁴⁰ Tiszteletes Breznai István uram számára, a ki menendő vala a morvai javornyiki eklésiában el is készítettük, petsételtük és subscribaltuk.

Die 28ta Augusti. Érkeztek házamhoz Morvábúl a javornyiki communitas követtye szekérrel . . .⁴¹ Pál nevezetü betsületes ember, és a klobuki communitas embere Jedlitska Mátyás (magyarul Fenyü Mátyás, aki nem régen ment vissza hazájában Klobukban Kak nevü helységbül). Ez a Fenyü Mátyás úti költséget hozott 40 Rforintokat, az oda rendeltendő prédikátor úti költségére, mellynek több részét le tette Novák Jánosnál, a kevesebb részt pedig magával el vitte oda, a hol a prédikátora lakozik, aki hozzájuk rendeltetett.

Bé érkezvén ezek a városra fel keresték Novák Mártont és a fiát Novák Jánost, és ezekkel együtt hozzám bejövén, ide hivattam Tiszteletes Bátori Mihály caplán uramat is, és mind két rendbélieknek, mind javornyikiaknak, mind klobukiaknak vocatoria leveleket, azokban a prédikátor számára ki rendetett fizetésnek lajstromát is meg tekintvén, a mi német nyelven vólt írva azokban a levelekben, azt Tiszteletes Bátori Mihály ur meg magyarázta, a mi pedig tóth nyelven vólt, azt magyarázták Novák Márton és János. Mind a két vocatoria leveleket meg olvastuk és meg visgaltuk. De a mi meg jegyezésre méltó szóval ezt declaralták azon Morvábúl jött követelek:⁴² Minthogy abban a' tartományban szorossan investigaltatik, hogy olly rendeléseket és fizetéseket a predikátoroknak ne rendellyenek, mellyek a' lakósokat elégtelenekké, tennék az ő Felségo adójának meg fizetésére; azért nem is merték fel tenni a' papirosra, mit fizetnek vagy mit fizethetnek a' predikátornak, de ha az Isten közikbe viszi azokat, igyekeznek minden tisztességgel azoknak subsistens fíjjáokról gondot viselni.

A javornyiki comunitas kész pénzt tett fel 130 rhénes forintokat. Négy köből alá való szantó földnek minden munkájában való ki dolgozását. Négy

³⁹ Pál Széplaki z Lučence hyl senioremu novozámeckého distriktu v letech 1762–1789. (Jenő Z o v á n y i l. c., str. 112.)

⁴⁰ Formát — z lat. formatio, onis f.; zde ve významu vysvědčení.

⁴¹ Vynecháno v originále.

⁴² Až sem psáno rukou superintendenta Szalaye.

szekér szénát. Mindenféle gyümölcsből való jóakaratot. Borbeli jóakaratot. Hat öl fát adtak be a' deputatio előtt, de ígérk, hogy annyit adnak, a' mennyi szükség.

A' javornyiki ekklesiához filialiter ezek a helységek lesznek egyben foglaltatva azokban lévő személyeknek fel jegyzésével együtt (!) úgymint Javornyikban 700. Szenitze 25. Kátort és Skalitz (melly Szakóltza) itt 15. Velka 30. Lipow 10. Zarecz 50. Mindösze 830 személyek.⁴³

A' felső klobuki comunitasnak levelében a' vocatoria és avval egyesült filialis hat helységekben lakozó gazdáknak tehetségek úgy vagyon fel osztva, hogy a' fél telkes gazda⁴⁴ fizet 2 rhénes forintot, 2 véka életet, úgymint búzát és rost. A negyedrészes gazda, 1 rhénes forintot, 1 véka búzát és egy véka rost. A' 'sellér 15 krajtzárt. Már ezen repartitio szerint Klobuk fizet 72 rhénes forintot, 45 krajtzárt. Búzát 8 köblöt s 1 vékát. Rost is 8 köblöt, 1 vékát. Borkovane és Szaratitze helységek 25 rhénes forintot és 15 krajtzárt. 3 köből búzát és 3 köből rost. Hosztiradke és Pometitze 42 forintot, 45 krajtzárt, 4 köből búzát, 4 köből rost. Prusovitze és Morkuvke 11 forint, 1 köből búzát és 3 vékát, 1 köből rest és 3 vékát.⁴⁵ Summája a' kész pénz fizetésnek 151 rhénes forint és 45 krajtzár. 17 köből búza és 17 köből ros. Familia pedig mindösze ezekben az elől számlált helységekben vagyon 171.

Ezek vagynak az említett vocatoria levelben fel téve. De minthogy pápista a' notáriusok, és nem is mertek mindent észére és pennájára bízni, szóval megmondották, hogy ennél a' fel jegyzett specificatiónál minden speciesekben többet fognak adni az oda menendő predikátorral más különös conventióra mennek. A' horbéli fizetést fel se tették, de az is leszen. Tüzi fa pedig annyi a' mennyi elég. És a' mit most a' plebánusnak fizetnek, ha az Isten és a király az alól a' tehér alól őket fel szabadította, azt mind a' magok ordinarius predikátoroknak fizetésére fordítják.

Die eodem 28a Augusti ekképen a vocatoria leveleket, azokban specificalt dolgokkal együtt megvizsgálván, szinte még akkor Miskólczon tartózkodó Tiszteletes Breznai István uramat a' várason [!] fel kerestettük és ő kigyelmének offeraltam a' javornyiki ekklesiában való szolgálatot. Mellyet magára fel vállalván énnékem superintendensnek, Tiszteletes káplán Bátori Mihály uramnak, a' javornyiki követnek és Novák Márton és János Uraiméknak kézbéadással kötelezte magát azon javornyiki ekklesiában való predikatori szent szolgálatra. Melly véghez menvén mindjárt adtam commissiot cassae agentialis conservator nemzetes és vitélző Tomka György uramnak, hogy Tiszteletes Breznai uram számára adjon

⁴³ Senica, Kátov a Skalice jsou dnes v okrese senickém a Lipov, Velká (nyí Velká nad Veličkou) a Zarazice v okrese hodoninském.

⁴⁴ A fél telkes (a negyedrészes) gazda — hospodář na polovině (čtvrtině) poddanského statku.

⁴⁵ Borkovany, Starovice a Morkůvky jsou na Hustopečsku, Prušánky na Hodonínsku, Prusinovice na Kroměřížsku, Ponětovice v okrese Brno-venkov a Hoštěrádky-Rešov u Slavkova.

a' közönséges cassabul 25 rhénes forintokat. Melly commissiot ekklésiánk egyházfija Tóth András uram el vivén kezéhcz vette azon pénzt. És ugyan Tóth András uram és szabó mester ember Martsek uram Breznai urammal együtt mindjárt Rósa nevü kereskedő görög bolytában vivén palástnak és német papi ruhának való materiát vásárlottanak. Mellyet Martsek uram két nap alatt el is készített. Ekképen azért már a' javornyiki ekklésiában illendöképen ki rendeltetvén és illendő subsidiummal fel is segítettvén Tiszteletes Breznai István uram. És a' javornyikiak is egész securitásban hozattatván, míg már Tiszteletes Breznai uram köntöse el készülne, magok szekerekkel együt [!] ki mentek Kak nevü helységben attyokfijai és esmeröik látogatására.

Hátra lévén még a' klobukiai dolga, azoknak követyeket, Jedlitska vagyis magyarul Fenyü Mátyás, el küldöttem Miglécz nevü helységben nemes zemplén vármegyében Tiszteletes Bunyitai János Uramhoz, kinek kezében adtam illy forma levelet.

Tiszteletes és Bizodalmas Nagy Jó Uram!

Morvából Klobuk városa és azzal filiater egyesült hat helységeknek követyét nála lévő authentica vocatoriával együtt küldöm Kigyelmedhez a' végre, hogy ezen comunitásokon lévő prédikatori szent hivatalt ajánljam Kigyelmednek. Minap is ugymint 15. Augusti ugyan ezen klobuki ekklésiát offeraltam Kigyelmednek, akkor a' bétsi agens úr levelének tenora szerint irtam vala, hogy ezeknek fizetések mintegy 300 rhénes forintra fel mégyen. De ezen expressus embernél lévő specificatióból úgy láttzik az a' summa ki nem jö. De azon meg ne ütközzön Tiszteletes Uram Kigyelmed, a' mint ezen level hozó ember igazán beszél. 1o/ Azért minthogy közöttök keves a' literatus ember és ezt á' levele, is egy ifjú még pedig catholicus notáriusok által tetettették fel, aki vagy nem is tudta rendesen fel tenni a' mit pennájára és eszére adtak, vagy nem is mertek mindent értésére adni, a' melly hiteles abból is, hogy ide Miskóltzra irott privatus embernek magok levelekben bizodalmasan megirták, hogy ezen közönséges levelekben nem mertek mindent in specifico meg írni. Illy okon 2do/ Minthogy a' mi hazánkban is a' normalis resolutio vagy explanatorium parantsolat szerint, úgy Morvában is szorossan parantsoltatik, hogy szegény contribuens nép ne oneráltassék a predikatori fizetéssel annyira, hogy az ő Felsége adásának meg fizetésére alkalmatlanná légyen, és hogy a' szerint a' felső dicasteriumok előtt ne vádoltathassanak, inkább kevesebbet kívántak írásban fel tenni, mint a' mennyire szándékjok vagy tehetségek is vagyon (de ezeket tsak magánál tartsa Kigyelmed és mások előtt emlegetni nem kell). E' szerint tellyes reménységgel lehet Tiszteletes uramnak Kigyelmednek is, hogy a' fizetés ennél a' specificationál többre fog menni. 3io/ A' borbéli fizetést fel sem tették, noha az is megyen szép positiora. A' fát sem tették fel, de minthogy a' communitásnak szabad lignatiója vagyon, fa annyi lészen, a' mennyi elég. 4o/ A' plébánusnak, a' kinek jurisdictiója

alatt most vagynak in ecclesiasticis, minden egész telkes gazda ád 4 kereszt életet, a' fél telkes ád 2 keresztet. Ezt most nem merték fel tenni, minthogy ebben az esztendőben még tsak ugyan oda kell fizetni. De tellyes reménységek vagyon arrúl és Bétshül is olly biztatást vettek, hogy mihelyt magoknak papjok léssen, az a' fizetés az ordinarius predikátorjoknak fog ő Felsege assignaltáni. De ha az hamarjában nem lenne is 5o/ in genere fogadják, hogy a' predikátorjokról ugy gondot viselnek, hogy annak közöttök rövidsége és panasza nem léssen. Azért Tiszteletes Uram meg ne ülközzön e' fel jegyzett specification, mert ha predikátor közikbe megyen, avval betsülletes tractat fognak tenni.

Minapi levelemben meg irtam azt is, hogy Béts fele kellene útazni, minthogy már ott az agens ur kezénél a' klobukiak le tettek 6 aranyakat a' predikátorok úti költségére. De már arra talám nem is lesz szüksége Kegyelmednek, hogy Béts fele útazzon, minthogy ennek az expressusnak kezéhez adtak úti költségre 40 rhénes forintokat, aki magával ebbül a' költségből el vitt annyit, hogy Miglétzen fogadjon alkalmatosságot Miskóltzig. Itt pedig lesznek arra vigyázó emberek, hogy fogadjanak más alkalmatosságot Klobukig, azért tsak indúlyon meg Kegyelmed circa 1ma Septembris.⁴⁶ Ha pedig valami okon Tiszteletes Uram Kigyelmed nem acceptálna ezt a' hivatalt, ezen levelemnek tenora szerint irjon Kigyelmed Tiszteletes esperest Bents István uramnak, hogy vagy Tiszteletes Slakta Pál vagy Szentmártoni Pál uraimék közzül valamelyiket külgye ezen klobuki ekklésiában. Az Isten igazgassa Kigyelmed gondolatit ezen szent végre, melly szíves kívánásom alatt maradok Miskóltz 28dik Augusti 1782. Sz. S. Ezen levelemet vitte el a' klobuki követ Irlitska [!] Mátyás Miglétzre Tiszteletes Bunyitai János uramnak.

Die 29a Augusti ide jövén Miskóltzra hozzám Tiszteletes Slakta Pál és Szent Mártoni Pál uraimék,⁴⁷ a' kiknek még 15dik és 16dik Augusti irtam vala levelet, hogy a' morvai ekklésiákban való szolgálatra készitenék magokat. Úttyokban be térvén Miglétzre Tiszteletes Bunyitai uramhoz, ő kigyelmétül hoztak hozzám illyen forma levelet, mellyet Tiszteletes Bunyitai János uram irt 23dik Augusti [és] mellyben betsüllettel veszi ugyan az hivatalozást is annak általam hozzája lett directióját, de az hivatalt nem acceptalhattya illy okokon. 1o/ Hogy noha a' venerabile publicum ígéretet tett arrúl, hogy az ő Kigyelme gyermeckire elmenetele után gondot fog viselni, a' minthogy rendelt is 134 forintokat az ő Kigyelme gyermekei tartására, és hogy házat és kenyeret is azonkivül a' collegiumból fog rendeltetni, de abba még effective semmi sints, azért a' gyermekeit, ha illy bizonytalanságba hagyná, azokról való nyughatatlan gondoskodása miatt

⁴⁶ Slova azért tsak indúlyon meg Kegyelmed circa 1ma Septembris jsou připsána po straně deníku psaného zde jinou rukou než Szalayovou. Jde o soudobého opisovače, který pořídil opis zřejmě na příkaz Szalayův. Mohl jím být např. Szalayův kaplan Mihály Bátorí.

⁴⁷ Slova Tiszteletes Slakta Pál és Szent Mártoni Pál uraimék jsou připsána po straně rukou Szalayovou, který opis zřejmě korigoval.

hivatalát sem folytathatná illendőképén. Azért arra kér engemet, hogy ezeket effectusban vétessem. 2o/ Hogy ő Kigyelme nem Klobuk várossában ígerte magát a' publicum előtt, hanem Brinnben (én pedig már az előtt meg irtam ő Kigyelmének bétsi agens úr bizonyos tudósításabúl, hogy Brinnben még eddig a' reformáta ekklesiának semmi mozdulása nintsen). Klobuk felől pedig azt hallya valamelly ott Miglétzen dolgozó kömives Pallér mester embertül, hogy Klobuk leg drágább és föld javaitül üress, sovány és hegyek között situált helység légyen. 3o/ Hogy ő Kigyelme nem kívánnya keresni Klobukot, hanem Klobuk keresse ő Kigyelmet, és hogy úti költség elegendő légyen, mert a' maga költségén nem megyen, szekerest se fogad, hogy maga legyék magának kalaúza, hanem a' mások legyenek ő Kigyelmének vezetői idegeny országban. 4o/ Ha tsak strictissime veszi is, még is a' magával elvijendő aprolékos háza népének, könyveinek, agyának elvitelére kívántatik két szeker, Budáig pedig arra két szekerre kellekik fizetni 30,30 forintokat. Budától Bétsig lantkotsira,⁴⁸ ha rakodom kell, 30 rhénes, hát Bétsbül Klobukig mennyire megyen a' költség, a' szekeresre, maga és háza népe élelmére, mi marad az 6 aranybúl, hogy pedig maga ő Kigyelme pótollya elégtelen arra, mert a' mint maga mondja olly szegény, hog sokszor három poltrának⁴⁹ sem embere. Azért kér azon ő Kigyelme engemet, hogyha ezeket a' nehézségeket superálhatyuk akármelly morvai ujjonnan állitandó ekklesiában kész elmeni etc. Miglétz 23. Augusti. Érdemem felett való drága Nagy Jó Uramnak Fő Tisztelendő Superintendens Uramnak leg kissebb igaz szívvvel tisztelő szolgálja Bunyitai János m. p.

Die eodem 29a Augusti hozták hozzám czet a' Tiszteletes Bunyitai János levelét, Tiszteletes Slakta Pál és Szentmártoni Pál uraimék, ezen napon hozzám jövén, hogy a' magok morvai ekklesiában való küldtetések cránt tölem valami bizonyos rendelést vehessenek, a' mint 15a Augusti ő Kigyelmekhez írott levelembül értették. Látván azért Tiszteletes Bunyitai uramnak ezen levelébül, hogy ő Kigyelmének épen nem vólna kedve a' klobuki ekklesiában való menetelre, ezen ekklesiában való szolgálatot offeraltam Tiszteletes Slakta (!) Pál uramnak, olly csetben ha ugyan tsak Tiszteletes Bunyitai uram tellyességgel fel nem vállalná. Ezen ekklesiát Tiszteletes Slakta Pál uram örömmel elfogta és oda való menetelre ajánlotta magát.

Die eadem 29a Augusti itt mulatván meg irt Tiszteletes Slakta Pál és Szentmártoni uraimék ugyan, ő kigyelmek által irtam újra azon nap Tiszteletes Bunyitai uramnak illyetén levelet.

Mai nap veszem Tiszteletes Uramnak Kigyelmednek 23a Augusti hozzám irt és Tiszteletes Slakta Pál uram által küldött levelét. Tegnap irtam Kigyelmednek és el is küldöttem a' klobuki comminitástül ide expediált embertül az ott való

⁴⁸ Lantkocsi — landaur, krytý povoz.

⁴⁹ Poltura — pûlgrôš.

fizetésnek specificatióját elől adó levelekkel együtt. Meg irtam azon levelemben minden ide tartozó consideratioimat. Már ezt a' morvai expressust vissza nem küldhetjük üressen predikátor nélkül. Ha Tiszteletes Uram Kigyelmed acceptállya vagy acceptálta is eddig azon hivatalt, mellyet illy környül allásokkal meg irtam Kigyelmednek, jól vagyon; az Úr Isten szentelnye meg Kigyelmed jó igyekezetét és vigye tökéletességére a' maga szent neve ditsőségére és azoknak a' lelkeknek tellyes vigasztaltatásokra. Megirtam azt is, hogy sem a' fizetésnek mivóltára, sem az úti költségre, sem az útazásnak Béts felé való directiójára nézve már semmi akadállya nem lehet Tiszteletes Uramnak Kigyelmednek. — Ha pedig ugyan tsak nem lenne Tiszteletes Uramnak Kigyelmednek ezek szerint is azon klobuki hivatalnak elfogására meg határozott szándéka, most nállam lévén Tiszteletes Slakta Pál uram, illy esetben, ha tudni illik Kigyelmed nem acceptálná azon hivatalt, ő kigyelmednek offeraltam és örömmel elfogja, el is megyen. És ha a' morvai expressust ott talállya, avval az indulás terminusáról is végezést téssen. — Várok mostanában Morvából több communitásoktól is illetén vocatoria leveleket. Irja bétsi agens úr is, hogy jönnek (!) efféle tudósítások Tseh országból is, mellyek mihelyt érkeznek, azonnal meg írom Tiszteletes uramnak Kigyelmednek. És a' mellyet maga conditiójához leg illendőbbnek gondol Kigyelmed, annak elvételére tellyes szabadsága lészen. Sőt most is offeralom Kigyelmednek a' chwalatitzi vocatoriát, melly az accessoriumokon kívül 301 rhénes forintokra és 45 krajczárookra megyen. Ezt ugyan Patakon offeráltuk Tiszteletes Jeszszénus (!) Joel uramnak, de minthogy még most felesége allapattyára (!) nézve ő kigyelme nem indulhat, majd fogon ő kigyelmét disponálni, hogy valamelly morvai ekklésiában mennyen. Tudom, hogy azt is acceptállya ő kigyelme. Ezekről az újhelyi vásárnak alkalmatosságával engemet tudósító válaszát el várom Tiszteletes Uramnak Kigyelmednek. Addig is az Úr Isten áldásainak szives kivánásával maradok Miskóltzon 29a Augusti 1782.

Ezen levelet adtam Tiszteletes Slakta Pál uram kezében, és meg mondtam ő kigyelmének, hogy siessen vissza menni, hogy még a' morvai embert vagy Miglétzen vagy a' tájon valahol találhassa és azzal a' meg irt dologról végezhessen.

Die eadem 29a Augusti el készítettem Tiszteletes Breznai uram számára az attestatumot subcribálván és superintendetiális petséttel be is petsételvén a' formátával együt kezében adtam. Más nap pedig pénteken i. d. 30. Augusti a' morvai szekeren az Úr Isten kegyelmében ajánlván ő kigyelmét Javornyikba el indítottam . . .⁵⁰

Die 30ma Augusti. A melly leveletem küldöttem Tiszteletes Bunyitai János uramnak Tiszteletes Slakta Pál és Szentmártoni uraiméktül, az gesztelyi határban együvé találkozván, mikor emezek haza felé mentek. Tiszteletes Bunyitai János

⁵⁰ Až sem psáno rukou jiného opisovače.

uram pedig ide Miskólczra hozzám igyekezett jöni (!), meg adták Tiszteletes Bunyitai uramnak, mellyet még ott az útban meg olvasván és által értvén, hogy olly esetben, ha Tiszteletes Bunyitai uram nem acceptálná a klobuki eklésiát, tehát offerálnám Tiszteletes Slakta Pál uramnak, valósággal le mondván ott is Bunyitai ur azon eklésiárúl, az elébbeni végezésünk szerint Tiszteletes Slakta ur fel vállalta. És haza felé sietett olly véggel, hogy még a klobuki expressust vagy Miglétzen, vagy a tájjon meg talállya és velle a dolog felől végezessen.

E képen ide érkezvén Miskólczra házamhoz Tiszteletes Bunyitai János uram, még itt érte a javornyikiakat, akik Tiszteletes Breznai István uramat vitték és azoknak meg indulásokat is szemlélte. Ugyan akkor Tiszteletes Bunyitai János uramnak offeraltam a chwalatitzi eklésiai prédikátorságot, melly vagyon Tseh országban, de minthogy még akkor is el hagyandó gyermekeit jó karban lenni nem látván, valamint fellyebb leírt levelében azt vette okúl, a melly miatt Klobukban nem resolvalhatta magát. Ugy most is declaralta, hogy mind addig sehová sem resolvallya magát, míg a publicum determinatioja és ígérete az ő kegyelme gyermekei eránt effectusban nem mennek, mellyre nézve kért azon, hogy irjak e dologban pataki Tiszteletes professor rector uramnak; a mint hogy irtam is más nap.

Die 30. Augusti. Jött hozzám estve, már gyertya gyujtáskor tekintetes Onodi András uram és ismét repetalta a mit minapi két levelében irt vala Tiszteletes Jessenius Joel uram eránt, sőt a mit az időtül fogva observál azon emberben, t. i. részegségében. Nagyon kért, hogy ki nem botsássuk idegen tartományokban, mert abbúl több kárt mint sem hasznot lát haramlani az Isten házára és nemzetünkre gyalázattyát várhatni belőlle etc.

Die 31. Augusti irtam levelet Tiszteletes Bunyitai uramnak tegnap estve tett ígéretem szerint Tiszteletes pataki professor rector uramnak Szentgyörgyi Istvánnak, melyben ezeket adtam értésére ő Kegyelmének 1. Hogy a morvai eklésiákban ezek mentek be immáron. Nosziszlóban Tiszteletes Blásek (!) Mihály ur és hogy tegnap meg indította Tiszteletes Breznai István uramat Javornyikban. 2. Hogy a klobuki eklésiát offeraltam Tiszteletes Bunyitai János uramnak, de azt nem acceptalván, adtam által Tiszteletes Slakta Pál uramnak és most oda jár a klobuki hivatalt adó ember ő Kegyelméhez. Ezen az okon 3. kértem Tiszteletes rector professor uramat, hogy a pataki alkalmatosságával tett publica determinatió szerint a Tiszteletes Bunyitai ur gyermekeirül tegyék meg a szükséges rendeléseket, lakó helyet a collegiumban rendellyenek nékiek és a kenyeret minden nap meg adassák nékiek és a 134 forintok eránt mitsoda rendelést tegyenek, arrúl együtt Tisteletes professor uraimék consultalódjának Tiszteletes Bunyitai uramnal és a kire bizattatik azon pénznek administratioja arrúl rendelést tegyenek, hogy így Tiszteletes Bunyitai uram a gyermekeit jó karban hagyván, követhesse tsendes lelekkel az Istennek hivatalát a külső tartománybeli eklésiákban. 4. Irtam Tiszteletes Kováts Ferentz ur felől is, hogy már induló felen vagyon Tseh országban és talám la Septembris meg is fog indulni. 5. A melly két deákjaink

mentek Selymetzre, Ladányi Gál István és Batsa Máté, azok felől ditsérettel ír oda való superintendens ur Tiszteletes Széplaki uramnak és azt is írja, hogy besztertze banyai predikátor is igéri, hogy ha oda mennek deákjaink tóth nyelv tanulása végett, talám alumnumra is be veszik.⁵¹ Kértem azért Tiszteletes professor uraimékat, hogy a ki küldendő deákokat serkentsek a tóth nyelv tanulására, mert a mint bétsi és posonyi agens uraknak túdósításokat veszem, több külső eklésiák is nem sokára fognak bennünket predikátorok ki küldése felől requirálni . . .

Copia datarum ad Spectabilem Dominum Supremum Curatorem Domino Stephano Vay de anno 1782. Die 31a Augusti . . .

Morvábúl a' javornyiki communitas szekeret küldvén a' prédikátorért, tegnap napon indítottam oda Breznai István uramat, a' kit examinálván Tiszteletes esperest urammal együtt aprobáltuk és ordináltuk is és a' parantsolatott atestatummal el is botsátottam. Ennek instántziájára, minthogy a' collegiumbúl is semmi promotiot nem vett, 25 rhénes forintokat adtunk az agentialis cassabul, mellyen itt mindjárt papi köntöst tsináltatott és némelly szükséges könyveket is vett. Mellyet mivel a' siető alkalmatosságra nézve nem adhattam értésére a' Tiszteletes úrnak; reménylem ez eránt a' Tekintetes Úrnak consensusát meg nyerem.

A' klobukiák expressust küldöttek elegendő úti költséggel a' predikátorért. Offeráltam Tiszteletes Bunyitai János uramnak, de minthogy még a' gyermekeit jó karban nem helyeztethette, nem acceptálta. Irtam mai napon Tiszteletes professor uraiméknak, hogy a' szepsziána fundatióra az ő Kigyelme gyermekeit bé vegyék, azoknak helyt a' collegiumban mutassanak, és a' publica determinatio szerint accomodáltassanak. És hogy több deákokat is készítsenek a' cseh országi és morvai eklésiák szolgálattýára. Két deákok mentek Selymetzre tóth nyelv tanulása kedveért. Azokat ditséri az oda való augustána confession levő superintendens uram és hozzájok jó indulattal vagyon. A' besztertze bányai predikátor is igéri, hogy tsak mennyenek oda deákjaink tóth nyelv tanulás véget (!), azokat még alumnumra is be veszik. — A' Cseh országba menők is la vagy 2a Septembris meg fognak indulni, nem gyözvén már tovább várakoztatni bétsi agens úr tudósító levelei után.

Továbbra az Úr Isten áldásainak szives kívánása mellett magamat a' Tekintetes Úr kegyes úri grátziájában ajánlván maradok Tekintetes Úrnak Miskóltz 31a Augusti 1782.

Ezt a' levelet küldöttem el itt lakos expressus Szöllösi Mihály nevű ember által Nagy Kállóban.

Die 2a Septembris 1782 vettem levelet bétsi agens Nagy Sámuel úrtúl dd 20a Augusti, mellyben ezeket írja a' morvai és tseli ország(i) ekk(l)ésiák dol-

⁵¹ Do Banské Bystrice pak skutečně odešla skupina maďarských studentů, mezi nimi i János Végh, který popsal jejich pobyt v Banské Bystrici ve svých *Nachricht* . . . , str. 53 n. Podle Végha jej vyřčil i Ferdinand Hrejsa, *Jan Végh*, Praha 1930, str. 25 n.

gaiban. 1o/ Méltóságos groff Kinszky Filep úr ő nagysága rikhenburgi református emberei részére már a' ki rendeltetett erdemes predikátort méltóztatsek Tiszteletes Nagy Jó Uram küldeni. Hogy egy kevéssé tartóztattam küldését a' vólt az oka, hogy ezen szegény embereket valaki azzal hitette el, hogy ő Felsőge tartozna az ő prédikátorokat fizetni, azért semmit nem akartak resolválni, úgy hogy én magam kéntelen vóltam a' gróff requisitíójára egy levelet írni nékiek és capatzitálni, hogy ez tévelygő vélekedés, mivel ő Felsőge a' catholicus papoknak sem fizet, nem hogy a' mieinknek fizetne, és már most le tsendesettek. Hanem már most ismét az a' baj vélek, hogy más superintendentiából való predikátort nem akarnak, hanem a' debretzenibül, mivel azt tartják, hogy ott vagynak a' valóságos reformátusok. Erre nézve vagy azt kell mondani az oda menendő predikátornak, hogy odavaló, vagy a' melly még jobb lenne Tiszteletes debretzeni superintendentens uramtúl egy attestátumot venni, hogy valóságos reformáta valláson lévő predikátor, mert ineg történhetne, hogy nem tudván irással magát legitimálni, egy baj lenne vélek. Erre a' gróff tulajdon maga ide küldött inspectora által kért, hogy a' kit küldök debretzeni legyen, vagy leg alább magát annak mondja. Ezekben a' szegény emberekből ezt a' diffidentiat az okozta, hogy a' tájon valamely luterános (!) predikátor egy ekklésiában be ment és bé ült, holott a' nép reformáta valláson való, és már most igen félnek mások is, hogy úgy ne járjanak, ezt pedig nem gondolják, hogy másként elkerülhessék, hanem ha debretzeni lészen a' papjok. Ezen említett predikátornak fizetése 300 forint bizonyosan lészen, és errül a' gróff maga is caveal és talám több is. Tsupán ezen kért, hogy mennél hamarabb lehessen ott, mivel már addig meg nem tsendesednek. Ezen Rikhenburgiak részéről nálam nintsen semmi depositálva pro viatico, de inviálttam a' gróff agenséhez, hogy ha érkezik a' predikátor onnat adassék számára. 2do/ Richenburg, Chwalatitz és Szemtits Tseh országban vagynak, a' kik mind predikátort kérnek. 3io/ Ezen Szemtits és körülötte lévő helységek méltóságos Thun úr jobbágyi. Lesznek, a' mint mondjak vagy négy ezerem (!) i. e. 4000n. Ezek is predikátort kívánnak, és már 20 forintos pro viatico le is tettek kezemhez. Ezekhez is valamely jó forma ember kellene, a' ki a' gróff előtt is producálhatna magát, mert derék tanúlt aequanimis úr, a' ki azt ígérte, hogy mig házbül provideálhatnának számára, kész lészen maga szállást rendelni néki, ha másutt nem lehet, a' maga kastellyában is. Ezek is 300 rhénes forintokat offerálnak. 4o/ A' javornyikiak nálam nem jelentették magokat miólta examináltattak, talám magok mennek a' predikátorért, mert azokkal atyafiasok, a' kik abban laknak. Szives affectiojiban ajánlott maradok Tiszteendő Uramnak Kigyelmednek. Béts 20a Augusti. Nagy Sámuel.

Ezen levelre és abban a' Rikhenburgiaknak fluctuatiójoknak le tsendesítésére minémü levelet irtam gróff Kinszky Filep úr ő nagyságának majdan alább ezen diariumban fogom inseralni.⁵²

⁵² Opis tohoto dopisu v Szalayově deníku chybí. Domnívám se, že Szalay tento dopis

Die eadem 2da Septembris vettem posonyi agens Mihályfalvi János uram dd 14a Augusti irott levelét ilyen forma tenorral. Erdemem felett való Nagy Jó Uram, Fő Tiszteletű Superintendens! A' cseh országi reformátusokat a' múlt hónapoknak elején Tisztelendő Superintendens Uramhoz inviáltam, hogy leg alább levelek által a' már náluk készen vólt, a predikátoroknak elszánt fizetést annak fel jegyzésével, hány predikátor kívántatnék nékiek küldenék meg. Ha meg tselekedték eztet kérem egész bizodalommal Tisztelendő Superintendens Uramat, hogy annak circumstantiái és effectusai felől engemet tudósítani ne terheltesék. Sollicitus vagyok én ezek eránt, mert tudom bizonyosan, hogy nagyobb része Cseh országnak igaz reformatus és nem calixtinusok, a' mint némellyek tartják. Nálam meg fordulásokkor is tapasztaltam, bizonyos relatióból is tudom, az is bizonyos, hogy sokkal népesebb és több ekklesiáink lésznek itten, mint sem Moráviában . . .

Die eadem 2da Septembris vettem Tiszteletes Blasek Mihály uram levelét postán, mellyet 16a Augusti Szenitzéről is maga hazájából ilyen ténorral.

Fő Tisztelendő Superintendens Úr, erdemem felett való Kegyes Nagy Jó Uram!

Vólt szerentsém Fő Tisztelendő Superintendens Ur hozzám botsátani méltóztatott drága levelét 14a hujus itten Szenitzén a' magan házánál illendő tisztelettel vennem. Ugyanis minthogy Posonból tsak 9a hujus a' könyveimmal együtt ki indulhattam, remélen circa 25am Nosziszlón lchetek, és akkor az Úr nevében ottan az isteni szent szolgálathoz is foghatok. Az jávornyikiak tsak két mértföldnyire lévén az hazámtól, ma személyekben meg látogattam őket, kik is, hogy mind Morváig nem küldöttek a' predikátorért, a' vólt az oka, hogy én utannam várakoztanak, úgy gondolkodván, hogy mivel ide közel esik az hazám, kétség kívül ő náluk maradok. Mind azon által én nem is tudván úgy a' dolgot, a' mint vagyon, még Bétsben létemben tekintetes agens úr szavára és reflexiojira tekintvén, Nosziszlóba ajánlottam magamat. Most azonban Jávornikban tapasztaltam, hogy ottan szinte olyan nagy szükség vagyon egy valóságos derék subjectumra mint akárhol, nevezetesen pedig ha németül is tudna. Mért nem tsak az hogy ezen tiszta ekklesia 's gróff Teleki Sámuel capitány úr ő nagysága jószága épen a' magyar és morvai granitzokon vagyon, de a' mellynek szomszédjába a' lutheránusok, mihelyt meg tudták, hogy Posonyban vagyok, ámbár a' lelkek száma az ő részéről ki nem tólt, tsak ugyan predikátort bé vittének, attól félvén, hogy ha mielőbb bé mégyünk, ők annak utánna nem boldogúlhatnak. De ezenkívül valami egy orányira Szobotistó nevű várossában találtatnak mint egy 60 anabaptista familiák, a' kik most a' magok vallása szabadsága körül dolgoznak, de vala-

vübec neodeslal a poslal Kinskému pouze latinský list z 12. září 1782. (TIREKL Sarišský Potok A XVIII 6730. Maďarský překlad tohoto dopisu uveřejnil László Földváry v *Adalékok a csehországi ev. ref. egyházak történetéhez*, Sárospataki Lapok 1896, str. 754–758.

mint magok jelentették a' miéinknek, hogy ha abban nem boldogúlnak, minnyájan az helvetica confessió mellé állanak, azért erre nézve is igen jó vólna, ha ide jövő Tiszteletes férfiú németül is tudna, mert ezen újj anabaptisták jobban szeretik a' német mint a' tót nyelvet. Az conventiót fel tettük, de tsak nagyból, minden accidentiák nélkül, a' mit bizonyosan és fixe bé vészen, de az is közel 300 rhénes forintok reá mégyen. A' mi a' mestert és a' cántort illeti, most is vagynak itt olyatén emberséges emberek közöttök, a' kik e' részben szolgálhatnak. A' nélkül is disputatio vagyon most Morvában az eránt, ha vallyon normális methodus szerint tanítsanaké a' mi mestereink is vagy tsak a' magyar országgi methodus szerint. Predikátorért pedig már most actu készülnek és 19. bizonyosan Jávornikbul ki is indulnak Miskóltz fele igyekezvén. Vagyon ezen kívül egy kérések Fő Tisztelendő Superintendens Úr előtt, hogy térdelve imádkozhassanak a' templomban, melyről biztattam is őket, hogy minden bizonnal meg engedtetik nekik, tsak hogy pro districtione álván éllyenek az uri szent vatsorával. Nem külömben azon is reménykednek, hogy az régi könyveik hagyattassanak meg, a' minthogy a' mi symbólicus könyveinkkel igen szépen meg egyeznek — ellenben az lutheránusok azzal pródállják magokat, hogy a' régi könyveket mind ki vészik a' kezekből 's újakat substituálnak helyébe. Már ki néztem Jávornikból három jeles ifjakat, a' kiknek tanuláshoz igen nagy kedvek és igyekezetek vólna, és a' leg közelébb elő adandó alkalmatossággal vagy Debretzenbe vagy Losontzra bizonyosan (!) expediálom őket. Brini dológrúl és állapatrúl (!) mind ekkoráig meg semmit sem hallottam. Minden órán várom Bartusek János uramat 's ő kigyelmével akarok Nosziszlóba menni. Mihely pedig ő kigyelmétől valami bizonyost tudhatok, leg főbb és leg első kötelességemnek fogom tartani Fő Tisztelendő Uramat, mind azokrúl annak valósága szerint tudósítani. Hogy pedig most hamarjában és tőkélletlenül esett ezen level irásom arról alázatos engedelmet kérek. Magamat pedig kegyes favorában éz az Úr Isten előtt való szives ajánlásába Fő Tisztelendő Uramnál recomandalván, méj tiszteletc mellet (!) vagyok Fő Tisztelendő Superintendens Úr érdemem felett való kegyes Nagy Jó Uramnak Szénitzén 16a Augusti 1782. Alázatos Szolgája Blasek Mihály, Nosziszlói helv, conf. szerint lévő ekklésiának lelki tanítója. M. p.

NB. Vettem losontzi predikátor és esperest Tiszteletes Szép-Laki Pál uram levelét, mellyet kellett (!) vólna in diarum 28a Augusti inserálni, de onnan a' sok akkori dolog között ki maradt, most azért ide irattatik.

Fő Tisztelendő Superintendens Uram. Nékem különösen Nagy Uram 's a' Kristusban Atyám!

Ezen szegény morvai emberek én hozzám is bé jövőn a' felől való tudakozódásra, nintsene valahol ezen a' tájon az ő nékiek rendeltetett prédikátor s a' mellet Fő Tisztelendő Superintendens Uram felé való czéllyokat jelentvén. Fiamtúl küldött minapi leveletem már tovább is bátorkodom continualni. A mit abban

Tisztelendő superintendens Csernánzszi úr⁵³ írására nézve tsak ugyanit (!) aképen tettem vólt fel, már most bizonyosan tudjuk, hogy úgy vagyon. Mert most leg közelébb küldött levelében genuine meg vallyá, hogy a' tudva levő tzeremoniák-nak reliquiái miatt, az ő embereitől mind a' Morvák mind a' Tsehek igen idegenek. Ezen kívül írja aztat is, 's az Isten nevében kér bennünket, hogy emberek formálásában gondolkodjunk. Most vette, azt írja, leg közelébb Prágából generalis Wormser⁵⁴ levelét, az is reménykedik, hogy valami módon küldjenek mentül hamarébb két helveticae confessionis ministert, ott Prága körül akarnának két ekklésiát formálni. Bár tsak az agensünk eresztetnek jobban az ilyen dolgokban. Az által mind könnyebben manipuláltathatnának ezek. Nevezetesen már agens ur a' nevezett urral is correspondeálhatna, és tsak szükséges vólna, hogy írna e' generalis urnak arról a' Csernanszki uramnak jelentett dologról. A' dominus Gált Csernánzszi uram igen ditséri. Azt mondá most leg közelebb Selymetzen meg fordúlt egy emberünknek, hogy fél estztendőre perficiállya magát a' tóban és leg először is a' selymetzi templomban próbállyá meg. Sietnek a' szegény emberek, többet nem irhatok. Szent dolgaira szükséges isteni kegyelmetet kívánván, atyai kegyes indulatiba ajánlott maradok Fő Tisztelendő Superintendens Uramnak alázatos szolgája Széplaki Pál. Losontzon die 26a Augusti 1782.

Die 3a Septembris. Móg kezemhez nem jöven Tiszteletes Bunyitai János uramnak 5a Septembris irott levele, és nem tudván semmit arról, hogy ő kigyelme egészen le mondott vólna a' Morvában vagy Tseh országban való ki menetelről, irtam ő kigyelmének 3a Septembris és offeráltam Cseh országban lévő Szemtisch nevű helységben való prédikátorságot, egészen inseráltam bétsi agens urnak 20. Augusti Bétsből irott általam pedig 2a Septembris vett levelében, a' mit ir agens ur méltóságos gróf Thun aequanimitássáruól és az oda menendő predikátor eránt való jó indulattyáruól és hogy ezek is 300 rhénes forint offerálnának. Ezeket meg irván ő kigyelmének, kértem az Isten ditsőségehez való buzgóságára, hogy ezen ekklésiát acceptálná.

Eadem die 3a Septembris. Irtam Tiszteletes Szent Mártoni Pál uramnak Lutskára és offeráltam Morvából két ekklésiákat, hogy válaszsza akár mellyiket a' kettő közzül, akár Prosetint, akár Wanowitzet, meg irván azt is, hogy akár mellyiket választandja, a' Tekintetes Nemesi Vármegye tisztjeitől passust vegyen magának és azzal erre Miskóltz fele tsak indullyon meg. Mind ezen két leveleket küldöttem el nemzetes Mólnár Sigmond uram pataki deák fiától és recomendáltam pataki senior uramnak, hogy sietve küldje el mind a' két helyre; a' mint

⁵³ Superintendent Jan Čerňanský se později obrátil s dopisem z Banské Štiavnice. 23. září 1782 přímo na Samuela Szalaye (TIREKL Sárišký Potok A XVIII 6749) a psal mu pochvalně o Gaáloví a Bacsovi, kteří se tam učili slovensky.

⁵⁴ O generálu Wurmserovi a o podpoře, kterou poskytl evangelikům v Praze a okolí, psal Ferdinand Hrejsa, *Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách. v posledních 250 letech*, Praha 1927, str. 44 n.

hogy el is küldötte. Meg irván eszer 's mind senior uramnak azt is, hogy posonyi agens ur tudositása szerint a deákok közzül kik nyertek passust az akadémiái ki menetelre.

Die 3a Septembris volt nálam Kaszás Mátyás nevű ifjú a bagameri iskola mester, de már papságra fel szenteltetett Sallai Samuel uram üzenetivel, a' ki arra kért, hogy a' morvai ekklesiák közzül ő kigyelme számára is edjet assignálnék. Irtam is ő kigyelmének levelet, melyben meg irtam, hogy már Tiszteletes Slakta uramnak ajánlottam a' két ekklesia között való választást, a' ki edjiket el választván, a' másik akár mellyik légyen offeráltam Sallai Samuel uramnak, meg irván azt is, hogy túl a' Tiszán való Tisztelendő superintendens uramtúl vegyen attestátumot és azzal indúllyon meg erre Miskóltz felé. Ezen levelet vitte el Kaszas Mátyás, a' ki a' debretzeni collégiomban akar menni tanulás végett.

Die 5a Septembris vettem bétsi agens úr 30a Augusti írott levelét, meliben írja . . .

Ugyan ezen leveleiben írja agens ur, hogy 30a Augusti vette az Ingrovitziak⁵⁵ levelét, mellyet a dominium directora irt. És oda is predikátort kérnek, ezek számára is mentül (!) hamarabb predikátort küldjek. Agens uram insinuállya, mert azon helységebeliek attúl félnek, hogy az ott szomszédságban be helyeztetett lutheránus predikátor nagyon utanná vetette magát, az a' tájon levő, valásunkon valóknak, hogy magához hodítsa, molskolódván ellenünk, hogy mi nem vólnánk igaz evangyelicusok etc. Írja agens úr, minthogy az ott való nép mind szamos, mind pedig in statu vagyon illendő fizetést fog rendelni a' predikátornak és az úti költséget is betsüllettel meg fizeti. Írja azt is agens ur, hogy nem tudja bizonyosan ez az Ingrovitz nevű helység Bétsben vagyon é vagy Morvában, de a' jövő postán meg írja hol légyen.

Die 9a Septembris vettem tekintetes Tussai Tussai Márton ur levelet, mellyet is ilyen formán ír.

Fő Tisztelendő Superintendens' Ur Nagy Erdemű Jó Uram!

Múlt hólnápnak (!) 15 dik napján Miskóltzról küldött levelét tellyes engedelemmel vettem, de mivel Tiszteletes Mihalyi János uram által fel fordítván mind az deputationalis, mind az publicumnak Morvában menendő uraimék tett determinatio, az miatt kentelenitettem volt magához Fő Tisztelendő Uramhoz ő kigyelmeket le küldeni. Honnet is meg tért úttokban az klobuki expressus is vélek jövőn, először ugyan Miglétzen allapodott meg, holott is két napok alatt várta Tiszteletes Mihalyi uramat, harmad nap által menvén Bánótzra is, ottan, Tiszteletes Slakta Pal uramnak, mind beszédjét, mind személyét nagyon meg kedvelvén, hozzám jött el, és akarattját, azon ember előttem declarálta, én mind az által Tiszteletes Mihalyi uram haza jöveteléig in suspenso tartott, de tsak ugyan el jövetelével is elebbeni principiumába maradott, elégge mondottam Fő Tiszte-

⁵⁵ Podrženo v originále.

lendő Uramnak Tiszteletes Mihalyi János uramnak Klobukra való el tőkéllet választását, arra az beszédemre is azt felelte, hogy Fő Tisztelendő Uram a' két személy között szabad választását méltóztatott néki engedni. Oskola mestert is kívánván vinni magával Tiszteletes Slakta Pál urammal edjűtt, született tót és jó cántor lévén választották magoknak Tiszteletes Galszétsi predikátor uram fiát, Vásárhelyi Istvánt. Remenylem magam is azt felőle, hogy meg tettvén Morva országa jövőendőben jó subjectumunká lehet.

Ekképen el látván az morvai expressusnak változhatatlan szándékát Tiszteletes Slakta Pál uramnak mesterével edjűtt instantanec (!) készülni hagytam, mivel azon morvai expressus felettébb sietteti dolgát. Parantsolattya szerint Fő Tisztelendő Uramnak mind az passualisokat ki fogom szerzeni (!), mind az pap el maradandó ekklesiák dolgában ezen folyo hólnapnak 6dik napján Tiszteletes inspector uram által tejendő concursusunkban mit végezhetűnk, circa 18um praesentis személyem szerint fogom alázatosan referálni. Addig is magamat tapasztolt (!) gratiájában ajánlván vagyok Fő Tisztelendő Superintendens Uramnak alázatos szolgálja Tussay Márton, Tussa Újfalú. Die 5a Septembris 1782.⁵⁶

Die 9ta Septembris vettem Tiszteletes Bunyitai János ur levelét a morvai oda járt expressus ember által, mellyet irt 5ta Septembris Miglétzrűl, a kinek ismet 3tia Septembris irtam vala, hogy ha már a klobuki eklésiát nem akarná acceptálni, offeralom a chwalatitzi cseh országi eklésiát. Ez a Tiszteletes Bunyitai ur most azt írja, hogy haza menvén Miglétzre a klobuki expressust Bánótzrűl Tiszteletes Slakta uramtúl magához hivatta, kinek is Patakon egy napi mulatásának okát elő beszélvén, magát Klobukba való szolgálatra ajánlotta és ígerte, hogy mihelyt tekintetes Bernáth Ferentz uram mint Tekintetes Nemes Vármegyének deputatusa Tekintetes Nemes Szabólts vármegyébűl haza jövőend (akinek is hirc nélkül nem indulhatna, mint hogy gyermekei inspectióját is azon urrá bizná), azonnal meg indul, és 18um Septembris Kakban leszen. — Melly maga ajánlására, a mint Bunyitai uram írja, a klobuki expressus azt mondá: énnékem adták általa hatalmát, hogy aki nekem tettzik, azt válaszszam, azt vigyem. Kinek Bunyitai ur azt felelte: No édes Matyás gazda bizvást viheti kend Tiszteletes Slakta Pál uramat, ezer szerentsét kívánok kegyelmeteknek. Ez így meg lévén. Én magamat (így ír Tiszteletes Bunyitai ur) Tisztelendő Superintendens Úr előtt sincere declaram, hogy sem Cseh országban, a hová az előtt is menni soha legkisenb szándékom is nem vólt, sem Morva országban többé nem megyek. És instalom Fő Tisztelendő Superintendens Uramat, méltóztassék többé velem nem is parantsolni. Mellynek alázatos meg jelentésével maradok Miglétz 5ta Septembris 1782 alázatos szegény szolgálja Bunyitai János. Ezt a levelet hozta hozzám a klobuki követ Jedlitska Mátyás estve 9a Septembris és meg beszélvén, hogy járt oda, mind Bánótzra Tiszteletes Slakta uramhoz, mind Miglétzre Tiszteletes

⁵⁶ Až sem psáno rukou dalšího druhého opisovače.

Bunyitai urammal mitsoda discursusa volt. Ditsérte Tiszteletes Slakta uramat, hogy vélle kegyessen és Szent Irásbúl sokat beszélgetett, és hogy a tóth nyelvet épen azon dialectuson szóllya, a mellyel élnek a Klobukiak, azért meg szeretvén ő kegyelmét, az hivatalt is meg adta ő kegyelmének és az indulás terminusárúl is vélle végezett, hogy a jövő vasárnap 15ta Septembris Kakban jöjjön Tiszteletes Slakta uram és más nap hétfün (!) ide Miskólczra, hogy innen a már Kakban meg fogadott szekeren Morvában indulhassanak.

Die 10ma Septembris. Hogy tegnap estveli beszédeit a morvai expressusnak meg hallják magan hazához hivattam Tiszteletes Baksay Sigmond és caplan Bástori Mihály uraimékat, vélek együtt Vadnay András urat és előttünk elől beszéltettük a klobuki követtel, minemű beszélgetése volt nékie Tiszteletes Bunyitai urammal Miglétzen. Ez az ember mint kegyes szelid, együgyü ember előttünk lelke esmeretinek tisztaságábúl, azon beszédeket így adta elől. Vétkez-nék az Isten és lelke esmereti ellen, ha igazat nem mondanék. A mint volt a do-log, úgy beszéltem. (NB. Ez a Jedlitska Mátyás értelmesen tud magyarul beszél- leni, minthogy gyermekségétül fogva Kakban lakozott, nevedett, és tsak a múlt télen ment Klobukban maga régi hazájában lakni.) Ezeket bászéllette előttünk. 1. Mihelyt szembe jött Tiszteletes Bunyitai urammal, ő kegyelme így szóllott a követnek: Ugy hallom zab kenyeret esznek Klobukban. Mellyre a követ azt mondá: ha az Isten az embert arra hívja, azt is meg kell enni. Én ugyan soha zab kenyeret nem ettem. Nallunk búza is, ros is, zab is terem. 2. Kérdi Tiszteletes Bunyitai ur laknaké ott Klobukban urak? Melyre felel a követ: Minállunk egy ur sem lakik, hanem tsak egyforma gazdák, de azok jó gazdák. Továbbá 3. Tsak mind a földnek termésérül és jövedelmérül tudakozván Tiszteletes Bunyitai ur, ezekre azt mondja a követ. Tiszteletes ur tsak mind a külső világi dolgokrúl tuda-kozódik, jobban szeretném ha a Szent Irásbúl hallanék kegyelmedtül valami jó dolgot. Illy beszédek után a követ Jedlitska Mátyás mondja Tiszteletes Bunyitai uramnak ki megyek egy kevéssé a konyhában pipázni és mikor ott pipát gyujtott vólna, maga is ki ment Tiszteletes Bunyitai ur az alatt. 4. Meg jövéen a Bunyitai ur fia a malombúl valami keves lisztet hozván, Bunyitai ur nagy exclamatioval így szólla: Fiam! Ugy elijedék, ugyan részketek miatta, azt gondolám, hogy meglátalak, hogy megint valami cseh országi vagy morvai ember jö hozzám. Mellyne Jedlitska Mátyás el tsudakozván azt mondá Bunyitai uramnak: Tiszte-letes ur nints kendnek hiti, nem kellene azon meg ijedni, ha Tseh országbúl vagy Morvábúl jönnek is etc. 5. Azt is előlbeszéllette azon sokszor nevezett követ, hogy hallgatta Tiszteletes Bunyitai ur könyörgését, de alig értette harmadik tóth szavát ő kegyelmének, a Tiszteletes Slakta Pál uramét pedig minden szóban meg értette. És hálákat adott az Istennek, mind tegnap estve előttem, mind ma előttünk, a kik együtt vóltunk, hogy olly nagyra vágyó embert az Isten közikbe prédikátornak nem adta. És ugyan ezért is mondotta Tiszteletes Bunyitai uram-

nak, midőn magát in speciem ajánlotta a klobuki eklésiában, hogy azt viszi, akit akar, mert a klobuki eklésia abban ötöt úgy botsátotta el.

Igy lévén azért a dolog. Könnyen lehet által látni, hogy Bunyitai uram ezzel a Klobukban való maga ajánlásával tsak tsinált a dologban, mert ő kegyelme még 23tia Augusti hozzám írott levelében egészen ki mutatta, hogy a klobuki eklésiában való menetelre nints kedve. Mind pedig 28va, midőn Slakta Pál urammal és Szent Mártoni urammal a gesztelyi határban öszve találkoztuk, akor is le mondott róla és jóvá hagyta, hogy én Slakta uramnak ajánlottam a klobuki eklésiát, olly speciális conditióval, ha ugyan tsak Bunyitai ur nem acceptalná, a mint már fellyebb sok helyen ezen diariumomban arrúl emlékeztem. Mind pedig 29a hozzám érkezvén Bunyitai ur Miskólczra, a midőn a dolgot elő beszéltem, abban is meg nyugodott. Azért épen rendeletlenül tselekedett ő kegyelme, hogy minekutánna illy circumstantiák között Slakta uram azon eklésiai szolgálatot fel vállalta. Azután magához hivatván Banótzrúl Slakta uram házátúl a követet, akor ajánlotta magát a klobuki eklésia szolgálatyára. Mellyet ha szívesen és valóban akart vólna tselekedni, kétség kívül olly haszontalan kérdésekkel és olly contemtussal a követett nem kívánta vólna szomorítani és meg búsítani, aki' előttem mondotta, hogy sirt is magában hallván Bunyitai uramnak illy kényes contemtusbúl származott szavait. Mellyért méltó Bunyitai ur canonica animadversiora.⁵⁷

Die 10a Septembris ismét vettem Bunyitai János uram levelét, mellyet válaszol azon levelemre, mellyhen ő kigyelmének ajánlottam vala Cseh országban a' Szentisch grof Thun jószágában levő eklésiát Mellyet ilyen választ ír.

Fő Tisztelendő Superintendens Uram, érdemem felett való Drága Nagy Jó Uram!

A' klobuki haza tért Matyás nevezetű expressus által 5a praentis datált Fő Tisztelendő Superintendens Uramnak invíált levelemből böltsen által fogja Fő Tisztelendő Superintendens Uram érteni helyes okomat, mellyért nem Cseh országba, a' hova menni soha kedvem nem vólt's nints is, de Morvában is már menni semmi kedvem nints. Nagy el pirúlással kellett említett expressus embertől szembe hallanom, hogy Morvába nyelvemet, annyival inkább Tseh országba, az holott tsinosabb mind a' nép mind a' nyelv, meg nem fogják érteni. Arra pedig magamat bizonnyal nem ígérem, hogy már vénségemben tanuljak nyelvet. Külömben is Szentisch helységben 's környüle lévő tájra nem tótúl tsak, hanem németül tudó ember kívántatik, a' minemű kvalitással fel ruházott ember Tiszteletes Gatsalyi Mihaly uram. A' midőn irántam lévő kegyes atyai jóra tzéző indulatját hálaadó szívvvel venném, magamat alázatos ajánlásommal tapasztolt szives favoriban rekesztem 's maradok Fő Tisztelendő Superintendens Uramnak alázatos szegény szolgálja Bunyitai János, Míglész (!) 5a Septembris 1782.

⁵⁷ Až sem psáno rukou Szalayovou.

... *Die 10a Septembris* vettem pataki professor és rector Tisztelendő Szent Györgyi István uram levelét de dato 8a Septembris,⁵⁸ melyben írja, hogy a' melly két pataki deákok Selymetzre küldtettenek tót nyelv tanulása végett, azoknak a' nemes collegyiom cassájából adották 20 forintot, most ismét circa 19um Augusti irtak újobban levelet Tisztelendő professor uramnak, melyben több költséget kérnek, de mivel a' collegyiom cassája üress, a' mint írja ő kigyelme, tehát engemet kér ő kigyelme, hogy azok számára meg kívántató költségről tennék bizonyos rendelést! Ha most kész pénzt nem lehetne is küldeni, tsak a' securatoria levelet küldenem is selymetzi superintendens Csernánzszi uramnak, most az is elég volna. — E' mellett írja, hogy a' gálszétsi predikátor Tiszteletes Vasárhelyi István uram volt titulált professor uramnál, a' ki meg egyezett abban, hogy a' fia Tiszteletes Slakta Pál urammal ki mennyen Klobukban oskola mesternek, de úgy hogy ha ott a' lakást meg nem szeretné, a collegiumban való vissza jövőésre szabadsága engedtetnék, melyre Tisztelendő professor uraimék is reáállottanak, és ezt a' levelet mind azon ifjú felől, a' ki már két esztendő pataki, mint interimale testimoniumot úgy küldötte hozzám Tisztelendő professor uram.

Die 10a Septembris vettem bagameri oskola mester Sallay Samuel uram levelét, a' kinek minap Kaszás Matyás által irtam volt levelet, mellyben offeráltam a' morvai ekklesiák között egyiket, ugymint Vanovitz vagy Prosetin helységben, most írja, hogy szívesen el megyen, de reményli, hogy Prosetinbe succedál, a' melly majd attúl válik meg Tiszteletes Szent Mártoni Pál uram mellyiket választya, mert az első választást régen Tiszteletes Szent Mártoni Pál uramnak ajánlottam, minekelötte vettem volna Sallay Samuel uram levelét.

Die 11a Septembris vettem tekintetes Kátsándy Lászlóne aszszonyom levelét, melyben arra kér, mint hogy a' predikátorja Tiszteletes Kováts Ferentz uram Cseh országban el ment, tehát rendellyünk Kementzére prédikátort, maga az aszszony projectálta vagy a' sajó keszi mestert Takáts nevezetűt vagy pedig Tiszteletes Mihalyi Laszról uramat, de úgy hogy a' leányát férjével edjűtt, mint hogy a' ferje orosz valláson van, Kementzére ne vigye.

Erre a' levelére az aszszonyoknak ezt a' választ adtam, a' mint következik. Tekintetes Aszszony etc.

Hozzám tegnap előtt írni méllóztatott úri levelét a Tekintetes Aszszonynak vettem minden tisztelettel. Én magam is szívem szerint szánom, hogy olly kedvelt

⁵⁸ Při přípravách k odchodu maďarských reformovaných kazatelů a učitelů do českých zemí byl Szalay se Szentgyörgyim jako rektorem šariškopotockého kolegia ve stálém styku, jak o tom svědčí např. Szalayovy dopisy Szentgyörgyimu z 31. srpna, 23., 25. a 29. září, 2., 10. a 17. října 1782 (k Sz. TIREKL Šarišský Potok A XVIII 6750, a Rukopisné oddělení knihovny kalvínského kolegia v Šarišském Potoku Kt. 864/101—104, 106—107) a odpovědi Szentgyörgyiho z 1. října a 4. prosince 1782 (TIREKL Šarišský Potok A XVIII 6755 a A XIX 6853). István Szentgyörgyi (1736—1799), od roku 1767 profesor na reformovaném kolegiu v Šarišském Potoku, autor učebnic filosofie a logiky. (Jenő Zoványi l. c., 447—448.)

predikátorjától a' Tekintetes Aszszonyának meg kellett válni. De mit van mit tenni, az holott az Isten ditsősége azt kívánja. Mi ha nehezen is és valamely késedelemel is tsak ugyan találunk magunk között valamely arra való embereket, de azok az éhező és szomjúhozó lelkek még eddig kívülőtünk sehol olly predikátorokat nem találtak, a' kiknek szolgálattal illy szent igyekezetekben meg vigasztaltathattak volna. Miólta a' Tekintetes Aszszony tiszteletéhez Miskóltzon szerentsém vólt, Tseh országból ismét két nevezetes helyekről érkezett predikátort hívó levelünk, a' mellyeknek egyikében 4000 lelkek várják a' prédikátort Szentisch (!) nevű helységben és körülötte lévőkbén, mellyek gróf Thún dominiájában vagynak. Egyebütt is akarnal Prága körül két ekklesiákat formálni, de tőlünk épen nem telik most több mint a' kiket ki rendelhetünk, talám az Isten készit többeket is, tsak egy esztendő allatt is . . . Miskóltz 11a Septembris 1782.

. . . Copia datarum ad Clarissimum Dominum Michaellem Blasek ad Nosziszló anno 1782 die 23. Septembris.

Tiszteletes és különös bizodalommal való Nagy jó Uram!

Szenitzéről 16a Augusti hozzám irott érdemes levelét Tiszteletes Nagy Jó Uramnak Kigyelmednek vettem 2da Septembris illendő betsülettal. Minekutánna már a' jávornyiki communitásnak érdemes követtye el is indúlt innét Tiszteletes Breznai István urammal edjütt és azért is ő Kigyelmektől nem is küldhettem válaszó levelet. Már a' levél vétele előtt is örömmel hallottam, abból pedig bizonyosabbá tétetvén annál nagyobb vigasztalással értem, hogy Tiszteletes Nagy Jó Uram már benn vagyon a' noszislai szent ekklesiának szolgálattában. Az Isten a' maga el kezdett szent és nagy munkáját vigye tőkélletességre Tiszteletes Nagy Jó Uram és több oda ki botsatattott atyánkfiainak az Isten azon új plántálásban való hűseges forgolodasok által. — Már a' mint kezdém emliteni Tiszteletes Breznai István uram el ment innét még 30a Augusti és el is hiszem helyben is vagyon.⁵⁹ Ez betsületes jó erköltsű ifjú ember, de azt meg vallya maga is, hogy még a' tóth nyelvben nem annyira gyakoroltatott. Magyar nyelven ugyan szép actor és itt Miskóltzon gyakorta ditséretesen predikallott, de nem gondolhatom, hogy a' tóth nyelven való predikállásra az a' tehetsége légyen még most, de reménylem, nem sok idő múlva ahoz is hozzá szokik. Azért én arra kérem Tiszteletes Nagy Jó Uramat Kigyelmedet, mint hogy ott Kigyelmed esmeretes, mint maga hazájában és a' népnek is Kigyelmedhez nagyobb confidentiája vagyon, méltóztasson, mind nevezett Tiszteletes Breznai uramat maga tanátsával vezérelni, mind a' népet, ha valami idegenséget tapasztalna Tiszteletes Nagy Jó Uram benne, tsendesiteni ő kigyelme eránt. Mert ez magunknak is nagy szomorúsá-

⁵⁹ O prvních dojmech v Javorníku psal István Breznai odtud ihned po svém příchodu 10. září 1782 superintendentu Szalayovi. (Viz Rukopisné oddělení knihovny kalvinského kolegia Šarišský Potok Kt. 864/105. Tento list otiskl Imre Czeglé, *Breznai István Morvába megy, Az Út* 1955, č. 4.)

gunkra vagyon, hogy azon nyelven tökéletesen szóló subjectumáink nintsenek. Most ugyan egy néhány betsülletes deákok készítik magokat, a' kik nem sokarra ki küldtethetnek a' szent szolgálatra. Vagyok mind Tseh országból, mind Morvából requisitus, hogy küldjek predikátorokat, de már most úgy ki fogytunk az alkalmas személyekre nézve, hogy többet mostanában allig küldhetünk. Tseh országban már el indult Tiszteletes Kováts Ferentz uram Richenburgban. Induló félen vagyon Tiszteletes Jessenius Joel uram, ugyan Tseh országban Chwalatitzban. Kellene küldenem ugyan oda Szentischben, de nagy gondban vagyok, kit küldjek. Hirre adtam Tiszteletes Kármán János uramnak, a' ki ha magára vállalná betsületet vallánánk véle, de még semmi tudósítást nem vettem megyené vagy nem. Morvában már Tiszteletes Nagy Jó Uramon kívül Jávornyikban vagyon Tiszteletes Breznai István Uram, most megyen Klobukban Tiszteletes Slakta Pál uram. E' héten meg indul Wanovitzban Tiszteletes Szent Martoni Pál uram. Irtam Tiszteletes Sallay Samuel uramnak is és vettem is válaszát; ez fog menni Proszetinben. Vettem bétsi agens úr levelét ez előtt kevés napokkal, insinuállya az ingrovitzzi communitást. Nem tudok, kit küldeni, ha tsak az Isten reménységünk kívül valakit nem rendel. Ide pedig igen szükséges vólna, mert a' mint magok az ingrovitzzi elől járok agens urhoz irott levelekben panoszolkoznak, az ott szomszédságban levő lutheránus predikátor nagyon utánna vetette magát, hogy a' mi vallásunkon levő népet magához hodítsa, motskolódván ellenünk, hogy mi nem vólnánk igaz evangelicusok. Igen szükséges vólna, ha Tiszteletes Nagy Jó Uram ezeket vigasztalná és erősitené, hogy légyenek jó hitben és reménységben, mihelyt az ement említett jó deákok a' tóth nyelvet meg tanulják, a' kik most Selymetzen vagynak, mindjárt közikben küldjük az egyiket. Mar édes Tiszteletes Nagy Jó Uram az Isten kezdett ki küldeni munkásokat a' maga ott levő szállójében és többeket is fog küldeni, de igen szükséges, hogy egyet értő elmével, indulattal munkálkodjanak az Isten házában, hogy valamelly vissza vonással kárt és botránkozást ne tégyenek az Isten népe között. Erre minden ki menő atyánk fiait az Úrnak nevében intem és kérem. És e' végre adtam ki valamelly Reflexiokat instructio formában, mihez tartsák magokat abban az újonnan instituálandó ekklesiában.⁶⁰ Ezt meg küldöttem Tiszteletes Nagy Jó Uramnak Kigyelmednek is. Sem Kigyelmednek, sem a' több atyafiaknak nem úgy adom mint törvényt, hanem mint tanátsot. Ha ezeken kívül még többet lát kigyelmetek, az ottvaló ekklesiáknak circumstantiájokhoz képest lehet magok között több constitutiokat is tenni. De mindenek felett arra kérem Tiszteletes uraimékat kigyelmeteket, hogy a' liturgiákban vagy agendákban mindenütt uniformitást tartsanak, mert az a' gyenge kő(z)ség, ha valamelly difformitást observál,

⁶⁰ Reflexiones ad facilitandas functionem ecclesiasticam V. D. Ministrorum ad Ecclesias in Regno Bohemiae et Marchionatu Moraviae Helv. Confessioni addictarum administrandas, recenter evocatorum, accomodatae, Miskovec 1782. (Rukopis v TIREKL Sarišský Potok A XX 7415.)

abban meg ütközik és abból nagyobb dolgok felől való kettséget véssen szívében. Az indifferens caeremoniakat, bizvást a' népnek is meg lehet engedni, mint a' térden álva való könyörgést. De erről és többekről is tettem emlékezetet a' Reflexiókban. Talám léssen alkalmatossága Tiszteletes Uramnak Kigyelmednek, hogy ezek felől a' maga értelmét énnekem meg írja, és kérem is ne légyen terhére azt meg tselekedni. Igyekeztem Fő Tisztelendő Superintendens Szilágyi Samuel urammal⁶¹ erről beszélteni, de erre [!] alkalmatosság eddig nem adódott; reménylem az is léssen. De én úgy tartom, hogy még magok között társaságot formálhatnak kigyelmetek, hasznos léssen ezek szerint magokat és az ekklesiát igazgatni. Az Úr Isten tégye áldott a' kigyelmetek minden munkáit. A' maga szent neve ditsősségére maradván állandó szeretettel Tiszteletes Nagy Jó Uramnak Kigyelmednek tőkélletes igaz szolgája Szalay Sámuel. Miskóltz 23a Septembris 1782.

Dia 5ta Novembris haza érkezvén Bajról itt találtam házamnál Tiszteletes Kováts Ferentz és Vitzentz Mihály uraimék Chronábul [!] Tseh országból írott és postán jött levelét ilyen tenorral! . . .⁶²

. . . *Die 9a Novembris* irtam ilyen válaszoló levelet Tiszteletes Kováts és Vitzentz uraiméknak Krónában. (!)

Die 25a Octobris Tseh országból Kronábul dátált és mind Tiszteletes Kováts Ferentz uram, mind Tiszteletes Vitzenzi [!] Mihály uram nevekkel írott leveleket Kigyelmeteknek postai alkalmatossággal vettem egész betsülettel 5ta Novembris. Az Istennek nagy nevét áldom azért és könyörgésemmel is kértem, hogy Kigyelmeteket terhes utazásokban meg segítette és helyben vezérlette. Ertem minden környüll álló dolgait a' Kigyelmetek be érkezésének és Kigyelmetek felől ottan lett rendelés tételeknek. Igen jól esett, hogy mind a' méltóságos gróf, mind a' méltóságos püspök ur együtt tehettek Kigyelmetek állandósága és lakozásoknak helye felől rendeléseket és hogy a Felsőleges Cseh országi Gubernium előtt is . . .⁶³ legitimatio tétettetett. Adjon az Isten kegyelmét, erőt és . . .⁶⁴ segedelmet azon tőmenteni [?] sok helyek körül való hasznos és idvességés szent szolgálatra Kigyelmeteknek.

Édes Tiszteletes Kováts Ferentz Uram, tsudálkozva értem, s mások is vélem edjűtt, olly sok ezer lekek körülvaló terhes munkálkodását Kigyelmednek, és meg vallom féltem is Kigyelmedet az el viselhetetlen tehertől, azért árra kérem Kigyelmedet Imo/ Irja meg ezt Kigyelmetek énnékem mentül hamarább, annyi

⁶¹ Samuel Szilágyi (1719–1785) byl superintendentem v zátiské reformované superintendenci v letech 1765–1785. Je znám také svým překladem Voltaira do maďarštiny Voltér urnak Henriása, Pozsony 1789. (Viz Jenő Zoványi l. c., str. 458 a Domokos Kosáry, *Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába II*, Budapest 1954, str. 305.)

⁶² Tento dopis se v Szalayově deníku nedochoval.

⁶³ Text originálu na tomto místě zničen.

⁶⁴ Totéž.

ezer lelkekhez hány prédikátor és azoknak hol lehetne bizonyos lakások, mert ennyivel Kigyelmed bizonyosan nem bír. Azok az helységek pedig adják neveiket Kigyelmednek, a' kik még ott a' tályán prédikátorokat kívánnanak hívni és azokat maga bizonyos levelével jelentse meg nékem, hogy szokott attestatummal tudhassák bizonyos prédikátort hová és mely helységben utasítani, mert már Isten kegyelméből készültek vagy négyen olly betsülletes előkellő pataki deákok, a' kik uj esztendő után meg indulhatnak. Azok között Csider Imre uramat szántam gróf Thun jószágában Szentischben, minthogy oda régen vagyunk már requisitusok, de még eddig a' subjectumoknak ritkasága és készletlensége miatt illendő subjectumot oda nem bortsáhattunk. Már ez a' betsülletes ifjú alkalmasint a' nyelvet meg tanulván Karátson után mindjárt fog indulni. Ezt ugyan bétsi agens urnak is meg írom, de Kegyelmedet is kérem, azon szentisch communityást ne sajnálja Kigyelmed sok dolgai között is ezen dologról tudositani, engemet is hasonlóképen tégyen bizonyossá Kigyelmed, még ezen kívül meg írván, mitsoda helységekben kellessen prédikátorokat küldenem, mert lesznek vagy négyen, a' kiket ki küldhetünk.

2/ Ugy veszem észre ezen levelből, hogy Tiszteletes Vitzentz Mihály uram talám maga is, hogy prédikatori hivatalra adja magát szükséges lészen és írja, hogy már eddig is kereszteleésben és egyéb functiókban szolgálatot is tett, de ha szintén oskola mesteri hivatalban szolgálna is egy darab ideig tsak ugyan szükséges lészen in collegatu Kigyelmed mellett illy sok ezer lelkek között szolgálatot tenni. Irja Kigyelmedek azt is, hogy Tiszteletes Jessenius uram 18va Octobris Kigyelmedekkel edjűtt lévén, az én töllem adatott agendákat és instructiót Kigyelmedekkel communicalta. A' mi az instructiót illeti, abban semmi sints, a' mi a' szokott canonainkban nem vólna, hanem az tsak arra való, hogy azokban az ujonnan fel állitandó ekklesiákban az uj prédikátoroknak mire lehessen figyelmezeni, a' mint annak olvasásából által látja Kigyelmedek. Már értem azt az edjct, hogy a' méltóságos püspök rendeléséből a' stóla tsak ugyan meg marad a' plébanus uraknál, a' mint itt Magyarországon is, míg már ő Felségének arról különböző parantsolatnya nem érkezik. Az házassági dologról is ketes vóltam, ha ott Cseh országban corporali iuramento interposito esiké az házassoknak egyben adása, de ugyan a' Kigyelmedek leveléből látom, hogy esketés által megyen véghez. Egyébb dolgokra nézve pedig a' mint azon instructioban fel tettem, ha a' szent ministeriumnak betsületire és az ott lévő gyenge lelkeknek idvességekre fordíthatya Kigyelmedek azon instructionak punctumait igen kegyesen és istenesen fogják...⁶⁵ és serkengetvén, hogy minden munkájok és magok viselése...⁶⁶ azon népnek idvességes hasznával meg egyező légyen, addig is míg már Felséges urunk Kigyelmedek között is valamelly ecclesiastica iurisdic-

⁶⁵ Totóž.

⁶⁶ Totóž.

tiot fog fel állítani, a' mint hogy hallyuk is, hogy a' lengyel országi ius ecclesiasticum protestantium fog Cseh országban és Morvában törvényül tetettetni. A' mi az agendákat illeti, tsak árra kérem Kigyelmeteket, hogy mind keresztelésben, mind az ur vatsorájánál ki szolgáltatásában uniformitást tartsanak, mert az könnyen meg eshetik, hogy ezekben való difformitás azoknak a' gyenge lelkeknek hamar botránkozásra való alkalmatosságot szolgáltathat, mellyet minden módon kerülni szükséges. Nem tsuda, hogy a' mint írja Kigyelmetek, a' szent Dávid soltárait a' szokott frantzia notákon nem tudja is még a' nép énekelni, mert több 150 esztendőjénél, miolta ő közöttök a' közönséges éneklés és isteni tisztelet megszünt, azért azon légyen Kigyelmetek és a' kik oda menendők is, hogy avagy tsak a' könnyebb notáju enekelre, most eleinte szoktassák a' népet, még már eneklő mesterek is állíttathatnak elő. A' könyörgésekkel pedig, a' mint az instructiókban is fel tettem, hét köz nap is jó lesz az ő szokott könyörgéses könyveik szerint élni, ha láttya Kigyelmetek, hogy ahoz hajlandobbak. A' könyörgésben való gestus pedig, akár térden akár fenn álva légyen, mind egy, minthogy a' Morvaiak is jelentették előttem, hogy a' térden álva való könyörgés kívánnák követni. Azt is ne sajnállya meg irni Tiszteletes Uram Kigyelmed rend szerint hány filialis ekklesiája lészen Kigyelmednek és hogy az a' 400 rhénes forint, a' mellyrül ir Kigyelmetek tsupán tulajdon magát illeti é Kigyelmedet, vagy közös Vitzentzi (!) urammal és hogy járul é ahoz valami accessorium, fa, kenyérnek való etc. Tudom, hogy az a' kegyes nép most minden jávait (!) közli Kigyelmeetekkel. Adjon a' kegyelemnek Istene nevededést a' Krisztus Jésus országának, Kigyelmeteknek pedig mennyei erőt, segedelmet terhes munkájoknak hiven való folytatására. A' meg irt dolgokról való tudositását pedig Tiszteletes Nagy Jó Uramnak Kigyelmeteknek mentül hamarabb el várom, hogy a' ki küldendő atya fiaknak dolgát is a' szerint alkalmaztathassam. Maradván Miskolcz 9a Novembris 1782.⁶⁷

Die 10a Novembris 1782. Ezen levelet vitte el Tiszteletes Sallai Samuel ur, akit attestatummal küldöttem Morvában Proszetinben, és véllé együtt oskola mesternek, Lossontzrúl hozzám illendő testimonialissal, mind Tiszteletes esperest Széplaki Pál uramtúl, mind az oskola professorátúl Tiszteledő Farkas uramtúl küldtetett iffjat Miklós Jánost, olly veggel, hogy valahová oskola mesterségre küldjem Morvában, azon szerint el is küldöttem. Lásd fellyebb a Morvában és Tseh országban ki küldtetett atyafiaknak lajstromában.⁶⁸

Die 8a Decembris. Pataki . . .⁶⁹ Tsider Imre és Balla István uraimék hozzám

⁶⁷ Až sem psáno rukou jiného opisovače. Lengyel országi ius ecclesiasticum protestantium — Szalay měl zřejmě na mysli toleranční předpisy, jimiž udělila Marie Terezie r. 1768 náboženskou svobodu disidentům na půdě polské (srov. k tomu např. R. Říčan, *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1957, str. 397).

⁶⁸ Tento seznam se v Szalayově deníku nezachoval.

⁶⁹ Text originálu je na tomto místě zničen.

érkezvén, akik már az előlt magokat resolvaltak a tseh országi és morvai eklésiák szolgálattára, és öly véggel jöttek, hogy egyik Pézelben, másik Pádon a karátsonyi innepeket el töltvén onnan egyenesen fel mennyenek a magok szolgálattoknak fel vételére. Ezen az okon ugyan ezen napon 9a Decembris Tiszteletes Baksai Sigmond, Miklós Samuel és Bátori Mihály uraimékat⁷⁰ magamhoz hívatván, a nevezett két iffjakat canonaink szerint examinálnván az egész theológián által, approbatiot nyertenek és a szolgálatra ordinaltuk, consecraltuk, és a formatat is ki adtuk, úgy mint Tseh országban a szemtisch eklésiában való hivatalra Tiszteletes Tsider Imre urunknak és Morvában a wanovitz eklésiában való szolgálatra Tiszteletes Balla István urunknak. E mellett mind a kettőnek a szokott attestatumot ki adván, más nap 10a Decembris pesti land kotsival innen el mentek. Ezeken kívül irtam dolgaikban más leveleket is.

Die 9a Decembris irtam leveleket, egyiket Tiszteletes Blasek Mihály urunknak Nuszlauban, másikat Tiszteletes Breznai István uramnak Javornyikban, és ezeket vitték el kaki lakosok, akik magok lakásaikat elébbeni hazájokban (!) Morvában vitték által. Ezeket a leveleket pedig itt lakos Novák Márton ur adta azoknak kezekben.

Tiszteletes Blasek Mihály uramhoz írott levelemnek tenora és summája ez.⁷¹

Die 12. Decembris . . . Ezen az héten ab 9a Decembris még maig tart a Tckintetes Nemes Borsód Vármagye gyűllése, mellyben . . . a tseh országi és morvai communitasokban ki mehető subjectumoknak syllabusát is bé adtam más parantsolat szerint és találkozták 20 pataki deákok, akik közzül, ki hamarabb, ki későbbben, amikor el készülhetnek, ki fognak menni. Azok közzül most közelebb 8a Decembris kettőt examináltuk és approbatiot nyervén ordinaltuk, vagy consecraltuk a prédikatori hivatalra, kik közzül egyik Pézelben, másik Pádon fogják a karátsonyi innepet el tölteni. A neveik Tsider Imre ur, ez rendeltetett Tseh országban Szemtischben, a másik Balla István ur, ez rendeltetett Morvában Wanowitzben. Kik mind ketten karátsony után mindjárt fogják uttyokat venni Béts felé. Ezeknek dolgaikat kérem nagy bizodalommal méltóztasson az ur magabólts tanátsával vezérelni. Miskólcz 13. Decembris 1782.

Die eod. Posonyi agens Mihályfalvi János urnak irtam levelet, mellyben meg irtam a fundatiokrúl való relatiomat a vármegyére és a ki menő subjectumoknak syllabusát a felső rendelések szerint. Ezeket a személyeket nevezet

⁷⁰ Z této trojice je známnější Samuel Miklós († 1785), profesor v Miskolci, vynikající řečník. Opis Miklósova kázání, konaného 21. dubna 1782 v Miskolci na počest zavedení tolerance, je ve Véghově rukopisné *Kniže zápisků* . . . , str. 68–71 (Knihovna Husova sboru v Praze). Toto kázání vyšlo také tiskem Hálá-adó beszéd, mellyet felséges II. Jósefnek a vallásbéli túrhetőségről, isteneseñ tett rendelésének nemes Borsod vármegyében közönségesen lett kihirdettetésekor mondott Miklós Sámuel . . . a reformátusok templomában 1782-dik esztendőben szent György havának 21-dik napján Miskóltzon, Pozsony s. a. [1782]. (Domokos K o s á r y, *Revezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába II*, str. 273.)

⁷¹ Opis tohoto dopisu se v Szalayově deníku nedochoval.

szerint meg irtam agens urannak és kértem, hogy az academiákra menőknek dolgában mostanában lett valami resolutio esett, azokat írja még nékem és azt is, ha a morvai oskola mesterek dolgában nem hallotté valamely favorabilis resolutiot.

Die 14ta Decembris vettem Tiszteletes Jessenius Joel ur levelét Chvalatitzbúl Tseh országbúl, mellyben két levele völt accludálva hozzám és 2 csaszár (!) arany is a fia szükségre, melly erant adtam a postai administratoria recepisset. Az aranyakat pedig adtam a fia gazdaja Novák Márton ur kezében *die 17a Decembris*. Tiszteletes Bátori Mihály ur előtt. Vóltak abban több apro levelek is accludalva, a fiahoz, Novák Martonhoz, az ottséhez Jessenius Theopilus kantorhoz, és mind ezeket adtam Novák Marton ur kezében.

Die 16ta Decembris vettem Crovnábúl Tiszteletes Kováts Ferentz ur levelét, két rendbelit, egyiknek vagyon vocatoria a policskai dominiumban predikátori hivatalra.

Mind a Tiszteletes Jessenius ur levélnek, mind a Tiszteletes Kováts Ferentz ur két rendbeli copiaja ezek . . .⁷²

Originál je uložen v TIREKL Šarišský Potok A XIX 6872.

1783, 24. leden, Piskolt

*Ferenc Rhédey*⁷³ *Gedeonu Rádayovi*. Piše o příchodu sedmi studentů z Moravy na studie do Debrecína a o péči, které se jim tam dostalo. Proší pro ně Rádaye o podporu.

. . . Egy különös instantiámat is kelletik tennem, annyival nagyobb bizodalommal, hogy az Úr Istennek dicsősége iránt való buzgóságáról Nagyságodnak tellyesen győzettelve vagyok. Tudni illik, Morvából jöttek ki hozzánk⁷⁴ vagy hét szép ifjacsák, kik szüleikkel edgyütt éjzaka és rejtett helyeken dicsérték az Istent a' mi módunk szerént. Nappal pedig ki cántor volt, ki más hivatalokat viselt a' pápista templomok accuratióval és szépen éneklük tótul a' sz. Dávid soltárait. Ezeknek a' debreceni eklklésia szállást, gazdát fogadott, praeceptorok, ruhazatyok iránt provisio tétetődött; 's tanulnak szegények szorgalmatosan a' collegiumban, hogy a' magok nemzetségei között hirdethessék az evangéliumot örvendetesen. Hanem a' mennyiben csak ezeknek is illetén gondviselések kölcség (!) nélkül nincsenek, de minden bizonynyal az ő jó példájokat többen is fogják követni, instálok ércetek Nagyságotoknál alázatosan, méltóztassanak 'az

⁷² Až sem psáno rukou Szalayovou. Opis dopisů Jesseniových a Kovácsových se v Szalayově deníku nedochoval.

⁷³ Ferenc Rhédey byl v letech 1778–1800 hlavním kurátorem zátiské reformované superintendence. Viz *Z o v á n y i* I. c., str. 487. Ve skutečnosti to byli tři mladíci z Čech (Jan Rohenek a Josef Salášek z Luže a Václav Šopl z Jenšovic u Luže ve východních Čechách) a čtyři z Moravy (Vavřinec a Matouš Nečákovi, Jakub Lukl a Tobiáš Solníčka z Nosislavi na jižní Moravě).

Úr Istennek áldásából az ő subsistentiájokat kegyesen előll segíteni, mellyet ő Szent Felsége bizonyosan ne jutalmaz. Én azonban kérvén mind ezekre nagy bizodalommal minél előbb lehető atyafiságos úri válaszát Nagyságodnak s én tartó nagy tisztelettel vagyok . . . stb.

Rhédey Ferenc

Piskolt 24a Január 1783.

RKK Budapest, sign. 1357.

1783, 23. duben, Pánd.

László Szilassy Imre Csiderovi. Děkuje za dopis a vybízi Csidera, aby vedl poddané k poslušnosti králi a vyšším pánům. Nabádá jej, aby učil poddané dobrým mravům a poníženosti, aby se báli Boha a ctili krále. Také sám ať poslouchá vrchnosti a dává každému, co jeho jest: komu daň, tomu daň, a komu čest, tomu čest. Nechť dbá na dobré jméno náboženství a svého národa, neboť o některých maďarských pastorech v českých zemích se již doslechl, že obchodují se svátostmi a udělují večeři Páně za peníze.

Tiszteletes Jó Uram!

Hozzám botsájtott kedves levelét Tiszteletes Uramnak örvendetes szivvel vettem,⁷⁴ mellyből nem tsak uralkodó fejedelmünk, hitünk sorsosival köztött kegyelmességének jeleit látva, hanem azon ecclesiának is (mellyben Isten Tiszteletes Uramat állította) Tiszteletes Uram iránt való szives szeretetét, de főképpen méltóságos fő kegyelmes urnak Tiszteletes Urhoz küldött és velem is közöltetett levelével eléggé kimutatott indulattját különös örömmel tapasztalom: kinél is fő czéllya az legyen, hogy az Isten ditsőségének élémozdítása mellett (mely is felséges fejedelem által osztán (?) meg engedtetett szabados vallásbeli gyakorlásban fundáltatik) jobbhágyai a' keresztényi köteleességben, királyokhoz és fölséb urokhhoz való engedelmisségben Tiszteletes Uram által előmeneteleseké tétessenek.

Nagy ösztön ez arra, hogy a' mi vallásunk tisztasága és annak principiumi szerint a' felső hatalmasságok iránt való köteles tartozásunk, a' föld népének szívébe nagyon bé nyomattassék, mely is a' tiszta tudomány hirdetésében a' jó erköltsben és az alázatosságban leg főképpen ki tündöklék.

Mínthogy tehát az Isten e' mi magyar nemzetünket arra méltóztatta, hogy felséges fejedelmünk által azon cseh hazában meg gyujtatott Isten beszédének szövétnéke, a' mi nemzetünk által is élteztessék. Illő azért azok világosságának (a' kik e' magyar hazából a' szent hivatalra állittattak) úgy fényleni, hogy látván mindenek azoknak jó tselekedeket ditsőítsék a' mi menyei atyánkat, melly is anyival inkább ki fóg tündökleni, ha az fellyeb való erdemek szerint betsületnek;

⁷⁴ Byl to dopis Imre Csidera Szilassyu ze Semtěše 25. března 1783, který uveřejnil Imre Benkó, *Magyarországi református papok a 18-ik század végén Cseh és Morvaországban*, Reformáció 1925, str. 161—162.

a' köz nép pedig hozzája való nyájassággal s keresztényi szeretettel és jó példa adással vezéreltetik, hogy Istenét félye, a' királyját tisztelje. Fő kegyelmes urainak, magistratusnak, engedelmes legyen, s adgya meg mindennek a' mivel tartozik, a' kinek tudni ilik adóval, adót, a' kinek tisztességgel, tisztességet. Így léssen osztán, hogy a' mi nem a' palástokból és jó erköltsből, jozan életből s alázatosságból, és a' keresztényi szent élet által gyakorlandó szeretetből.

Viselleyék mindenkor magok előtt az Isten ditsősségét, a' vallásnak betsületét, nemzetünknek reputatióját. Ne agyanák leg kisebb okot is annak gyalázattyára, és azt a' meg éhezett népet magok viselésekkel meg ne tsemerellessék és magoktól ne idegenítsék, mint már is némelleyekről fájdalommal kelletik hallanunk, a' kit a' sacramentomokat kereskedésre fordítyák, kivált az Úr vatsoráját pénzért osztogattyák vallásnak gyalázattyára.⁷⁵

Édes Tiszteletes Uram, ezen írásom, a' Tiszteletes Uraimék iránt való buzgó indulatomnak, Isten ditsősségéhez való szeretettemnek és nemzetem jó emlékezetének és hasznos munkásságának kívánásából (?) származik. Azért kedvetlenséggel ne vegye Tiszteletes Uram, tselekegye pedig a' mindenható Ur, a' ki a' maga ditsősségének terjeszlésére e' magyar nemzetet eszközül vette, hogy azoknak készségek által épüllyön az Istennek háza öregegyen s nevedegyen a' népnek buzgósága, erősödjön fejedelméhez és felsőségéhez való engedelmessége, s ki terjedgyen keresztényi szeretetének még az idegen nemzetekre is szives hajlandósága. Erősítse s tanítsa meg jó Istenünk Tiszteletes Uraimékat a' maga szent lelkével, hogy egyedül tsak az Isten ditsősségét munkálkódhassák a' felsőségnél szeretetett, a kö(z)ségnek kedvességet találhassanak, és abban mind végig meg is maradhassanak. Mellyet midőn tökéletes szivből kívánnék és tovább is Tiszteletes Uram informatióját ki kérném, tapasztalt szivességibe ajánlott vagyok

tökéletes szivű szolgálja
Szilassy László

Pánd 23. Április 1783.

Soudobý opis psaný rukou adresátovou v zápisníku Imre Csidera z r. 1789, který se nachází v RKK Budapešť, Történeti tárgyú kézíratai, sign. K 1556/10.

1783, 24. duben, Krouna.

*Ferenc Kovács guberniú.*⁷⁶ Oznamuje, že kurátoři uherské reformované církve nabídlí dvanácti mladíkům z Čech zaopatření v alumnátech škol v Šarišském Potoku a Debrecině. Uvádí jména šesti mladíků z rymbur-

⁷⁵ Taková stížnost došla do Uher např. na Joela Jesseniá. Srov. psaní superintendenta Samuela Szalaye Joela Jesseniovi z Miškovce 22. května 1783, k Sz, TIREKL Šarišský Potok A XIX 7078.

⁷⁶ V originále není nikde uveden bližší adresát. Zřejmě jde o nejvyššího purkrabího království českého Františka Antonína Nostice, který zastával toto místo od roku 1782 do roku 1785. (Srov. František Palacký, *Přehled současný nejvyšších důstojníků i ouředníků zemských i dvorských ve království českém*, Praha 1832. Tab. IV.

ského a tři z novohradského panství, kteří hodlají odejít na studie do Uher, a žádá pro ně proto povolení gubernia a vybavení pasových náležitostí. Illustrissime domine, domine mihi gratiosissime!

Ego a dominis ecclesiae reformatae curatoribus in Hungaria pro duodecim adolescentibus Bohemis alumnium impetravi. eo fine ut in scholis, praecipue Patakiensi et Debreciensi studiis, tamdiu operam dent, donec se Sacro ministerio idoneos reddiderint: atque ita nos Hungari linguae Bohemicae minus periti, in patriam nostram remeare possumus; illi vero in locum nostrum succedere suisque civibus utiliores esse possunt. Ex dominio Richenburgensi sex adolescentes, ex Novohradiensi vero tres sunt ad id a parentibus destinati: signates ex pago Krovna Venceslaus Brdičko adolescens quatuordecim annorum inquilini cujusdam filius, Venceslaus Sodomka, filius Francisci Sodomka medii coloni, Josephus Otradovski, inquilini Josephi filius, Antonius Kutnahorski, Josephus Buresch et Josephus Balek ex pago Lessan. Cum vero hi absque consensu Incliti Caesareo Regii Gubernii, et absque Passualibus Officii Districtus exire non possint, eapropter se per me illustrissimodominio humillime insinuant. Ex Novohradiensi dominio ex oppido Prosecs sunt tres, quorum nomina sunt: Franciscus Szvoboda, Johannes Chalupnik et Josephus Havlik. Super hac re domini quoque illustrissimi comitis nostri consensum expectamus hic felicia omnia precatus persevero

Illustrissimi domini

humillimus servus

Franciscus Kovács

verbi Dei ministro Helvetiae Confessionis⁷⁷ in dominio Richenburgensis.

Krovnae 24. Aprilis 1783.

Originál v SÚA Praha, Č G Publ. 1774—1783, G 1, č. 161.

1784, 30. leden, Nosislav.

Michal Blažek Gedeonu Rádayovi. Do Debrecína byl vyslán posel pro Blažkova nástupce, který při té příležitosti předá Rádayovi kalvínský kancionál Blažkem vydaný a zároveň i Blažkův dopis pro barona Prónaye. V budoucnosti slibuje Blažek Rádayovi zásilku svých dalších nových prací.

Méltóságos Bátor 's Fő-ispán Úr, erdemem felett

Drága Pátronusom!

⁷⁷ Dne 7. června 1783 sdělil vrchnostenský úřad v Rychmburku krajskému úřadu v Chrudimi, že ze jmenovaných studentů rychmburského panství chtějí do Uher odejít pouze dva. Tento přepis sdělil krajský úřad v Chrudimi 2. července 1783 guberniu, které mezitím 28. června žádalo na chrudimském krajském úřadu, aby uvedení mladíci Otradovský a Brdičko si opatřili po souhlasu vrchnostenského a krajského úřadu ještě svolení Wartenslebenova regimentu, kam vojensky příslušeli. Tohoto svolení se jim skutečně dostalo a vojenská komise je zaslala guberniu 5. července 1783 a 26. července téhož roku konečně zaslalo gubernium krajskému úřadu v Chrudimi svůj souhlas s odchodem Brdička a Otradovského na studie do Uher. Vše SÚA Praha, Č G Publ. 1774—1783, G 1, č. 161.

Minthogy ezen Debretzenbe jövendébéli successusomért küldetett expressus Pest felé mégyen, bátorkodtam tőle valamint az Debretzeni collegium bibliothecájába, ugy Nagyságod bibliothecájába is egy itten Morvában magan költségén nyomtatot református énekes könyvet emlékezetnek okáért el küldem.⁷⁸ Idővel ha Isten éltet, reménylem más ujjabb munkakkal is fogok kedveskedetni Nagyságodnak. — Ezen ide accludált méltóságos báró Prónay úrnak⁷⁹ szólló levelet, kérem, méltóztasson Nagyságod valami módon azon méltóságos báró urhoz el küldetni. — Ezzel tapasztalt uri gratiájában ajánlott mej tisztelettem mellett maradtam Nagyságodnak

alázatos szolgája

Blasek Mihály

Nuszlai református eklésia predikátor

Nuszlauban d. 30. Januarii 1784.

Originál v RKK Budapešť, fond Ráday levelezése, sign. 227.

1786, 17. květen, Javorník.

Reformovaní pastoři na Moravě Samuelu Szalayovi. Pastoři helvetického vyznání shromáždění na distriktní schůzi v Javorníku na Moravě 17. května 1786 stěžují si superintendentu Szalayovi, že jejich superintendent Michal Blažek nezachovává ustanovení církevních kánónů, jedná proti nim jak při bohoslužebných úkonech, tak ve věcech jiných. Dogmaticky uvádí do církve rozličné bludné nauky, které jí mají přiblížit vyznání luterskému. Seniorovi neprokuje náležitou úctu a zbraňuje mu ve vykonávání jeho církevních funkcí. Se spolubratry pastory jedná pyšně a nebratrsky. Svobody a nezávislosti církve nehájí, toleruje veřejné pohoršení a jedná, jako by byl viditelnou hlavou všech reformovaných sborů, aniž se přitom o ně opravdu stará. Byl jednotlivě shromážděním svých spolubratří napomenut, na napomenutí nedbá a vede si stále hůře. Shromáždění prosí superintendenta Szalaye a církevní představené o radu, jakým způsobem dospět k nápravě nesprávného postupu a postoje Blažkova.

Reverendissime Domine Superattendens, Domine nobis colendissime!

Cum dolore intimo, simulque fidenter significamus, Reverendum Dominum Michaelem Blasek Superattendentem Ecclesiarum Helveticae confessioni addictarum, nullo cum studio contenta canonum ecclesiasticorum observare velle; imo omnibus iisdem contrarium se praestare utpote: in caeremoniis tam sacramentalibus, quam aliis, aliam atque diversam, qualemcumque innovationem ad postulatum populi debilis introduci permittit, imo ultro promovet. Ipse Reverendus praefatus Dominus Michael Blasek incidit apud nos in suspicionem habere ipsum voluntatem ac intentionem errores et dogmata nostrae Apostolicae Religionis contraria, prout Augustanae confessionis Fratrum articulos fovendi, et coram Reveren-

⁷⁸ Kancionál berlínský, to jest kniha žalmů a písní. V Brně 1783.

⁷⁹ Baron László Prónay (1735—1808). Vynikající představitel uherské protestantské šlechty. V té době byl místopředsedou radou, od r. 1787 pak zastával úřad župana v Turci.

dis Dominis Fratribus doctrinam de universali gratia, de electione ex praevisa fide, de absoluta necessitate Sacramentorum et distinctione temeraria inter magis purum et minus purum sermonem Dei ex thesi firmiter affirmare; et haec est ratio quod plurimi ex nostris in has periculosa opinione confirmati, omnes libros canonicos Scripturae Sacrae aequalis divinae auctoritatis esse agnoscere vix, ac nec vix quidem adduci possint. Reverendo Domino Seniori, suffragio Fratrum electo, et ab ipso confirmato tanquam collegae suo debitum honorem non exhibere, et, ne ille quoque officio suo fungatur, permittere, et legitimam iurisdictionem impedire; quod elucescit ex consecratione R. D. Fratrum per se ipsum cum unico tantum R. D. Assessore, absque scitu totius Fraternitatis, clam, nulla urgente necessitate, non obstante prohibita ludi magistri supplantatione eversioneque Ecclesiae facta. Ministros omnes, qua collegas pro ratione eruditionis, aetatis et ordinis eoquo par est honore non afficere, supplicantes placide non exaudire quinimo per longam noram, et protractionem subdolum illos affligere, impeditores eorum tanquam tenerarios, impios, non tantum non coercere, sed e contra exarmare intendere. Ecclesiae libertatem ac immunitatem, iustis mediis non defendere, in dissolutos autem, scandalos, et ignavos fucos legitime non animadvertere, in confratres suos dominatum sibi usurpare, ab officio pastorali se exemptum absurde putare, se ipsum potestate et gradu et non ordine dumtaxat aliis superiorem existimare, et forte velut caput Ecclesiarum Reformatarum visibile esse velle, et eo dignatis fastigio intumescere interim Ecclesiarum conservandarum, amplificandarum, gubernandarum et defendendarum debitam et convenientem curam non habere. Quoniam vero haec omnia Sanctae nostrae Religioni e diametro contraria et nobis qua pastoribus intolerabilia ex magna animi elatione patret, in generali congregatione nostra unanimiter a nobis admonitus, ad officia iuramento etiam deposito in praesentia in exequendis officiis suis quotidie se deteriorem praebet.

His de causis nostrae amor Fraternitatis iterandum admonitionem suspicabatur; sed cur inanem operam navantes surdo caneremus cum nostram admonitionem phlegmatico (ut ipsissimi professus est oribus) contemnendam esse temperamento duxerit non videmus. Quapropter quid iam nunc agamus, et quo fugiamus nescimus, sed e vestro paterno favore consolationem, benignoque christiano vestro consilio adiumentum oramus, certo promittentes, ne unum quidem in hisce gravaminibus punctum existere, quod dolendis, luce meridiana clarioribus exemplis, si necesse fuerit, producere non possemus. Signatum in particulari nostra fractuali congregatione in II. Marchionatu Moraviae Javornycii 17. Maii 1786.⁸⁰

⁸⁰ Superintendentu Szalayovi posílají někteří maďarští reformovaní pastoři na Moravě své stížnosti jednotlivě už předtím. (Srov. např. list Józsefa Stellera Szalayovi z Liptálu 16. dubna 1785, TIREKL Šarišský Potok 7535, a list Istvána Breznaie Szalayovi z Javorníka 24. srpna 1785, tamtéž A XXI 7601.) Podle toho, že i tato schůzka se konala v Javorníku, lze soudit, že jejím iniciátorem byl István Breznai.

Paulus Slachta V. D. Minister H. Conf. Klobaucensis et inter Fratres Senior mp.
Stephanus Csésti Nagy V. D. Minister Lhottacensis.
Stephanus Breznay V. D. M. Javornikensis mp.
Johannes Intzédi V. D. M. Rustkensis mp.
Stephanus Kálnay V. D. Minister Wsetiniensis mp.
Alexander Kún V. D. Minister Nuszlaviensis mp.
Joannes Simon V. D. Minister Zadveritziensis mp.
Originál v TIREKL Šarišský Potok A XXI 7725.

1786, 29. srpen, Debrecín.

*István Szathmári Paksi*⁸¹ *Michalu Blažkovi*. Piše Blažkovi, že obdržel proti němu stížnost od sedmi maďarských pastorů na Moravě, v němž jej obviňují, že nedodrží církevní kánóny, že hlásá věci rozcházející se s helvetskou konfesí atd. Vytýkají mu, že se odchyluje od kalvínského učení o predestinaci, že přikládá nestejnou váhu jednotlivým slovům Písma a biblickým knihám apod. Přátelsky jej napomíná, aby se držel přesně církevních kánónů a helvetské konfese, a kdyby měl nějaké pochybnosti, ať hledá odpověď v dílech nejlepších kalvínských teologů.

1787, 16. únor, Jimramov.

Zátiský superintendent István Szanthmári Páksi Michalu Blažkovi.

Debrecín 29. VIII. 1786.

AMS Praha fasc. 207.

Tiszteletes és Bizodalmas Collega Uram, Superintendens Uram!

Valamint azon igen örvendettem 's örvendek is, hogy az Úr Isten Kegyelmedet már ifjúságában, és szent hivatalának kezdetében a' morvai ekklesiáknak, és abban szolgáló tiszteletes atyafiaknak előljárójává és vigyázójává tette: úgy most nem kevés tartozkodással és idő halasztással is tselekeszem, hogy a' Kegyelmed dólgaiba, ámbár atyifiságosan és igen barátságosan, mellyről tudom nem kételkedik Kegyelmed, valamennyire belé szóllyak. Ez előtt egynehány hetekkel vettem vala a' morvai tiszteletes hét atyafiaknak panaszolkodó leveleket,⁸² mellyben ollyakat jelentenek, mintha Kegyelmed nem vigyázna az ekklesiái cánonokra, hanem Maga oktából tselekedne majd mindent, mind a' szent sákramentumok ki szolgáltatásában, mind pedig talám még a' helvetzia confessióval meg nem egyező értelemben s tanításban is: p. o. Quoad electionem ex fide praevisa: de absoluta necessitate sacramentorum; de distinctione inter magis et minus purum Verbum

⁸¹ István Szathmári Paksi (1715–1791), od roku 1747 profesor v Debrecíně, od roku 1785 reformovaný biskup v zátiské superintendenci.

⁸² Originál tohoto listu se nedochoval. Jde zřejmě o týž dopis, který zaslalo sedm pastorů z Moravy 17. května 1786 z Javorníka superintendentu Szalayovi do Miskolce, TIREKL Šarišský Potok A XXI 7725.

Dei, et canonicos vel non usque adeo Canonicos Scripturae Libros⁸³ etc. etc. Jól tudom, hogy az apostol intése szerint más dolgában nem kell practicálnom: de jól tudja Kegyelmed is; hogy már az első ekklesiákban, 's azután is, sőt közelebb való időkben is, egyik diocesis a' másikat, egyik püspök a másikat etc. etc. atyafiságosan meg szállíthatta magának más felett és máson semmi auctoritást nem tartván. Reményilem azért, hogy nem nehezelt meg Tiszteletes Superintendens Uram Kegyelmed, ha azon kérem és obstestálom az Úrnak nevében Kegyelmedet, hogy tökéletesen a' cónonokhoz és az helvetica confessióhoz, mellyet felsőges urunk is a' morvai és cseh országi ekklesiáinktól meg tartatni parancsolni méltóztatott, magát egészen tartani ne sajnálja: annyival inkább, mert meg cshetne, hogy ha vádoltatni találna Kegyelmetek, vagy egymásközött való ellenkezéssel, vagy az helvetica confessiótól való el távozással, meg neheztellene, melly nagy ártalmára lehetne azoknak az erőtelen gyülekezeteknek, mellyek a' Kegyelmetek vigyázása alatt vagynak. Ha valamiben in dogmaticis (nem értem az aprólékos és indifferens oskolai disputatiókat) olvassa meg Kegyelmed a' leg nevezetesebb theologusinkat, és hamar ne ítéllyen.

Egész bizodalommal lévén, hogy ezen atyafiságos és barátságos kérésemet, nem nehezteléssel, hanem jó neven veszi Kegyelmed, az Úr Istonnek óltalmába és kegyelmességébe ajánlom Kegyelmedet és maradok Tiszteletes Superintendens Uram Kegyelmednek

Debreczen dic 29a Aug. 1786.

igaz kötelességű szolgája és atyafia az Úrban
Szathmári P. István, superintendens mp.

Originál v Archivu moravské superintendenty Praha, fasc. 207.

1787, 16. únor, Jimramov

Reformovaní pastoři na Moravě předtiské kalvínské superintendenci.
Císař dvorním dekretem z 2. listopadu 1786 rozhodl, že příslušníci náboženských obcí helvetského vyznání v Čechách a na Moravě mohou svobodně konat sbírky u svých souvěrců v Uhrách a v Sedmíhradsku. S odvoláním na toto povolení se obracejí s prosbou na uherské sbory, aby podpořili jejich sbírku k ulehčení bědného stavu reformovaných sborů na Moravě.

L. S. Caesareo Regia Resolutio.

⁸³ Tyto výtky také obsahoval svrchu zmíněný list Szalayovi. Vyplyvá z nich, že Blažek se odchýloval od ortodoxního kalvínského učení o predestinaci, že v otázce tzv. absolutní nezbytnosti svátostí zastával spíše stanovisko luteránské či blízké katolicismu a že pod vlivem osvícenství se stavěl proti ortodoxní kalvínské dogmatice např. tím, že popíral stejnou závažnost všech slov v Písmu a rozlišoval hodnotu biblických knih. Liberální, nedogmatické stanovisko Blažkovó ve věcech věroučných narazilo zřejmě na odpor u ortodoxních kalvinů mezi maďarskými reformovanými pastory. Někteří z nich mu ve svém stížném listu superintendentu Szalayovi z Javorníka 17. května 1786 vytýkali dokonce i to, že pohlížel se sympatiemi na českobratrství, v němž spatřovali mylně blížence luteranismu.

Sacratissima Sua Majestas vigore die datumo 2a Novembris anni elapsi 1786 benigni submissi aulici decreti clementer resolvere dignabatur, ut Helv. Confessionis in Moravia et Silesia existentes communitates etiam in Hungaria et Transylvania apud Helveticæ Religioni addictos, liberas instituere valeant collectas.⁸⁴

Ezen felséges császárunk kegyelmes resolutioja szerint böltsen láthatták minden rendbeli kegyes jóltevőink a mi újonnan plántáltatott ekklésiáinkban szegény sorsokat. Azért is az Úrnak nevében keresztyéni bizodalommal kérünk minden hitbéli kegyes atyánkfiait, valakik az Úr házának ezen Morva országban való öregbülését és állandó meg maradását szeretik és munkálkodni kívánnyák, méltóztassanak szokott kegyességek szerint való alamiznázkodásaik (!) által ekklésiáinknak nyomorúlt állapottyaikon segíteni. A melly velünk 's ekklésiáinkkal tejendő kegyes jótéteményeket, jutalmaztassa meg a minden áldásoknak Istene Amen. Datum Ingrovitzii die 16. Februalis 1787.

Michael Blassek, ecclesiae Helveticæ
Confessionis in Moraviae superatten-
dens et ecclesiae ejusdem Confessionis
Inglovitziensis V. D. M.

Johannes Intzédi V. D. M. Rutkensis.

Stephanus Kálnai V. D. M.

Klobaucensis.

Paulus Slachta, ecclesiae reformatæ
Vsetinensis V. D. M. et inter reveren-
dos dominos fratres senior.

Alexander Kún V. D. M. Nuslaviensis.

Extradatum per Stephanium Balla
superintendentialem notarium

V. D. M. Vanovitzensem.

Originál v TIREKL Šarišský Potok A XXII 7903.

1787, 29. srpen, Růžďka.

Starší reformovaného sboru v Růžďce Michalu Blažkovi. Oznamují, že nemohou poslat příspěvek na plat superintendentův, neboť žijí ve velké bídě, musí platit pánům, desátky katolickým farářům i plat svému pastrovi.

Vysoce vážený dvoji cti hodny pane superintendente!

Oznamil nam d. c. hodny pan učitel naš, že již podruhe přišlo na nás, abychom plat na jejich c. d. hodnost pana superintendenta vybíralí a přitom oznamení take v pamět nám uvodil to dobrodiní d. c. hodného pana superintendenta, kterěz s námi ráčili učiniti a že ještě y věil o to se starají, aby nas veliké bídy a nuzy trpících lidí potěšiti mohli. Uznavame, že by bylo slušna věc, abychom za dobrodiní jejich k nám prokazane vděční byli, a povinnost naší bez přinucování vykonalí, ale což sy mame poradit, nevimé, ten plat radí bychom a srdečne vybíralí tomu se nic neprotivime pan Bůh nas uchovej, ale prosyme jich uniženě,

⁸⁴ S obsahem tohoto dekretu seznámilo moravskoslezské gubernium superintendenta Blažka přípisem ze 30. listopadu 1786, AMS Praha, fasc. 156.

⁸⁵ János Inczédy, který působil v Růžďce od března 1786 do října 1792. Srov. k tomu Rudolf Ř í č a n, *Jan Inczédy v Růžďce (1786–1792)*, Kostnické Jiskry 1954, č. 9.

at račijou nam věřiti, že to nam není věc možna. Nemůžeme vypovedet jaké soužování a trapeňi sme vystali hned jak račila jasnosť cysařská slobodu náboženství našemu milostivě dovoliti. Poslaní byli na nás vojacy, kteříž nas do vedení brali, statky naše nam vzali a prodali, na těle nas bili a 4 z nas až k smrti pobili, a takové soužování, tři roky sme trpěli, y nyní všelijake platy panom platit musyme, a katolickým farařům desatky a k tomu ještě jine platy davat můsyme. Skrže takove všelijake platy a nejvíce skrže to soužování v takovou chudobu jsme přišli, že toho znest není možné, jak sme ten plat jejich d. c. hodnosti pana superintendenta, bratrom našim oznamili někteří pravili že se musa rozhodit jini zase že musyjou tajní Nykodemove⁸⁶ hyti jak před tým byli. Poněvadž takove platy není možné jim unest, nebo ještě na faru take meli bychom 50 flor. skladat na našeho pana učitele take těžko nam jde službu vybirat, prosyme tehdy poniženč d. c. hodneho pana superintendenta, aby v tom jiny prostředek učinil jestli by bylo možné. Přitom jich v ochranu boží poručime dobre zdraví y hojneho duchovniho y tělesneho požehnání vinšujeme a zustavame jejich d. c. hodnosti vysoce váženého pana superintendenta

V Raustce dne 29ho srpna roka 1787ho.

věrní služebnícy
Jozef Fiala hospodář cyrkevní
Mikolaš Tkalčak fojt
Ondra Hořansky purmistr
a jini starší se svymi Bratry.

Archiv moravské superintendenty Praha, sign. 40/XVI/13.

1787, 3. prosince, Růžďka.

János Inczédy Michalu Blažkovi. Stěžuje si na nesnesitelné drancování růžďeckých poddaných vrchností, která na ně neustále posílá exkutory. Třikrát na ně poslal exkutora bývalý luteránský pastor a nyní jim hrozi exekucí také krajský hejtman, neseberou-li příspěvek na plat superintendentovi. Lidé zde již nemají co jíst, tolik je už časté exekuce vyjedly. Inczédy proto Blažka prosí, aby jim odpustil příspěvek na svůj plat, neboť žijí v nesmírné bídě, a on sám nemůže na nich vymáhat ani vlastní plat, naopak jim půjčil ještě ze svého 50 zlatých. V závěru píše o tom, co by bylo třeba učinit se stovkou zlatých, kterou růžďectí nutně potřebují.

Fő Tisztelendő Superintendens Uram! Drága Sógor Uram!

Egyebet mindent félre tévén, tsak ezt írom most: hogy az én szegény, szegénynél is szegényebb és merő azon földhöz ragadott kóldusokból álló ekklésiam,

⁸⁶ Tajní nykodémové — tajni vyznavači náboženství; u nás nejčastěji tajní evangelíci (i sektáři) v době temna.

most már éppen az utolsó pertzre jutott. Ki mondhatatlan képpen sartzolja ezt az Uraság, úgy hogy igen ritka szerentse az, ebben a' faluban, és igen szerentsés nap az, a' mellyben executor ne járna dühös lármájával; annyira is megette ezt a' népet az a' sok exccutió, hogy itt igen kevésnek leszsz ma hólnap mit tenni a' szájába. A' vólt luther. pap⁸⁷ is háromszor küldött már rájok executort, most negyedikszer, Heytmán Úr⁸⁸ is igen keménnyen rájok parantsolt, hogy executort ne várjanak a' Fő Tiszt elendő. Uram fizetése ki szedésére. Ezek felett én is a' magamét kívánok tóllök, hogy szedjék a' fizetésemet, mind ezekhez teszem azt is, hogy a' sok adossága is a' nyakokonn, mellyet leg inkább én töllem szedtek fel. Nints itt egyéb orvosság, lehetetlenség is, hogy legyen, hanem ez, hogy adassék ki nékiek az ő száz forintyok, a' mire égig emelt zokogó kiáltásokkal kérik Fő Tisztelendő Uramat, mellyhez én is hozzá teszem, és meg ujjitom most is sokszor, már ez előtt telt, erős kéréseimet, és mostani utolsó kérésemhez hozzá adom ezt is: hogy ha most, ez úttal el nem jön nékik a' száz forintyok, úgy én kéntelen leszek Rustkát itt hagyni, ha pedig Rustkát el hagyom, egész Morvát el hagyom, azt pedig tókelletesen tudom, hogy ha Rustkát el hagyom, Rustka semmivé leszsz, Rustka el múlik, el aszol, el széllyed, addig hidje ezt el Fő Tisztelendő Uram, mig nem tellyesedik bé. Minthogy pedig az a' pénz interesen vagyon, így gondolkoznak ezek szegények, hogy a' magájából küldjön Fő Tisztelendő Uram száz forintot, a' pedig maradjon Fő Tisztelendő Uramnak interesével edjütt; ha ez így meg lehet, ám legyen, én is kérem vélek edjütt erre is Fő Tisztelendő Uramat. Ezen kívül én így gondolkozom, hogy minthogy már én ki adtam nékik közel ötven forintot költsön, tehát még adok nékik ötvent, most ilyen rémitő szükségekben, hogy amaz itt interesen lévő száz legyen az enyim, jöjjön az én részemet interesel edjütt, de én azt a' száz forintot interesével edjütt minden bizonnyal jövő őszszel kezemhez akarom venni. Ha ez a' dolog így meg eshetik, és külömben nem, így is igen jó leszsz, tsak hogy mentül hamarébb méltóztasson tudósítani Fő Tisztelendő Uram engemet is, az ekklésiámnak is meg irni, a' mint leszsz a' dolog. A' Jehova hajtsa a' szivét Fő Tisztelendő Uramnak ehez a' nyomorúlt ekklésiához való könyörületességre, hogy maradhas-

⁸⁷ Byl to Ondřej Sloboda, který působil v Růžďce do května 1785. Na jaře toho roku přestoupil růžďečtí evangelci od augsburgské konfese k helvetské a po odchodu Slobodově nastoupil do Růžďky první reformovaný kazatel János Inczedy 18. března 1786 a setrval zde až do října 1792, kdy odešel do Německého (dnes Sněžného). Viz k tomu Bohuslav Burian l. c., str. 205, 279—280 a Rudolf Říčan, *Proč odešel Jan Inczedy z Růžďky*, Kostnické Jiskry 1954, č. 10.

⁸⁸ Balthasar Clement von Bossi, krajský hejtman hradištský v letech 1784—1792. (Christian d'Elvert, *Zur oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte mit besondere Rücksicht auf die böhmischen Länder*, 24. Band der Schriften der historisch-statistischen Section der k. k. mähr.-schles. Gesellschaft zur Beförderung der Ackerbaues, der Natur und Landeskunde. Brünn 1880, str. 674.)

sunk Fő Tisztelendő Superintendens Uramnak nékem Drága Sógor Uramnak
Raustchkában d. 3. Decembris 1787.

igaz szolgája
szívből szerető atya fija
Intzedy János s nyomorult hallgatói

Originál v Archivu moravské superintendenty v Praze, sign. 40/XVI/5.

1788, 3. leden, Růžďka.

János Inczedy Michalu Blažkovi. Inczedy líči Blažkovi potíže při vybírání platu od růžděckých poddaných. Není možné, aby sebral plat 150 zlatých od několika set žebráků, kteří jen taktak, že žijí, že nepomřeli ještě hladem. Na loňský rok mu slibovali 100 tolarů a dluží mu dosud 50 zlatých. Většina platí slovy: „... až Pán Bůh požehná... když táhne fojt, když táhne vrchnost — nemám, nevím si rady.“ Inczedy lituje růžděcké poddané, ale musí se starat o svou rodinu. Rád by přesídlil do Javorníka. Do spojení sboru růžděckého a lhoteckého by pak mohl přijít javornický pastor Sallai.

Fő Tisztelendő Superintendens Uram! Drága Sógor Uram!

Mérem mondani jó lélekkel, hogy olyan reformatziót tettem a' Jehova segedelme által Raustkában, két esztendő alatt, hogy örül a lelkem rajta. De fizetésemre nézve, hogy jó pořádekot tsinálják tsupa contradictorium; mert százötven forintot kell minden esztendőre rozvrhálni egynehány száz kóldúsokra, a' kik a' sok ezer féle húzavona, és a' természet minden féle javától meg fosztattott, hihetetlen. Et omnium calculo leg természetlenebb föld miatt, tsak alig alig kinlódnak, nem élnek, nagy Isten gondviselése, hogy ehel mind meg nem halnak. Ezen most el múlt esztendőre ígértek nékem száz tallért, tavasszal hogy szedettem az egyházfi által, többnyire így fizettek: áž Pán Buh požehná! Azután is mindég: még közel 50 forintom van benn, az esztendőm pedig 1a Jan. el múlt, akkor behivattam a' staršjkat, és meg mondtam világosan, hogy ha ezen a' héten, bé nem szedik, egyaltalában ki mondok rajtok, s vagy négy forintot hozott. a' többi pedig így fizetett: kdýž táhne fojt, kdýž táhne vrchnost, ne mám, ne vjm si rady. A tavasszal Szenitről hoztam, háromszáz forintot, egynehány hijján, száz belőle oda van, magam háza népére költöttem közel ötvent, illy reménység fejébe, hogy a' sluzbámból refundálom, a' fárám sok hijjával vólt eleinte sok ideig, úgy hogy kemény nem lévén, máshová kellett a' szegény feleségemnek majd fél esztendőre főzni jární. A' pedig gondolhattya Fő Tiszt. Uram, millyen bajos dolog. Látván asztán, hogy az én segedelmem nélkül a fara tökéletességre nem mehet, magam építtettem, tsináltattam mindent, az ő kérésekre ugyan, a' magam pénzen, ez az utratám ment közel ötven forintra. Már most a fizetésemet bé nem vehetem, tsupa contradictorium, hogy az utratámat bé szedjem. Ezt az

ő tehetetlenségeket, kivált pedig a' magam hasznát nézvén, reményhettem én Fő Tiszt. Uram előtt azért a' száz forintért, Értvén pedig már Fő Tiszt. Uram leveléből, hogy egész jussom van hozzá, bizodalmason kérem, méltóztasson el küldeni, hogy vehessem ki belőle mind az tett utatátmat, mind a' sluzbámat. A' mi marad belőle, betsüllettel kezekhez adom. Ebből pedig láthattya Fő Tiszt. Uram, hogy Raustka egy papot maga el nem tart hat per absolutum; méltóztasson hát azon neustadtí poselt preparálni, mert minden bizonnyal reménylem, hogy actu egyé leszsz a' kettő, Raustka és Lhota. Ezen két ekklesiát pedig három száz forintnak alatta nehezen válalnám magamra, és így leg jobb vólna osztán meg kínálni véle Tiszt. Sallaj uramat, én pedig Javornyjket óhajtom.⁸⁹ Liphállba egy altallyában nem mennék, máshová se, Javornyikon kívül. Meg próbálnám ugyan ezen két ekklesiát, ha 300 forintra rá vehetném, pénzt tsak két százat kívánnék, holmi egyebet ismét száz forintig, mert tsak szeretném már valami sikerit látni sok fáradtságomnak, minthogy három esztendeje már el múlt, hogy Morvában szolgálók hijjában, sőt magam kárával.

Itt Raustkában olyan szokása van az embereknek, hogy a' mivel adósok maradnak, lehetetlenség meg venni rajtok tavaly maradt adósságom az ekklesiában 16 flor., mind e' mai napig meg nem vehettem. Most, vel supra, közel ötven forint adósságom maradt, impossibile, tudom, meg vennem, mert ha itt maradnék, ismét ezen esztendőre való fizetéssel terhelhetne a' nép, és így tsak adósság gyűlne az adósságra. Sajnálom ugyan lelkem szerént ezt a' népet, mert örömet fizetne, ha lehetne, mert ki nem mondhatom, mint szeret ez a' nép engem, én is őket, de mi haszna, mikor lehetetlen magamat, és házam népit is nem szeretnem, és rólok gondolkodni előre tartozom. Mutattam nekik a' Fő Tiszt. Uram levelét de tele torokkal kiáltotta mind, hogy tsak kérjük, mert egyébképpen semmi sem leszsz belőlünk. Ha ki nem adhattya Fő Tiszt. Uram ezen levelemre, tehát majd iratok vele, s el küldöm. Minél hamarébb válaszáat Fő Tiszt. Uramnak ki kérvén, várom a' jó Istennek oltalmába ajánlván Fő Tiszt. Uramat, tiszt. iffjú aszszonnyal edjült maradok.

Fő Tisztelendő Superintendens Uram, Drága Sógor Uramnak

Raustkában d. 3. Jan. 1788.

igaz szolgálja, egész szivből
szerető attyafija
Intzedy János mp.

P. S. Az Isten adja, hogy szerentsésen, békével és jó egességgel tölthessék Fő Tiszt. Uramék ezen új esztendőt is.

Originál v Archivu moravské superintendenty Praha, sign. 40/XVI/4.

⁸⁹ Na tento Inczedyho návrh Sallai nepřistoupil a přešel do Růždky z Javorníka až 5. září 1812 patrně pod vlivem své manželky vdovy po bývalém růžďčeckém kuzateli Istvánu Kálnayovi. (Srov. Bohuslav Burián l. c., str. 330, 332.)

Stížnost maďarských reformovaných pastorů z Čech prostřednictvím maďarského novináře. Pastoři helvetského i augsburského vyznání posláni z Uher do Čech stěžují si na nevděčnost českých evangeliků, jimž přinesli náboženství. Tento národ hledal za svobodou duchovní jenom svobodu tělesnou, a když ji v náboženství, které přikazuje dávat, co je božího bohu a co je císařovo císaři, nenalezl, nepotřebuje boha, náboženství, ani krále. Svědčí o tom už mnohé ladem ležící chrámy. Není prostředku, jehož by nepoužili ke změně smýšlení tohoto národa. Neustále mu připomínali, že každý sbor má mít svého kněze v úctě a řádně jej živit. Dvakrát vyšlo již v té věci i nejvyšší dvorské nařízení, avšak není to nic platné, neboť zde se domnívají, že křesťanské náboženství se sestává jen z toho, že lid helvetského vyznání není nikomu ničím povinen. Ti, kdož sem přišli z Uher, se ponejvíce již zkazili a rozložili. Nás několik, kteří tu trpíme, nevěří, že tu vydržíme déle než rok. Všichni se chceme vrátit zpět do vlasti.

Cseh országi református papok panasza
dato 30. Aprilis 1789 a' magyar újságíró által.⁹⁰

A' Magyar országból Cseh országra küldetett helvetica és augustána vallású prédikátoroknak panaszok.

Ha mi Dániából küldettünk Franquebárba (?), úgy mint édes magyar hazánkból ide, sokkal könnyebben hordozhatnának a' missiónak terhét, mind azért, hogy ott sült pogányokkal volna dolgunk, kiknél meg nyérése mind a' missiónak, mind a' vallásnak, mind a' misszionariusoknak magoknak nagyob fényességet adna; mind azért, hogy ha a' missiónak terhe alatt vagy el fáradnánk, vagy egészségünkben meg romlanánk, sub protectione societatis propagandae fidei christianae,⁹¹ idővel nyugodalmat találhatnánk, mint ezt a' külömbkülömbféle missiók historiájából láthatni. Most pedig olyan el fordúlt s háladatlan nemzet közt élünk, a k a r o m m o n d a n i n y o m o r g u n k i t t,⁹² hét esztendőktől fogva már számkivetésben, melly mikor istenétül a királyjától lelki ismeretének szabadoságát kérte s kegyelmesen meg is nyerte, mind a' két felséges helyen hűséget s állhatatosságot ígérte, de éppen úgy bánik azólta e' nagy kegyelemmel, mint a' disznók a' valyúval, mellyek, mikor jól laknak, fel fordittyák a z t.⁹³

Ez a' nemzet a' lelki ismeretnek szabadosága alatt a testi szabadoságot kereste, s amikor azt a' vallásban (mely az Istennek az Istenét, a' császárnak a' császáret az evangyeliom szolgának azokat meg adását kötelezi) nem találta, se Isten, se vallás nem kell néki. Királyját is nem a' lelki ismeretért, hanem csak

⁹⁰ Podtrženo v originále.

⁹¹ Podtrženo v originále.

⁹² Podtrženo v originále.

⁹³ Podtrženo v originále.

kintelenségbül betsüllí meg. Nem az én béketelen pennám írja s nagyítta ezt a' dolgot, hanem a' már ez országba imitt anott pusztán álló templomok kövei, tesznek e' nemzetnek haladatlansága íránt idővel is tanúbizonyáságot. Nints olyan eszköz, mellyet már meg ne próbáltunk volna a' lelki ismételre való meg másítására, mellyel e' nemzetet arra bírhatnánk, hogy minden eklésia köteles maga papját tisztességben tartani és táplálni, sött két ízben jött már ez íránt felséges udvari rendelés is, de egyik eszköz sem használ, mert itt a' keresztényi vallás tsak abbúl áll, hogy a' nép, a' helvetica confessiót tartó nép senkinek semmivel ne legyen köteles.⁹⁴ E' volna ám az a' jó szíz vallás, mellyet e' nemzet keresett s keres most is, ha idővel a kultóara reá akadhata, 'mellyet e' nagy maximát meg nyithatná. Hazánkfiái, kik ide küldettettek, töbnyire már el rontottak s oszolnak szerte szellyel. Még mi egynehányan itt nyomorogunk, de nem hiszem, hogy már esztendőnél tovább bírassuk, a' mikor minyájan el hagyott édes hazánkban meg térti szándékozunk. Cseh országból Szemtisbúl 30. Aprilis 1789.⁹⁵

Soudobý opis psaný rukou Imre Csidera v jeho zápisniku z roku 1789, RKK Budapest, Történeti tárgyú kéziratái, sign. K 1556/10.

1783—1789, Jimramov.

Výňatky z účtů „Blažkova fondu“ na léta 1783—1789.⁹⁶

Empfang.	<i>Im Jahre 1783.</i>	Laut Beylage No. 1 aus der Schweiz von der Genfer Gemeinde ausgelangt 55 fr. 12 xr.
	<i>Im Jahre 1784.</i>	Aus der Schweiz von dem Basler Ministerio. ⁹⁷ Laut Beylage No. 2 300 fr.
	<i>Im Jahre 1785.</i>	Aus Holland von dem Amsterodamer Consistorio durch Herr Superintendent Hilchenbach ⁹⁸ 9 fr: 19 xr. Aus Gröningen. Laut Beylage No. 3 30 fr. 55 xr.
		Summa <u>795 fr. 30 xr.</u>

⁹⁴ Podtrženo v originále. K tomu srov. např. zajímavou zprávu o příčinách odchodu pastora Samuela Szeremeleie ze Sán v Schönfeldských c. k. pražských novinách 1787, č. 1, str. 6.

⁹⁵ Na konci dopisu je připsána — patrně dodatečně — poznámka: Ad haec ecclesiae anno 1782 die 9. Decembris ordinatus fuit Emericus Csider patria ujhelyiensi Zemplén comitatu.

⁹⁶ Na tyto účty upozornila již Věra Doležalová - Michalová v rukopisné práci Vliv maďarské reformované církve na moravské souvěrce v prvním tolerančním desetiletí, Brno 1952, str. 13.

⁹⁷ Pod účty za rok 1783—1785 je poznámka: Die oben angezeigten Data sind nach denen im Auslande ausgefertigten Briefen angesetzt und das Geld selbst wurde erst später im Jahre 1785 empfangen.

⁹⁸ Karl Wilhelm Hilchenbach (1749—1816) od roku 1786 konsistorní rada a později superintendent reformované církve ve Vídni. V letech 1784—1785 byl na dlouhé cestě v Holandsku, kde sbíral příspěvky na rakouské reformované. Od něho a od brněnského luteránu

Empfang. *Im Jahre 1786.* Aus Gross Pohlen, namentlich von der Leschner Reformirten Gemeinde, auf besondere Bitte des Rechnungsführers sind durch den Brünnner Wechsler Herr v. Köffiler angenommen 200 fr.⁹⁹

Im Jahre 1787. Nach erhaltener Allerhöchsten Bewilligung zum Kollektiren nach Hungarn und Siebenbürgen sind drey Prediger abgeschickt worden, mit dem Erfolg, dass sie mitbrachten als:¹⁰⁰

Im Jahre 1788. 1. Die 15. Junii der Prediger Alexander Kún, laut Specification No. 1500 fr.

2. Die 15. Julii der Prediger Johann Simon, laut Beylage No. 2460 fr.

3. Die 18. Septembris der Prediger Paul Schlachta, laut Beylage No. 3203 fr. 47 xr.

4. Die 20. Octobris Herr Superintendent Eperjesi aus Siebenbürgen nachgeschickt, laut Beylage No. 4 518 fr. 21 xr.

5. Von der Tevellyer Gemeide durch Herr Superintendent Hilchenbach 8 fr.

Summa 1690 fr. 16 xr.

Neuer Empfang. 1. Laut Beylage No. 1. Aus Hungarn von Herr Senior Kiss-Batorkeszi durch den Prediger Johann Simon erhalten die 11. Februalis 1788 214 fr. 54 xr.

2. Laut Beylage No. 2. Von der Debreciner Superintendentur erhalten die 19. Aprilis 1788

640 fr.

Summa 854 fr. 54 xr.

Neuer Empfang. *Im Jahre 1789.* Die 6. Marcii 1789. Aus Hungarn abermahl von dem Herr Senior Kiss-Batorkeszi durch den Prediger Alexander Kún laut Beylage No. 190 fr.¹⁰¹

Original v Archivu moravské superintendency Praha, fasc. 147.

ského pastora Heinricha Rieckeého vzal patrně Blažek podnět i ke sbírkám v Uhrách v r. 1787.

⁹⁹ Tato částka byla po dohodě reformovaných kazatelů a sborů určena za celoroční plat superintendentu Blažkovi, neboť mu nebyl dotud vymezen pevný plat od jednotlivých reformovaných sborů.

¹⁰⁰ O sbírkách Kúna, Simona a Slachty v Uhrách máme přesný přehled z jejich zpráv adresovaných superintendentu Blažkovi (Kúnova je datována v Noslavi 25. července 1787, Simonova 17. srpna 1787 v Závčetích a Slachtova 15. února 1788 ve Vsetíně. Dopis superintendenta Eperjesiho o výtěžku sbírky v Sedmúhradsku je datován v Nagy Enyedu 5. srpna 1787, vše AMS Praha, fasc. 147.

¹⁰¹ K tomu srov. Simonovu zprávu Blažkovi ze Závčetí 2. května 1788 a dopisy komárenského seniora Jánose Kise Jánosí Simonovi z Réte 26. listopadu 1787 a 23. října 1788.

János Inczédy Michalu Blažkovi. Píše o tom, že lidé z vesnic musili na panský příkaz jít do lesů hledat mladíky, kteří se tam skrývají. Nyní je však panstvo obviňuje, že se s nimi chtějí spojit a vyvolat vzpouru. Společně s vojáky se snaží vyprovokovat lid k ozbrojené srážce, aby pak mělo záminku k zákroku. Inczédy líčí jednotlivé případy bezpráví na poddaných ze strany vojska; zmiňuje se o opatřeních v Novém Městě na Moravě proti domácímu syndikovi a dalších tamních novinkách. Píše Blažkovi, že by měl zakročít proti pletichám panstva u císaře. Ti, kdo proti nim vymýšlejí lživé obžaloby, by měli být příkladně potrestáni.

Fő Tisztelendő Superintendens Uram, Bizodalmas Kedves Sógor Uram!

Régen méltóztatik kívánni tőlem a' raustkai ecclesia reformátziójának históriáját. Mostanában akadtam rá irásaim között, és imé küldöm.¹⁰³

A' mi vagyon a 3dik paragraphusban, a' mint hallom, éppen úgy akar velünk most bánni az uraság: Maga az uraság, kívánta tavasszal, hogy az emberek a falukból mennyenek az erdőkre, azokat a' bujkáló legényeket keresni; s most pedig az uraság azokat adta fel, hogy velünk edjűtt rebelliát akartak indítani; hogy azok az emberek az erdőbe jártak, azt könnyű demonstrálni; úgy de maga az uraság hajtotta ki őket, és ők nem örömet mentek.

Most is az uraság ezekkel a' katonákkal, a' kik a' falukon vagynak, nem egyebet akar, hanem hogy ők a' nép között gerjeszsenek valami vissza vonásnak tűzét, a' melly fel lobbanván, hogy minket meg emessen; ők tsak azt keresik, mi módón bosszonthassák fel a' népet, és buzdíthassák fel valami veszedésre, hogy asztán lenne okok az ellenünk való vádra.

Die 15. Aug. azon az innepén dolgozott egy paraszt nállunk, a' mezején; s rá ment négy katona fegyverrel, edgy úgy meg lőkte a' puskával, hogy mindjárt hanyatt esett a' földre; azután fel eszmélvén magát, vitték a' plébánushoz; midőn vitték vólna, így martificálták: nektek papotok sints, se vallástok, ti keresztyének nem vagytok. A' gyermekeket, a' kik körül vették őket, várván mitsoda ki menetele leszsz a' paraszt dolgának, szörnyen ütötték, verték a' katonák.

Neustadtban lakodalom volt egy nap, és másikájok is völt; a' katonák rájok mentek, és tiltották, hogy ne másikáljanak: de minthogy tudták zastaválni magokat, tehát a' katonák el hűrtzöltak.

Az melly parasztánál valamire való személy vagyon, annak békét nem hagynak, tsak nem erőszakva tesznek rajta. Mind ezek vallyon nem arra valók

O vybrání 640 zlatých v debrecínské superintendenci a způsobu jejich předání uvědomil superintendenta Blažka debrecínský kazatel István Deáki dopisem z Debrecína 19. dubna 1788. Vše tamtéž.

¹⁰² Dnešní název Německého je Sněžné.

¹⁰³ Historie reformace růžděckého sboru se v aktech Archivu moravské superintendenty nedochovala.

e', hogy a' népet fel boszszontván, roszsza vigyék, hogy így asztán légyen miért ellenek panaszolkodni, és rebellióval vádolni?¹⁰⁴

Ha mi tsak halgatásban lészünk, nekünk nem igen fog resolútzio jönni, sőt mind addig fogják alánk ásni a' vermet, hogy félő hogy bele ne tapintosanak bennünket, én tsekélységem szerént így gondolkodom.

Hallom, hogy a neustadti urak a' syndikust¹⁰⁵ expúlsálták allatomban (?) Bétsbe. Azt is hallom, hogy pulkrabj ur maga vólt Brünbe, és le beszélte, melly indigne roszszaal festetett le az ő panstwj: s mihelyt haza jött azonnal a' director-nak kellett menni Brünbe.

Ha még Fő Tisztelendő Uram nem méltóztatott Bétsbe Ő Felségének irni; alig ha szükséges nem vólna, mind a' mi méltatlan rabságunkat, mind pedig ezt meg irni, mi módon akar az uraság tsak ugyan hálóba keríteni bennünket. De a' Fő Tisztelendő Uram meszsze látó nagy elméje sokkal többet lát, mint az én rövid tsekélységem.

Én ugyan azt mondom: hogy minthogy én ilyen félelmek között, vesztünket éhező farkasok között latyak Morvában, inkább Magyarországon leg kissebb faluban, ha pap nem, mester leszek inkább; de itt bizony nem maradok: mert ha most, minden ok nélkül, ilyen véletlen, olyan veszedelemre ki tettek bennünket; mit várhatnánk ez után is magunkra jobbat? hanemha példásképpen meg büntettetnének azok, a' kik ellenünk olly roszszaal, és tsupa hazugsággal tellyes vádat kóholtak.

Engedelmet kérek Fő Tisztelendő Uramtól, hogy ezekkel fárasztom; és magamat atyafiúi szivességébe aláztatossan ajánlott maradok.

Fő Tisztelendő Uramnak

Niemetzkibe die 21. Aug. 197.

alázatos szolgája
Intzédi János mp.

Originál v Archivu moravské superintendenty Praha, sign. 18/21.

1798, 13. červen, Liptál.

Pavel Šlachta Michalu Blažkovi. Oznamujeme, že při své návštěvě v Růžďce 3. června hovořil s lidmi, kteří nechtějí Istvána Czakó za pastora, a zjistil důvody jejich nespokojenosti. Vytýkají Czakovi, že odmítá platnost desatera pro současnost, popírá dědičný hřích, nechce se modlit o děšl atd.

¹⁰⁴ Podrobné vylíčení a marxistické zhodnocení tzv. helvetské rebelie najdeme u Květy Mejdřické, *Čechy a Francouzská revoluce*, Praha 1959, str. 99–120. Z jejího rozboru jasně vyplývá, že šlo o hnutí poddaného lidu proti vojenské povinnosti a celé údajné spiknutí bylo vymyšleno vyšetřujícím komisařem Grohmanem.

¹⁰⁵ O vyšetřování syndika Melchiora srov. tamtéž str. 114–115.

Šlachta je odkázal s jejich žalobami na superintendenta Blažka, až přijde do Růžďky na vizitaci, a prosí jej, aby tak učinil co nejdříve. Píše mu o kritickém zdravotním stavu Kálnayově a sděluje mu také, že od lipťálských reformovaných nemůže očekávat žádný příspěvek na superintendentský plat, neboť zdejší lidé žijí ve velké bídě, musí si kupovat i seno, slámu, oves apod. Proto nemohou nic platit ani svým pastorům, kteří rovněž trpí nouzí. Uvádí ještě svůj názor, že Czako nemůže ve Lhotě zůstat, třebaže ho tam někteří podporují.

Tisztelendő Superintendens Uram!

Rausstkán lévén 3ius Junii, beszélgettem azokkal, a kik Tiszteletes Czako uramat tellyességgel papjoknak nem akadják 1mo/ azért, mert egykor, mikor bor meg fogyott, vizzel administralt; 2do/ mert a tiz parantsolatot nem a mostani időre tartya lenni; 3io/ mert essőért tellyességgel imádkozni nem akar; 4to/ mert azt mondja, hogy a ki könyvből imádkozik, tsak olyan, mint a ki más szájával akarna enni; 5to/ mert az eredendő bünt tagadja etc. Noha tizenhárman voltak, mind az által az ő vádjaiukat egészen be nem vettem, és scripto tenens fel nem tettem, mivel Tiszteletes Czako uram jelen nem volt, hanem azt mondtam nékiek, hogy legyenek kevés ideig tsendessen, járjanak a templomba, rövid időn Fő Tisztelendő superintendens uram visitálni el jövéen helyessen fogja velem együtt complanálni. Ezen dologra nézve tehát, mennél hamarébb méltóztassék Tisztelendő Superintendens Uram hozzánk visitatio végezt el jönni, mivel periculum in mora. (!)

Tiszteletes Kálnay uram él ugyan még, de halva, olyan formán van, mint a meg bődögült Tiszteletes Nagy uram volt, mikor együtt Lhottán¹⁰⁶ voltunk; hár tsak az Isten könyörülne rajta.¹⁰⁷ Nagyobb szükség tett volna Tiszteletes Gerža uram a nálunk mint sem Klobaukba, mert kivált nékem és Tiszteletes Simon uramnak ipájával együtt gyalog Rausstkára járni terhes. Én voltam 3ia praesentis, ismét kell mennem 17mo. Reményljuk hát, hogy rövid időn méltóztatik bennünket meg látogatni Tisztelendő Superintendens Uram, de azt jelentem, hogy a mi részünkön most pénzt tellyességgel salariumába kapni nem fog, mivel a nép nállunk soha még olyan szegénységre nem jutott, mint most, a széna, szalma, zab etc. vétel miatt, úgy hogy mindenét el kellett a miatt vesztegetni, mi papok nagy nyomorúságban vagyunk, mivel nem fizethetnek minékünk.

Azért nem irtam deakul a Tiszteletes Czako uram dolgát, hogy addig, mig maga is Tisztelendő Superintendens Uram jól végére nem jár, tsak közöttünk maradjon, de én úgy veszem észre, hogy Lhottában Tiszteletes Czako uram nem maradhat, noha a curátor egynehányad magával nagyon fogja tártýátni. In

¹⁰⁶ Hrubá Lhota na Valašsku.

¹⁰⁷ Je-li správný údaj B. B u r i a n a l. c., str. 265, že Kálnay zemřel v Růžďce 6. června 1798, byl v době napsání tohoto dopisu již mrtev.

reliquo minden lelki s testi jókat és friss jó egészséget szivessen kívánván, az egész úri háznak, úri fávöríbe ajánlott maradtam.

Tisztelendő Superintendens Uramnak

Liptál d. 13. Junü 1798.

alázatos szolgája

Schlachta Pál

Lipt. praed. mp.

Originál v AMS Praha, sign. 8/0037.

1799, 13. listopad, Klobouky.

Sándor Kún Michalu Blažkovi. Obdržel Modlitby Véghovy a lituje, že z nich vypadly mnohé nejkrásnější kusy ze Zlatého kalichu a jiných sbírek a že ty, které Végh uveřejnil, podal v podobě silně pomadřastělé. K Véghovým názorům na jeho překlad podotýká, že nesledoval žádné české nebo moravské nářečí, nýbrž hledal oporu u dobrých autorů, jejichž jazyku rozumí jak Češi, tak Moravané i Slováci. K jeho posluchačům patří Češi i Moravané, a kdyby sledoval řeč jedněch, musil by psát jinak než u druhých. Na závěr dodává některé drobné kritické připomínky k jazyku Véghových modliteb.

... Tiszteletes Végh uram által ki adott könyörgéses könyveket¹⁰⁸ vettem, az egyiknek árát¹⁰⁹ idővel el küldöm, a' másikat pedig feleségem szives köszönettel reciprocálja. Kár, hogy az Arany tsészéből 's egyebekből ki-szedett könyörgéseknek a' szebbét 's érthetőbbét is ki hagyta ő kegyelme és a' mit ki írt, nagyon magyaroson (!) cselekezte! A' mi illeti az ő kegyelme reflexióját az én fordításomra,¹¹⁰ arra ezt jegyzem meg, hogy én abban sem a' morva, sem a' cseh közbeszédű dialectust nem követtem, hanem a' mennyiben telí tőlem, a' jó auctorkban fel találtató mind Csehnek, mind Morvának, mind Tótnek érthető tiszta dialectust. Vagynak nékem mind cseh, mind morva halgatóim, de ha amazoknak köz dialectusát követtem volna, majd úgy így is kellett volna írnom: „Tak ge to odyly Božj drahy, že ani chledyčka nemuže člowěk dostat, ani tenje nemáme, leč ty patyrowé (mert ez ám az ide költözött Csehkek köz dialectusa) ha pedig emezekét, úgy majd a' nyini helyett wéilt, az obyle helyett wobélyt kellett volna írnom. *Gak se wéde Buh etc. én ezt nem értem s a' mit nem ért az ember, nem látom által, hogy corrigálhatja. Newssjmalý slowa božjho lakomec, Kupferstich* én ezeket értem, de még sem tenném tiszta cseh dialectuson írt ímádságos (!) könyvbe, különben suum cuique charum fiat! . . .

Originál v Archivu moravské superintendenty Praha, sign. 6/0047.

¹⁰⁸ Jan Végh, Horlivé a náboženské modlitby křesťanské I—II, u Františka Jeřábka v Praze 1799.

¹⁰⁹ V originále árvát.

¹¹⁰ Krátké vyučování v křesťanském učení pro dítky obojího evangelického vyznání složené od Danyela Jindřicha Herynga. Z německého skrz Alexandra Kúna, slova božího kazatele přeložené. Nákladem překladatele. V Brně vtištěné u Františka Karla Siedlera 1799.

Poddání telečského panství Michalu Blažkovi. Někteří poddani telečského panství chtěli už před šesti lety poslat své syny na studie do kalvínských škol v Uhrách, avšak jejich žádost byla pro válku s Francií zamítnuta. Nyní si podali k jihlavskému krajskému úřadu novou žádost, aby mohli poslat své syny do reformovaných lyceí v Nagykörösi a Kecskemétu, avšak i ta byla zamítnuta a jejich pastoru bylo pohroženo přísným trestem, bude-li ještě v budoucnu přemlouvát mladé lidi ke studiu na reformovaných školách v Uhrách. Podepsaní prosí superintendenta Blažka, aby se o tuto jejich věc zasadil u vídeňské konsistoře a požádal ji o přímluvu, aby jejich synům bylo dovoleno studovat na reformovaných lyceích v Uhrách, neboť doma nemají žádná lycea, kde by se mohli vzdělávat ve vyšších vědách.

Hochwohlehrwürdiger Herr Superintendent!

Wir endeschriebene Unterthanen der Teltscher Herrschaft, Einwohner von Gross-Lhota Helvet. Konf., bitten unsern Hochwohlehrwürdigen Herrn Superintendenten in Ingrowitz gehorsamt um Ausmittelung unsere folgenden Sache bei dem Löbl. Consistorium Helv. Konf. in Wien. Einige von uns Endeschriebenen wollten ihre Söhne schon vor 6 Jahren in die reformirten Schulen nach Ungarn schicken, aber es wurde ihnen ihr Bitte vermuthlich wegen dem Krieg mit Frankreich abgeschlagen. Jetzt legten wir wiederum unsere Bittschrift dem Löbl. K. K. Iglauer Kreisamte vor, und baten um die gütige Erlaubniss unsere Söhne in die reformirten Lyceen nach Nagy-Körös und Ketskemet schicken zu dürfen, aber es kam uns wieder die abschlägige Antwort mit dem Beisetze, weil es nur die Absicht unseres Herrn Pastors zu seyn scheint, um unsere Söhne auf eine gute Ort nach Ungarn zu überschicken. Es wurde auch zugleich die Drohung beigefügt, dass sich unser Pastor nich unterstehen soll junge Leute zu überreden in die reformirten Schulen nach Ungarn zu geben oder ihnen hinzu behülflich zu seyn.¹¹¹

Da wir aber auch unserem Vorsatze fest beharren wollen, so bitten wir Ew. Hochwohlehrwürden unterthänigst diese unsere Sache durch das Löbl. Consistorium Helv. Konf. in Wien aus zu mitteln, damit wir unsere Söhne in die reformirten Lyceen nach Ungarn schicken dürfen, indem wir hier Landes keine Lyceen haben, in welchen unsere Söhne in den höhen Wissenschaften unter-

¹¹¹ Byl to János Inczédy, který žil ve Velké Lhotě u Dačic v letech 1798—1809. (K jeho tamějšímu působení srov. článek Rudolfa Říčka na, *Jan Inczédy ve Velké Lhotě a opět doma*, Kostnické Jiskry 1954, č. 36.) Inczédy nakonec prosadil svou a telečí poddani získali po téměř desetiletém úsilí pro své syny povolení ke studiu na reformovaných školách v Uhrách. (Viz dopisy Jánose Inczédyho Michalu Blažkovi z Velké Lhoty u Dačic 9. února a 6. května 1805, AMS Praha, sign. 12/0055 a 12/0057.)

richtet werden könnten. Da wir Ihnen nochmals diese unsere Bitte gehorsamst empfehlen, haben wir die Ehre mit aller Hochachtung zu beharren

Ew. Hochwohlehrwürden
gehorsamste devote Verehrer

Jiržj Logka
Wogtěch Nowak
Christoph Kraus
Wogtěch Jelinek

Gross-Lhota den 13. Janner 1802.

Originál v Archivu moravské superintendenty Praha, fasc. 58.

1805, 7. duben, Javorník.

Samuel Sallai Michalu Blažkovi: Piše, že minulý podzim mu poslal peníze na první a druhý díl jeho *Modliteb* i s žádostí o podporu u konsistoře. Zmiňuje se o sociálních poměrech na Javornicku; za celé minulé století nebyla taková dražota jako nyní, kdy lidé jedí i otruby. Krajem se šíří choroby, týfus a zimnice u dospělých, spála u dětí. Mnozí na ně umírají.

Tisztelendő Uram!

Az időmnek rövid voltához képest, csak röviden írok. Az elmúlt őszön boszkoviczi zsidó által Tiszteletes Nagy György uramhoz utasítottam Tisztelendő Uramhoz szóló írásomat,¹¹² melyben vala 6 flor. és 3 xr. I. és II. dik részeire a Predikátori könyörgéseknek.¹¹³ Vala abban az írásban egy alázatos instantiam a venerabile consistoriumhoz, melyben valami segítséget kértem. Kérem szépen Tisztelendő Uramat, ennek kézhez való vétele felől, nem különben az instantiámnak elküldése felől, és a könyvek dolga felől, adodván alkalmatosság, meltoztasson bizonyossá tenni. A mostani ujság nállunk szomorúság, a rozs vala nyoltzad fél rénes, most hét rénes, a tiszta buza vala nyoltz rénes, de most nem tudom, hogy megyen. Az ide való népnek nemelly része korpát is eszik, az egész elmúlt században sem vala olyan drágaság, mint ennek csak az elein. Én egészséges vagyok. A feleségem karátsontól fogva feküdt beteg, még pedig nagy betegségben, de már felkelt.

A fiam jól tanul és egészséges Strážnitzban a piaristáknál. Az eklésia tsendeségben vagyon. A föld népe nem csak nállunk, hanem a körül belől való falukban befogy, hagymász (!) vagy forró hideglet uralkodik közöttte. A kisdedeken pedig a himlő. Némellyek halnak is mind a két rémbeli nyavalgakban levő bete-

¹¹² Jde o psaní Samuela Sallaiho Michalu Blažkovi z Javorníka 23. října 1804, AMS Praha 3/0020.

¹¹³ Michal Blažek, *Modlitby církevní neb kazatelské k nedělím, svátkům, středám a pátkům*, I. díl v Brně 1804, II. díl tamtéž 1806.

gek közzül. Tisztelendő Uramat, Tisztelendő aszszonyomat köszöntvén egész háza népével és egyéb ott közel lakó Tiszteletes uraimékkal egybe vagyok

Tisztelendő Nagy Jóakarómnak

Sallai Sámuel,
méltatlan szolgája

Helveticae Confessionis Praedikátor sk.

Javornikban 7ma Aprilis 1805.

Originál v Archivu moravské superintendenty Praha, sign. 3/0024.

1805, 6. květen, Velká Lhota u Dačic.

János Inczédy Michalu Blažkovi. Po letnicieli (4. nebo 5. června) se vydají na cestu do Keeskemétu Inczédy se synem Samuelem, rektor Kraus se synem Františkem, lhotský rolník Jelínek se synem Pavlem a brandlinský rolník Lojka se synem Jiřím. Pro každého z nich našel už Inczédy místo v alumnátech maďarských kalvínských škol. Pro svého syna v Keeskemétu, pro druhého v Kőrösi, pro třetího v Halasi a pro čtvrtého v Kún Szent Miklósi. Dále píše o finanční úhradě cesty do Uher; při návratu chce přivést z Uher vlnu anebo konopí. V době jeho nepřítomnosti jej bude ve lhoteckém sboru zastupovat luteránský pastor Jiří Nagy. V závěru se zmiňuje o bídě svých farníků, z nichž většina má blízko k smrti hladem, a prosí superintendenta o podporu na studie svého syna.

Fő Tisztelendő Superintendens Uram,
Bizodalmas Drága Sógor Uram!

Már a' jelentésemet és a' dimissióért való kérésemet a' ven. consistoriumra el küldöttem. Jelentem Fő Tiszt. Uramnak is, hogy Pünköst után, mindjárt a' csonka héten (4a vel 5a Junii) el indulunk Ketskemétre, én Sámuel fijammal, Krauz a' rector Ferentz fijával, a' lhotai paraszt Gelinek Pál fijával, és a' brandlini paraszt Logka György fijával.¹⁴⁴ Eleve mind a' négy gyermeknek szerzettem helyet, az én fijamnak a' ketskeméti alumniumon, a' másiknak Kőrösön, az harmadiknak Halason, a' negyediknek Kún Sz. Miklóson. Ha addig az ideig nem jön segítség a' ven. consistoriumtól, kéntelen lészek Szenitzén, a' mi pénz még ott vagyon, fel venni; mert mi négyen venni szándékozunk azon útra magunknak két lovat szekeret edgyik paraszt ád; reményljük, hogy így kevesebbe kerül az útunk, ha magunké leszsz, mind a' szekér, mind a' ló. Magyarországról vissza jövőben akarunk hozni gyapjút vagy kendert, s ha az Ūr Isten szerentsésen vissza hoz, ezen is lehet valami nyereségünk, a' lovakat is el adhattuk.

Mig távol leszek az ekklesiától, addig Tiszt. Nagy György uram gondját

¹⁴⁴ Srov. k tomu dopis lhoteckých poddaných Michalu Blažkovi z Velké Lhoty u Dačic, podepsaný rolníky Jiřím Lojkou, Vojtěchem Novákem a Vojtěchem Jelínkem a kantorem Křištofem Krausem, ze dne 13. ledna 1802. AMS Praha, fasc. 58. Otištěn zde str. 222–223.

fogja viselni; mert én is a' lutherána résznek viseltem gondját leg alább is öt hétig, midőn innen el költözött Tiszt. Molnár János uram Krizslitzbe. Irja ugyan Tiszt. Senior Kún Sándor Sógor uram, hogy Nusslauban vagyon egy vacans Tiszt. atyafi, Hikl uram. Ő kegyelmét kívánhatnám arra az időre, míg távol leszek, Lhotába; de arra egy az, hogy nints is szükség, más az; a' mi leg nagyobb, itt bizony nem vólna néki mit enni, hanemha maga tartaná magát. Isten tudja, miképpen leszs a' magam háza népe, az ekklésia per absolutum semmivel sem segíthet, mert többnyire mind közel vagyon az éhel haláshoz. Ha én valami segítséget nyerhetnék Fő Tiszt. Uramtól az én tanuló fíjamra, mint mások nyertek, leg alább abból hagynák nekik valamit, hogy tengődhessenek, míg vissza jövök, mert a' Ven. Consistorium talán nem hiheti, hogy már nem tsak el süllyedünk a' rettentő drágaság tengerébe.

Egyébb eránt egésségesek vagyunk, hálá Istennek, mindnyájan! Fő Tisztel. Uramat is, Drága Tiszteletes Aszszonyunkkal minden kedveseivel edjütt ajánljuk a' Kegyelmes Úr Isten atyai gondviselésébe, magunkat pedig atyafiúi kegyes favorokba a'ki maradok Fő Tisztelendő Superintendens Uramnak

alázatos szolgálja

Lhotában die 6a Maii 1805.

Intzédy János mp.

Originál v Archivu moravské superintendenty Praha, sign. 12/0057.

1810, 15. březen, Moraveč.

János Szalatnay Ferenci Tóthovi. V Čechách se opět začala šířit zimnice, zvláště na rovinách; kolem Nymburka a Poděbrad se vsi změnilý v nemocnice. Vládne tu rovněž velká drahotá, fúra slámy stojí 19—20 zlatých a kráva 70 až 100 zlatých. K dějinám reformované církve v Čechách a na Moravě mu doporučuje Historii Jana Lasického ve vydáních Jana Amose Komenského a Jiřího Urbana a Komenského Historii o utrpení a pronásledování církve české. Nejlépe mu v tom poradí kazatel českého reformovaného sboru v Berlíně Elsner. Pokud se týče dějin reformovaných církví v Čechách a na Moravě po vydání tolerančního patentu, soudí, že o tom píšou český a moravský superintendent.¹¹⁵

... Csehországban is kezdett ismét erőt venni a' forró hideg; de tsak a' tér földeken 's nem annyira a' hegyes völgyes helyeken, ki véven a' katona ispitályokat, a' hol külömbség nélkül betegeskedett és halt eddig a' katonaság. A' tér helyeken pedig, úgy mint Podebrad és Nimburg körül ispitálylya váltak a' faluk; és olly mérges kezdett lenni ez előtt egy hónappal a' nyavalya, hogy egyszeribe meg ölte a' beteg házba be menő idegeneket; a' többek között egy catholicus pap

¹¹⁵ Zde neotíštěný úvod dopisu byl publikován Aladárem Ballagim v článku *Magyar ref. papok Csehországban*, *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* 1887, II, str. 1323. Pokračování je tu otíštěno poprvé.

be ment egy faluba 's ott egy házba és le ülven egy székre, kevés idő alatt fel fordult és szörnyű halált halt. — A' drágaság még is uralkodik nállunk is: egy kereszt szalma el megyen 19 's 20 forinton is, egy tehen 70 és 100 forinton is s. a. t. — A' mi a' Cseh és Morva országi reformáta eklésiáknak historiáját illeti; arra ezt írhatom, hogy cseh nyelven két nevezetes könyv van: az egyyiknek a' titulusa ez: *Historiae Johannis Lasitii de origine et actis Fratris Bohemorum, caput octavum, editum per Johan Amos Kommenium anno 1649.* Item per Georgium Urban, Halae Magdeburg 1763. Ennek a' könyvnek kell lenni deákul vagy németül is; és fogok értekezni felölle Fő Tisztelendő superintendens urammal, a' kit a' jövő tavasszal várok visitációra. A' másik könyv pedig neveztetik: *Persecutio ecclesiarum bohemicarum.*¹¹⁶ Ebben a' könyvben is meg van az ecclesiáknak, sőt a' keresztyén vallásnak Cseh országban való eredete, 's viszontagságai egészszen Ildik Ferdinándusig inclusive. Leg jobb útát mutathat ebben a' berlini reformáta cseh ecclesiáknak cseh predikátora Tiszteletes Elsner uram, a' kihez, ha a' szükség úgy fogja, hozni magával, irni fogok ezen dologban. A' Ildik Jósef (!) császár által ki adott tolerantiától fogva pedig, a' ref. ecclesiák' dolgait írják, úgy vélem, a' cseh és morvai Fő (Tisztelendő) superintendens urak; leg alább azt tudom, a' csehországiakat írja a' cseh országi; mert én ez előtt hat esztendővel nálla lévén, is fogok értekezni. Többire mind én, mind az én feleségem, alázatosan köszönyük a' Tisztelendő Uram kegyes gondjait, melylyekkel viseltetik a' mi ott levő gyermekeinkhez; az Isten áldja meg mindnyájokat; azt kívánom alázatos szolgáljak

Szalatnay János.

Moravets 15. Martii 1810.

Original v aktech Ference Tótha v Rukopisném odděleni Széchenyiho knihovny v Budapešti, Quart. Hung. 1.043, II. k., f. 299.

1815, 25. duben, Nosislav.

Sándor Kún Michalu Blažkovi. Dne 19. dubna se šťastně vrátil z Pápy. Navštívil tam svého syna, jeho nemoc jej stála mnoho peněz. Je tam mnohem větší drahota než v českých zemích. Doma našel dopis od svého švagra

¹¹⁶ Jana Lasytského Hystorye o původu a činech Bratří českých... V Lešně Polském. 1649. — Úrozeného pána Jana Lasytského... Historie o původu a činech Bratří českých kniha osmá. Nyní pak rozptýleným Čechům... v nově do rukou dána od... Jiříka Urbana. V Hali Magdeburské léta Páně 1763. — Historie o utrpení a pronásledování církve české vyšla poprvé latinsky v Leydenu 1647. (Synopsis historica persecutionum ecclesiae bohemicae. Jam inde a primordiis conversionis suae, hoc est, anno 894 ad annum usque 1632 continuata, et nunc primum edita. Lugduni Batavorum (Leyden) apud Davidum de Haro 1647. (Český překlad vyšel v Lešně 1655.) Hystoria o protiwenstwjch církwce czeske hned od počátku gegjho na wjru křesťanskau obrácej w léta Páně 894 až do léta 1632 za panowánj Ferdynanda druhého. (Lešno 1655.) Z dalšího obsahu Szalatnayova dopisu Tóthovi lze soudit, že Szalatnay ji znal z německého překladu Elsnerova Martyrologium Bohemiorum, oder die Böhmische Verfolgungsgeschichte... übersetzt von Johann Theophilus Elsner... Berlin 1766.

Pavla Blažka ze Švýcarska, kde se jej ptá, zda superintendent Blažek obdržel 100 zlatých — výsledek sbírky ve Švýcarsku — které pan Hess poslal pro Blažka superintendentu Hilchenbachovi. Sděluje mu politické novinky ze Švýcarska, o pobytu Josefa Bonaparta aj. a zmiňuje se o požadavku císařově, aby mu Uhry poskytly na vedení války 30 000 nováčků, 20 000 koní, 1 000 000 měric ovsa a 800 000 měric žita.

Nusslauban die 25a Aprilis 1815.

Fő Tisztelendő Superintendens Úr! Kedves Sógor Uram!

Istennek hála, én szerentséssen hazaérkeztem 19a praesentis Pápáról, a' hollott is ezen adnectalt levelet egy deák adá kezemben. A' fiaimat már egészségben találtam;¹¹⁷ de a' betegségekől való fel-épülések bele került nékem száz ötven forintbe. Ezen kívül ott sokkal nagyobb a' drágaság, mint nálunk, úgy hogy most onnan semmit ide hozni nem lehet. Hazajöttömkor vettem T. Blažek Pál Sógor Uramtól is levelet,¹¹⁸ mellyben szíves tisztelete mellett így ír: „Neulich war ich in Zürich und sprach mit dem Herrn Antistes Hess, der mich ersuchte, dass wenn ich nach Haus schreibe, ich auch an den Herrn Superintendenten Blaschek in seinem Nahmen befrage: ob Er die 100 fr., die Er in Zürich als Collecte im Wechsel an den H. Superintendenten Hilchenbach übersendet,¹¹⁹ erhalten habe? und wenn Er erhalten hatte, einen Empfangschein ihm übersenden möchte.“ Azt írja, hogy Helvetzia 130000ből álló sereget állított a határokra, más 130000ből állót pedig qua reservát készen tart.“ Der Beer hat keine Ketten an, und fangt an wild zu tanzen. Der französische König hat sich nach Antwerpen begeben. Joseph Bonaparte der sich bis dahin hier in der Schweiz aufgehalten, hat scheinheilig die Cantone ersucht, wenn sie seinen Aufenthalt in Wattland an den Gränzen für verdächtig ansehen möchten; sie ihm einen andere Ort anweisen möchten, in der Meinung allen Verdacht von sich dadurch abzuwenden; dann aber gemerkt hatte, dass sie ihn bey dem Wort nehmen, mochte sich davon.“ S Magyar Országonn kíván a' király 30000 rekrutát, 200000 lovat, 1000000 mérő zabot, 800000 mérő rozst egyébb aránt az egész utamban katonaságot nem láttam, tsák Győrben találtam elő a' palatinus huszár regimentjét, rekrutálásról

¹¹⁷ Od 15. srpna 1813 studovali v Pápě dva Kúnovi synové, osmiletý Josef a šestiletý Vilém. (Viz Fölvételi könyv 1791től 1851ig, Archiv reformovaného kolegia v Pápě.)

¹¹⁸ Pavel Blažek odešel po jedenáctiletém působení na Moravě roku 1806 do Švýcarska, kde se stal reformovaným pastorem v Curychu. (Viz Jan T o u l, *Jubilejní kniha českobratrské evangelické rodiny. K 150letému jubileu tolerančního patentu 1781—1931*. Nákladem vlastním v Českých Budějovicích 1931, str. 42.

¹¹⁹ Superintendent helvetské konfese ve Vídni Hilchenbach byl Blažkovi přátelsky nakloněn, jak o tom svědčí jeho dopisy Blažkovi v Archivu moravské superintendтуры v Praze. Jsou to např. listy z 27. července 1791, 22. října 1804, 2. června 1810, 12. září 1812, AMŽ Praha, sign. 95/0001, 95/0010, 95/0011.

sem hallottam, hanem csak Posonyban. — Ezek mellett az enyimekkel együtt szívessen tisztelvén szerelmeseivel egyben, minden jóknak kívánásával maradok Fő Tisztelendő Superintendens Ur Kedves Sógor Uramnak

lekötelezes szolgálja
s hív attyafia
Kún Sándor mp.

Originál v Archivu moravské superintendenty Praha, sign. 20/0086.

EDIČNÍ POZNAMKA.

Při pořádání dokumentů jsem se řídil Pravidly pro vydávání pramenů k novějším dějinám (16.—20. století), Archivní časopis 1957, str. 59—65. U maďarských textů jsem přihlížel k dosud platným pravidlům z roku 1920. A Magyar Történelmi Társulat forráskiadási szabályzatai, příloha k časopisu Századok 1920, str. 7—22.